

Outi Rantala

ERÄMAISIA METSIÄ JA RAKENNETTUJA REITISTÖJÄ.

Kehysanalyttinen tulkinta matkailijoiden metsämaisemakokemuksista Lapissa

Pro gradu -tutkielma

Matkailututkimus/luontomatkailun

suuntautumisvaihtoehto

Kevät 2006

Lapin yliopisto, kauppatieteiden ja matkailun tiedekunta

Työn nimi: Erämaisista metsistä ja rakennettuja reitistöjä. Kehysanalyttinen tulkinta matkailijoiden maisemakokemuksista Lapissa

Tekijä: Outi Rantala

Koulutusohjelma/oppiaine: Matkailututkimus/luontomatkailun suuntautumisvaihtoehto

Työn laji: Pro gradu -työ X Sivulaudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 90 sivua, 6 liitettä

Vuosi: kevät 2006

Tiivistelmä:

Luontomatkailun kulttuuritutkimukseen lukeutuvassa tutkielmassa perehdytään matkailijoiden maisemakokemuksiin tunturikeskusten läheisissä metsissä. Tarkastelun kohteena ovat erityisesti maiseman subjektiivinen kokeminen, maisemaan liittyvät mielikuvat ja kulttuurin vaikutus yksilön kokemuksiin. Yhtenä tavoitteena on tuoda esille matkailijoiden näkökulma metsätalouden ja matkailun yhteensopivuudesta.

Matkailijoiden maisemakokemuksia tarkastellaan Erving Goffmanin (1986) kehysanalyysin avulla. Matkailijat käyttävät kehyksiä apuvälineenä kertoessaan maisemakokemuksistaan. Kehysanalyysia on sovellettu myös matkailijoiden ottamien valokuvien analysointiin. Tutkimusaineisto, yhteensä seitsemäntoista fokusryhmähaastattelua, jotka toteutettiin Levillä, Oloksella ja Ylläksellä vuoden 2005 hiihtolomakauden ja ruskasesongin aikana, on kerätty osana EU LIFE Ympäristö hanketta ”Matkailualueet maisemalaboratorioina – Työvälineitä kestävä matkailun edistämiseen”. Matkailijoita pyydettiin ennen ryhmähaastatteluita osallistumaan yhteisille maisemakierroksille, joiden aikana he valokuvasivat maisemaa.

Matkailijoiden puheesta erottui neljä maisemakokemukseen liittyvää kehystä: loman, kodin, maaston ja maiseman kehykset. Loman ja maiseman kehyksissä painottuivat maisemakokemuksissa luonnontilainen ja erämainen metsä. Kodin kehyksessä kokemuksissa korostuivat matkailijoiden arki ja metsän henkilökohtainen merkitys. Maaston kehyksessä mielikuvat metsästä liittyivät matkailijoiden kokemuksiin matkailukeskuksen metsämaisemassa. Valokuvissa kehysten käyttö oli samankaltaista.

Kehysten samanaikainen käyttö esiintyi matkailijoiden puheessa ristiriitaisuuksien ja vastakohtaisuuksien korostamisena. Tämä mahdollisti matkailukeskusten läheisyydessä olevien metsien muokkauksen hyväksymisen, mutta johti myös mielikuvien ja kokemukseen perustuvan tiedon vastakkaisuuden korostamiseen. Matkailuyrittäjien ja kehittäjien tulisikin pohtia, kuinka mielikuvia erämaisista metsistä voidaan ylläpitää matkailurakentamisen kiihtyessä.

Vaikka matkailijoiden kokemuksissa metsätalouden ja matkailun välinen suhde näyttäytyi varsin positiivisena, tulee tulosta verrata kierrettyjen reittien metsämaisemaan. Metsätalouden näkökulma jäi sivurooliin myös siitä syystä, että maisemaa koskeva keskustelu muodosti vain yhden osion matkailijoiden haastatteluprotokollasta. Tämä vastannee maiseman todellista roolia lappilaisissa tunturikohteissa muodostuvissa maisemakokemuksissa.

Avainsanat: matkailu, maisema, kokemukset, mielikuvat, kehysanalyysi

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi X

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi X

Abstract:

Wilderness forests and built paths: A frame analytical interpretation of tourists' forest landscape experiences in Lapland.

Within this cultural study of nature-based tourism, the experiences of tourists in the forest landscape around Lappish tourist resorts are explored. The focus is on the subjective nature of experience, on the images related to the landscape, and on the effect of culture on individual experience. In addition, this study aims to present the tourists' perspectives on how forestry and tourism could complement each other.

The tourists' experiences are analysed within the frame analysis model by Erving Goffman (1986). Tourists use frames as a medium when recounting their experiences in the forest landscape. Frame analysis is also used to analyse the photographs taken by tourists.

The research data is a part of the EU LIFE Environment project "LANDSCAPE LAB", and consists of seventeen focus-group interviews conducted in Levi, Olos and Ylläs during the skiing holiday and "ruska" seasons of 2005. Tourists were asked to take part in excursions prior to the interviews and to take pictures during these excursions.

Four different frames emerged when analysing the interviews: holiday, home, terrain and landscape. The tourists used the frames of holiday and landscape when speaking of the untouched and wilderness type of forest. Within the frame of home, the routine and everyday connection to the forest and the personal meaning of the forest was paramount. In the frame of terrain, perceptions of the forest were connected to the landscape experiences at the particular tourist resort. Frames were similarly used for pictures.

The simultaneous use of various frames appeared to highlight contradictions. This could mean that the modification and cutting of forests around resorts is acknowledged and accepted. On the other hand, it might imply the contradictions between knowledge based on perceptions and knowledge gained from experience.

The entrepreneurs and developers of the tourism sector should hence in the future consider how the tourists' perceptions of wilderness forests can be maintained as the building of the tourism infrastructure increases.

Even though the relationship between forestry and tourism seemed to be positive in the tourists' experiences in general, it has to be seen in context, noting the type of forest landscape on paths used in the study. In addition, the forestry question had a minor role in this study partly because discussions on forest only formed one part of the interview. This might reflect the actual role of the forest in tourists' landscape experiences in Lappish tourist resorts.

Kiitos!

Työtä varten on saatu EU LIFE Ympäristö -ohjelman rahoitustukea Arktisen keskuksen hallinnoiman ”Matkailualueet maisemalaboratoriona – Työvälineitä kestävä matkailun edistämiseen” (LANDSCAPE LAB) -hankkeen kautta. Kiitos erityisesti Marja Uusitalolle työtoveruudesta ja karttojen työstämisestä yhdessä Pertti Saralan kanssa. Kiitos Seija Tuulentielle, Liisa Tyrväselle ja Jari Järviluomalle pro gradu -työni ohjauksesta. Ja kiitos kaikille haastatteluihin osallistuneille matkailijoille sekä matkailuyrityksille, jotka antoivat meidän haastatella asiakkaitaan: Arctic Safariksen Levin ja Ylläksen toimipisteille, Harrinivalle, Hethen Ratsutilalle, Perhesafareille ja Ylläs Adventurekselle. Lisäksi kiitos Kuukkelin, Kittilälehden ja LevinNyt! lehden toimituksille, Kellokkaan henkilökunnalle, Levin Matkailulle ja Ylläksen Matkailuyhdistykselle sekä hotelli Ylläs Saagan ja hotelli Olostunturin vastaanoton työntekijöille avustuksesta matkailijoiden tavoittamisessa.

Sisältö

1	Matkailijoiden kokemus metsämaisemasta tutkimuskohteena	6
1.1	Tutkimuskysymys ja keskeiset käsitteet	7
1.2	Kehysanalyysi teoreettisena viitekehyksenä ja tutkimusmenetelmänä	12
1.3	Tutkielman kulku	17
2	Yhteisiä kokemuksia maisemassa: tutkimusaineisto	18
3	Lappilainen matkailumaisema ja metsä	24
3.1	Aluemaantieteellinen kuvaus Lapin metsämaisemasta	24
3.2	Lapin maiseman matkailullistuminen.....	27
3.3	Lapin matkailumaisema ja yhteiskunnan muutos	32
4	Matkailijoiden kehystämä metsämaisemakokemus	36
4.1	Loman kehys	38
4.2	Kodin kehys	48
4.3	Maaston kehys.....	55
4.4	Maiseman kehys	64
5	Metsä kehysten välisissä suhteissa.....	73
6	Luonnontilainen ja hoidettu metsämaisema	77
	Kirjallisuus	83
	Muut lähteet.....	89

Liitteet	Liite 1. Taulukko 5. Matkailijoiden taustatiedot
	Liite 2. Valokuvan tiedot -lomake
	Liite 3. Taustatietolomake
	Liite 4. Haastatteluprotokolla ja teemahaastattelurunko
	Liite 5. Kartat maisemakierrosten reiteistä
	Liite 6. Kartta maisema-alueista

1 Matkailijoiden kokemus metsämaisemasta tutkimuskohteena

Mistä on metsämaisema tehty?

Poluista, puunjuurista, ahkerista muurahaisista.
Lämpöisestä valosta, joka suodattuu ylhäältä, puiden latvojen lomasta.
Huminasta.

Varvuista, joille ei saa astua.
Itikoiden ininästä.
Sienien ja maatuvien lehtien tuoksusta.
Peikoista.
Pimeällä ojentuvista varjoista.

Hiutaleiden henkäyksestä.
Lumen kuorruttamista oksista.
Askelista läpi upottavan hangen.
Naavasta ja nuoskasta.
Jäniksen jäljistä.

Lämpimästä ruskeasta ja hyväilevästä vihreästä, valkoisuuden jälkeen.
Vapaudesta.
Auringonvalosta aukealla, odottamassa metsänkulkijaa.

Erään haastattelemani matkailijan mukaan metsä on meille suomalaisille ydinkokemus. Yllä olevassa runossa pyrin kuvaamaan omaa käsitystäni ja kokemustani metsästä. Huomaan yhtyväni haastatellun matkailijan käsitykseen – metsällä on jokin erityinen, syvä merkitys minulle. Mutta onko tuo merkitys tai syvä tunneside metsään juuri suomalainen kokemus? Entä miten metsä tulee esiin matkailun maisemissa?

Julkisuudessa on viime aikoina vilahdellut Metsähallituksen ja matkailuyrittäjien välinen keskustelu metsähakkuista Lapin eri matkailukohteiden läheisyydessä. Keskustelussa on kyse siitä, tulisiko metsien hakkuut sallia alueilla, joilla matkailijat liikkuvat. Hakkuista pidättäytymistä on perusteltu kauniin luonnonmaiseman keskeisyydellä matkailutoiminnassa ja kestäväällä luonnonkäytöllä. Hakkuista pidättäytymisen merkitystä on korostettu erityisesti Lapissa sen vuoksi, että metsän uudistumisaika on Lapissa pitkä ja näin ollen metsään kohdistuvia toimenpiteitä tulisikin tarkkaan harkita. Kolmivuotisessa EU Life Ympäristö -hankkeessa ”Matkailualueet maisemalaboratorioina – Työvälineitä kestävä matkailun edistämiseen” (LANDSCAPE LAB) tarkoituksena on kiinnittää huomiota juuri maisemaan liittyvään muutokseen ja kestävään kehitystyöhön tunturikeskuksissa. Pro gradu työssäni tutkin metsähakkuista koskevaan keskusteluun liittyen Metsä-Lapin tunturi-

keskusten matkailijoiden kokemuksia metsästä matkailumaisemana. Yhtenä tavoitteena on tuoda esille matkailijoiden näkemykset matkailun ja metsätalouden yhteensopivuudesta.

Tarkoitukseni on tässä tutkielmassa perehtyä erityisesti niihin yksilöllisiin ja yhteisöllisiin mielikuviin ja kokemuksiin, joita lappilaiseen metsämaisemaan liittyy. Jokaisen matkailijan voidaan katsoa kokevan metsämaisemaa omalla erityisellä tavallaan, mutta samanaikaisesti näissä kokemuksissa on havaittavissa yhtäläisyyksiä. Kiinnostukseni kohteena ovatkin juuri maisemakokemuksen yhtäläisyydet eli kokemuksen sosio-kulttuurinen ulottuvuus. Sosio-kulttuurisen ulottuvuuden vuoksi matkailijoiden kokemus metsämaisemasta on jatkuvasti muotoutuva (metsämaiseman muutos tulisi erottaa maisemakokemuksen muutoksesta). Siihen vaikuttavat menneet tavat kokea maisema, nykyiset matkailukäytännöt sekä mielikuvat tulevista maisemakokemuksista. Matkailukokemuksen jäsentäminen kulttuurisen tutkimuksen keinoin voi auttaa ymmärtämään paremmin, miksi matkailijat arvostavat juuri tietynlaisia metsiä ja minkälaiset toimet voidaan sallia matkailukohteiden metsissä ilman, että matkailijoiden maisemakokemukset kärsivät toimenpiteistä. Työni on ajankohtainen, sillä Lapin matkailussa painopiste on siirtymässä yhä enemmän tunturikeskuvetoiseen matkailuun, joka näkyy niin matkailun kehitystyössä kuin käytännössä (ks. Lapin Kansa 27.11.2005, Lapinliitto ei vl.).

1.1 Tutkimuskysymys ja keskeiset käsitteet

Pyrin tutkielmassani vastaamaan seuraavaan pääkysymykseen: *Millaisten kehysten avulla matkailijat kertovat lappilaiseen metsämaisemaan liittyvistä kokemuksistaan?* Tähän pääkysymykseen liittyen tutkielmani läpi kulkevat myös seuraavat alakysymykset, jotka ovat ohjanneet työni rakentumista: *Miten matkailijat määrittelevät lappilaisen matkailumaiseman ja miten metsä soveltuu tähän käsitykseen matkailumaisemasta? Millaisia kokemuksia matkailijoilla on metsämaisemassa ja mitkä tekijät vaikuttavat kokemuksiin?*

Pro gradu työni lukeutuu luontomatkailun kulttuuritutkimuksen ”kategoriaan”. Tämä tarkoittaa työni keskeisten käsitteiden, maiseman, kokemuksen ja mielikuvan, olevan kulttuuritutkimuksen näkökulmasta määriteltyjä. Maisemat, kokemukset ja mielikuvat ovat kaikki keskeisellä sijalla matkailussa. Matkakohteiden vetovoimaisuus perustuu olennaisesti maisemiin. Yksi matkailijoiden syistä matkallelähtöön on maisemien kokeminen omakohtaisesti ja maisemiin liittyvien mielikuvien todentaminen käytännössä. Matkakokemukset ja mielikuvat rakentuvatkin toinen toistensa varaan – mielikuvat ovat mukana kokemuksissamme ja kokemukset mielikuvissamme (Lüthje 2005, 16).

Kulttuurintutkimuksen mukaista näkökulmaa voidaan lähestyä Petri Raivon (1996, 6) esittämän maantieteellisen maisematutkimuksen jaon kautta. Maisematutkimuksen kahden perinteisen suuntauksen tutkimuskohteena on ollut joko maisema alueellisena kategoriana ja kronologisena tilana tai maisema tapana nähdä ja jäsentää kulttuurisia ympäristöjä. Edellisessä perinteessä maisemaa tarkastellaan objektiivisen tiedon kautta, jälkimmäisessä subjektiivisen tiedon välittämänä. Humanistis-kulttuurisen maantieteen tutkimuksessa on viime vuosikymmeninä tutkittu runsaasti juuri maisemaa tapana nähdä ja jäsentää ympäristöä. Suomalaisista maantieteilijöistä matkailua ja maisemia tutkineet Mika Anttonen (1998, 2001), Pauli Tapani Karjalainen (1989), Anssi Paasi ja Raivo (1998) ja Raivo (2001, 2002) (Kauppila 2004, 31–32) ovat painottaneet tutkimuksissaan humanistista ja kulttuurista lähestymistapaa. Tällöin keskeistä on se, kuinka jokin maisema, paikka tai alue koetaan subjektiivisesti, minkälaisia mielikuvia siihen liittyy ja miten ympäröivä kulttuuri muokkaa yksilön kokemuksia ja mielikuvia.

Maisemaa ei voida ihmistieteiden näkökulmasta kuvata vain fyysisenä ympäristönä, joka olisi olemassa ilman havaittajaa (Raivo 1997, 198; Sironen 1996, 117). Maiseman voisikin sanoa olevan todellinen vain sitä katselevan ihmisen silmissä, joka liittää maisemaan merkityksiä yksilöllisesti, mutta samalla kulttuurin opettamalla tavalla. Maisemakokemuksen tutkimiseen subjektiivisista ja kulttuurisista lähtökohdista käsin soveltuvat laadulliset tutkimusmenetelmät. Tutkimuksen jakamista analyysitavan mukaan määrälliseen ja laadulliseen menetelmään ei nykyisin pidetä enää olennaisena, sillä useita metodisia ratkaisuja ei voida luokitella yksiselitteisesti vain toisen tutkimusperinteen alle. Laadullinen tutkimus korostaa kulttuurintutkimuksen tavoin ilmiön selittämistä ymmärtävän ja paikallisen selittämisen kautta, jolloin tavoitteena ei ole universaalien lainalaisuuksien selittäminen, vaan aineiston ymmärtäminen kokonaisuutena. (Alasuutari 1994, 18, 23, 28–29, 46.)

Työssäni maiseman käsite kytkeytyy sosiologiaan ja humanistis-kulttuurisesti orientoituneeseen (Raivo 1996) maantieteeseen. Sosiologian tutkimuskohteena on yhteisö ja yhteiskunta. Kehysanalyysia käyttämällä pyrin tutkimaan maisemakokemusta jaettuna kokemuksena ja tavoittamaan kokemuksen sisältämän sosiaalisen ja kulttuurisen ulottuvuuden. Kehyksiä erittelemällä voidaankin tarkastella sekä kulttuurista että subjektiivista tasoa sosiaalisessa elämässä (Puroila 2002, 146). Maisema-käsitteen ymmärtäminen humanistis-kulttuurisen maantieteen näkökulmasta käsin auttaa maisemakokemuksen yksilöllisen ulottuvuuden hahmottamisessa. Jokainen ihminen kokee maiseman omalla tavallaan

kulttuurisesta taustastaan, aikaisemmista kokemuksistaan ja maiseman herättämistä henkilökohtaisista mielikuvista johtuen (Raivo 1997, 199).

Matkailijan tapaan nähdä ja kokea maisema vaikuttavat merkittävästi hänen mielikuvansa maisemasta. Mielikuvat ovat eräänlaisia mielensisäisiä esityksiä, jotka rakentuvat sekä ulkomaailmasta aistien välityksellä saatujen kokemusten että aikaisempien mielensisäisten esitysten varaan (Lüthje 2005, 26). Mielikuvien voidaan kuvata olevan mielesämme kognitiivisina tietorakenteina. Tietorakenteet ovat odotusrakenteita tai teorioita siitä, millainen kohde tyypillisesti tai oletusarvoisesti on, ja ne ovat syntyneet henkilön aikaisemmasta kokemuksesta kulttuurin jäsenenä. Ihmisten tarkkaavaisuus on selektiivistä. Yleensä huomataan vain ennakko-oletusta tukevat seikat ja tämän vuoksi ihmisten on vaikea nähdä kohteessa muuta kuin mitä heidän tietorakenteensa edellyttävät. (Karvonen 1999, 61.)

Tässä työssä maiseman ja kokemuksen käsitteen ajalliseen ja ruumiilliseen ulottuvuuteen on pyritty kiinnittämään erityistä huomiota. Maisema ei ole olemassa vain ”tässä ja nyt”, vaan tuomme maisemaan muistot menneestä ja lopulta maisema on olemassa vain muistoissamme (Karjalainen 1997, 41). Ihmismaantieteen postmodernistinen suuntaus sekä uusi kulttuurinen maantiede ovat tuoneet esiin todellisuuskäsitysten ongelmallisuuden. Postmodernismissa on painotettu kaikkien aistien merkitystä todellisuuden saavuttamisessa, mutta samanaikaisesti visuaalisuuden merkitys länsimaisissa yhteiskunnissa on edelleen korostunut (Tani 1997, 213–214). Orvar Löfgren (1999, 85) on huomauttanut katseen merkityksen painottumisesta maisemakokemusten tutkimisessa, sillä vaikka maisema koetaan useilla eri aisteilla, silti yleensä vain näköaisti nousee esille maisemista kerrottaessa. Myös John Urry (1995) korostaa maiseman kokemisen olevan muutakin kuin näkemistä, vaikka hänen tutkimuksessaan turistin katseen tarkastelulla ja erittelyllä on merkittävä rooli: muistaminen itsessään on hyvin kehollista ja maisemaan liittyvät aina erilaiset muistot. Menneisyys ei ole läsnä vain teoissa, vaan lisäksi tekemisen tavassa – siinä kuinka kävelemme, katsomme ja kuulemme (Urry 1995, 27). Inhimillisen muistamisen ruumiillisuus liittyy myös saumattomasti tunteeseen ja mielikuvitukseen (Karjalainen 1997, 46).

Tutkielmassani tarkastelenkin maisemaa koettuna ja aistittuna näkymänä. Matkailumaisemaa ei tulisi ymmärtää kirjaimellisesti kuvana, jota matkailija katsoo, vaan moniaistisena ja osittain aistien ulkopuolisenakin kokemuksena. Tällöin matkailumaisema pitää sisällään ruumiilliset kokemukset (esimerkiksi sään, rasituksen ja vauhdin vaikutus maisemakokemukseen) ja mielikuvat. (Karjalainen 1997, 46; Löfgren 1999, 92; Raivo 1997, 201–202.) Aineistoa kerätessä ja aineistonkeruutapaa pohtiessani yhdessä Marja

Uusitalon kanssa on tämä näkökulma maiseman kokemiseen pyritty huomioimaan sekä haastatteluun liittyvän maisemakierroksen suunnittelussa että haastatteluteemoja valittaessa. Maisemakierroksilla otetut valokuvat ovat antaneet haastatelluille mahdollisuuden kertoa maisemakokemuksestaan myös ei-sanallisessa muodossa. Esimerkiksi Janne Seppänen (2001, 36–37) on todennut, että ”ihmisellä voi olla näköaistimuksia, jotka eivät jäsenny kielen symboliseen järjestelmään.”

Maisemaa tulkitsevassa tutkimuksessa tulee lisäksi huomioida asiantuntijoiden, kulttuuristen välittäjien ja alueaktivistien (ks. Paasi 1984, 114; 1996, 213) rooli maisemaan liittyvien merkitysten tuottamisessa ja ylläpitämisessä. Urryn (1995, 228) mukaan postmodernissa järjestelmässä kulttuuristen ”välittäjien” rooli on merkittävä. Kulttuurisilla välittäjillä Urry tarkoittaa ammatillisia mielipiteisiin vaikuttajia, kuten kirjailijoita ja opettajia. Aistihavaintoihin perustuvat subjektiiviset maisemakokemukset sekoittuvat yhteen kulttuurisessa kontekstissa syntyneiden, jaettujen merkitysten kanssa ja luovat näin mielenmaisemia. Maisemassa ovatkin läsnä sekä omat mielikuvamme että toisten mielikuvat. Useat omista mielikuvista ja muistoista voivat olla peräisin televisiosta ja muusta mediasta. Näyttäisikin siltä, että maisemaan sisältyy paljon enemmän kuin mitä voimme vain aistein saavuttaa. Medioiden ja kulttuurin välittämät mielikuvat ohjaavat katsettamme ja lisäksi vaellamme mielenmaisemissa (unelmoimme) samanaikaisesti kuin aistimme ”todellista” maisemaa ympärillämme. Maiseman kokemisen voisikin sanoa olevan sekoitus fiktiota, todellisuuden havainnointia ja kulttuurisesti sävytynyttä katsetta.

Erityisesti metsämaisemiin liittyviä matkailijoiden ja virkistyskäyttäjien mielikuvia ovat Suomessa tutkineet muun muassa Ville Hallikainen (1998), Eeva Karjalainen (2000) sekä Harri Silvennoinen, Liisa Tahvanainen ja Liisa Tyrväinen (1998). Hallikaisen tutkimuksessa keskeisenä käsitteenä toimi erämaakokemus. Vaikka metsämaisema ei ollutkaan tutkimuksessa pääkohteena, tarkasteli Hallikainen kyselyiden ja diakuvien avulla tapahtuneiden luonnonnäkyvien maisemallisten arviointien kautta myös sitä, minkälaiset metsän ominaisuudet tuottavat erämaakokemuksia. Karjalaisen (2000) ulkoilijoiden metsämaiseman arvostuksia tarkastelevassa tutkimuksessa niin ikään virkistyskäyttäjät arvioivat erilaisia metsänhoitovaihtoehtoja esittäviä valokuvia. Karjalainen on tutkinut myös ulkoilumetsän kokemista ja merkityksiä haastatteleamalla ulkoilijoita samalla kun hän on kiertänyt heidän kanssaan luontopolkua (Karjalainen 2002). Silvennoinen, Tahvanainen ja Tyrväinen selvittivät kyselyaineiston avulla muun muassa mikä on maisemien ja ympäristön merkitys luontomatkailussa ja ovatko metsätalous ja matkailu mahdollisia samalla alueella. Silvennoinen ja Tyrväinen ovat lisäksi tutkineet minkälainen merkitys maisemalla ja

luonnolla on Suomesta kiinnostuneille saksalaisille (Silvennoinen ja Tyrväinen 2002). (ks. myös Uusitalo ja Rantala 2005.)

Edellä mainituissa tutkimuksissa tavoitteena on ollut tuottaa tietoa muun muassa luonnonvarasuunnitelmia varten. Niissä onkin tuotettu arvokasta tietoa matkailijoiden metsämaisemiin liittyvistä kokemuksista ja niiden tulosten perusteella on annettu ohjeita metsänhoitoa ja -käsittelyä varten. Tutkimustulosten mukaan esimerkiksi ihanteellisena ulkoilumetsänä pidetään yleisesti avaraa ja väljää metsää, jossa kasvaa kookkaita ja vanhoja puita. Metsän tulisi olla hoidetun näköinen, mutta metsänkäsittelyn jäljet, kuten hakku-tähteet ja kannot vähentävät metsän maisema-arvoa. Myös tiheä pensaisto ja pienpuusto laskevat usein metsän maisema-arvoa. Matkailijat arvostavat eniten luonnonmukaisia metsäalueita ja vesistöjä, eivätkä pidä metsätalouden muokkaamia alueita vetovoimaisina. (Uusitalo 2001, 21; Tyrväinen ei vl.; ks. myös Hallikainen 1998; Silvennoinen ja Tyrväinen 2001.)

Vaikka matkailijoiden metsämielikuviiin liittyvien tutkimusten aihepiirit ovatkin osittain yhteneväisiä, tuodaan niissä kaikissa esille maisemakokemuksiin liittyvän tutkimuksen toteutuksen erilaiset mahdollisuudet sekä moninaiset näkökulmat aiheen teoreettiseen tarkasteluun. Karjalaisen (2002) haastattelututkimus edustaa laadullista tutkimusperinnettä, Silvennoisen ym. (1998) tutkimus puolestaan edustaa määrällistä tutkimusperinnettä. Hallikaisen (1998) tutkimus sijoittuu määrällisen tutkimusperinteen piiriin, mutta tutkimuksensa teoreettisessa osiossa hän perehtyy erämaakokemuksen käsitteeseen tavalla, joka luo erinomaisen pohjan myös laadulliselle tutkimukselle. Karjalaisen (2001, 175) mukaan maiseman kokemisen, maisemamieltymysten ja maisema-arvojen tutkimus onkin ollut hyvin hajanaista ja siltä on puuttunut yhteinen vahva teoria.

Tässä tutkielmassa tarkoitukseni ei ole keskittyä luomaan kattavaa maiseman kokemiseen liittyvää teoriapohjaa tai pyrkiä antamaan selkeitä ohjeita metsänhoitoon. Tarkoituksenani on pikemminkin syventyä tarkastelemaan matkailijoiden metsämaisemiin liittyviä kokemuksia ja mielikuvia heidän subjektiivisista ja kulttuurisista lähtökohdistaan käsin, laadullisen tutkimusperinteen keinoin. Karjalainen (2001, 178) on kritisoinut tällaista laadullisen tutkimuksen tarjoamaa tietoa, joka keskittyy selittämään, mitä maisemassa arvostetaan ja mitä merkityksiä maisemaan liittyy, mutta ei anna selkeitä ohjeita käytännön ongelma- ja suunnittelutyöhön. Samanaikaisesti hän kuitenkin huomauttaa, että tällaisille sosiaalisten tieteiden teorioille on tarvetta muunlaisen tutkimuksen pohjaksi. Myös Hallikaisen (1998, 171) mielestä maisemaan liittyvää laadullista tutkimusta tarvitaan tarjolla olevan määrällisen tutkimustiedon lisäksi.

1.2 Kehysanalyysi teoreettisena viitekehyksenä ja tutkimusmenetelmänä

Katsellessaan tunturilta aukenevaa metsämaisemaa matkailija näkee saman maiseman kuin muutkin tunturilla vaeltavat matkailijat, mutta samanaikaisesti maisema on matkailijalle omakohtainen kokemus (ks. Tuulentie 2002, 76). Matkailija voi ajatella maiseman herättämien tuntemusten olevan ainutlaatuisia kokemuksia, jotka nousevat syvältä hänen sisimmästään. Kuitenkin nuo tuntemukset ovat sosiaalisesti tuotettuja (Sironen 1996, 117). Tutkijoilla on eriäviä mielipiteitä siitä, kuinka suureksi osaksi kokemuksemme ovat sosiaalisesti muodostuneita ja kuinka paljon voimme yksilöllisesti vaikuttaa kokemuksemme muodostumiseen. Yhtä mieltä ollaan kuitenkin siitä, että kulttuurinen tausta ja sosiaalinen vuorovaikutus muokkaavat jatkuvasti kokemuksiamme. Yksilöt ovat kielen kautta jatkuvassa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja määrittelevät näin yhdessä todellisuutta. Peter Berger ja Thomas Luckmann (1994, 29–34) nimittävät tätä jaettua sosiaalista todellisuutta jokapäiväiseksi elämismaailmaksi. Jokapäiväinen elämismaailma on läsnä tässä ja nyt, mutta sisältää ajallisen, tilallisen sekä intersubjektiivisen ulottuvuuden. Toisin sanoen olemme kielen avulla yhteydessä muihin ihmisiin, paikkoihin ja aikoihin. Kielen avulla todellisuudesta muodostuu meille jokapäiväinen elämismaailma, joka on mielekäs: maisemalla on nimi, jonka kaikki tietävät, ja samoin muukin elämä on järjestetty verkostoiksi, joilla on omat sanalliset merkityksensä.

Konstruktionistinen teoreettis-metodologinen viitekehys painottaa maailman hahmottamista kielellisten käsitteiden avulla ja kokemusten jatkuvaa kerrostumista (Berger ja Luckmann 1980, 81; Lüthje 2005, 18). Matkailijan kokemus metsämaisemasta muodostuu siitä, mitä hän tietyllä hetkellä näkee ja kokee, mitä hän on aikaisemmin kokenut, kuullut ja lukenut, miten hän on oppinut kokemaan ja miten hän jatkossa työstää kokemustaan. Tässä tutkielmassa tutkin matkailijoiden maisemakokemuksia *kehysanalyysin* (Goffman 1986) avulla. Lähdän liikkeelle siitä konstruktionismin mukaisesta oletuksesta, että yksilön todellisuus rakentuu hänen aikaisempien kokemustensa varaan ja oletan kokemusten olevan sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuneita, mutta subjektiivisesti koettuja. Kaikkien eri metsämaiseman kokemisen mahdollisuuksien hahmottaminen on käytännössä mahdotonta: jos jokainen matkailija kokee maiseman kulttuurinsa mukaisesti, mutta yksilöllisesti, on erilaisia mahdollisuuksia kokea metsämaisema olemassa loputtomasti. Sen vuoksi jäsenmän maisemakokemusta matkailijoiden kerronnassa käyttämien *kehysten* avulla.

Erving Goffmanin (1986) kehyksen käsite auttaa hahmottamaan ihmisen toiminnan ja tietoisuuden välistä suhdetta; erilaisten todellisuuksien määrittelyä (Peräkylä 1990, 16; Väliaverronen 1996, 107). Se voidaan ymmärtää *tulkintakehyksenä* (Väliaverronen 1996, 107), *toimintakokonaisuutena* (Peräkylä 1990, 16) tai *situaationa* (Puroila 2002, 26). Yhteistä näille tulkinnoille on yhteiskunnallisen ilmiön, toiminnan ja tilanteiden tarkastelu kulttuurisesti annettuja sääntöjä analysoimalla. Esa Väliaverron käsite *tulkintakehys* kuvaa hyvin kehyksen luonnetta yksilön apuvälineenä asioiden ja tapahtumien havainnoinnissa, tunnistamisessa ja nimeämisessä. ”Kehys antaa mielen ja merkityksen asioille, tilanteille ja toiminnalle” (Väliaverronen 1996, 107). Matkailija käyttää aikaisempia kokemuksiaan ja tietorakenteitaan hyväkseen asioiden, tilanteiden ja toiminnan jäsentämisessä. Metsä nähdään eri tavoin, jos sitä tarkastellaan puuteollisuuden tai luonnonsuojelun näkökulmasta ja tulkintakehyksestä käsin (Karvonen 1999, 97). Sen lisäksi että matkailija käyttää kehyksiä apuvälineenä kertoessaan metsämaisemaan liittyvistä kokemuksistaan, vaikuttavat kehykset siihen miten matkailija maisemaa määrittelee, tulkitsee ja tuottaa (Alasuutari 1994, 144).

Anna-Maija Puroilan (2002, 7) mukaan kehysanalyysin moniulotteisuus tarjoaa mahdollisuuksia hyvin erilaisiin tulkintoihin. Käytettäessä kehysanalyysia tutkimuksessa voidaan joko syventyä Goffmanin teorioihin ja pyrkiä sitä kautta rakentamaan tutkimukselle kehysanalyttinen viitekehys tai käyttää hyväksi jotakin jo tehdyistä kehysanalyysin tulkinnoista. Olen tässä tutkielmassa päättänyt käyttämään hyväksi sekä Puroilan syvälle Goffmanin tuotantoon pureutuvaa tulkintaa, että Eeva Luhtakallion (2005), Anssi Peräkylän (1990) ja Väliaverron (1996) tekemiä Goffmanin kehysanalyysin sovellutuksia. (ks. myös Uusitalo ja Rantala 2005.)

Kehysanalyysia ei tule pitää vain aineistoon kohdistuvana analyysimetodina, vaan kehysanalyysin käyttö asettaa koko tutkimukselle teoreettisen viitekehyksen, joka pitää sisällään tietynlaisia käsitteitä ja sosiaalista todellisuutta koskevia oletuksia. Goffman sijoittuu sosiologina perinteisten sosiologisten dualismien väliin tai ulkopuolelle. Tämä tarkoittaa sitä, että Goffmanin tarkastelun keskiössä eivät ole sosiaalinen toiminta eivätkä yhteiskunnan rakenteet, vaan hänen voidaan katsoa viittaavan kumpaankin näistä sosiologian tutkimuskohteista keskittyessään tutkimaan kulttuuristen merkitysten rakentumista. (Heiskala 1997, 261–263; Puroila 2002, 17–18, 27.) Kun maisemakokemuksia tarkastellaan kehysanalyysin avulla, tulee tiedostaa Goffmanin kehysanalyttiseen viitekehykseen sisältyvät esioletukset. Puroilan (2002, 122) tulkinnan mukaan Goffmanin ontologia sijoittuu positivismiin ja konstruktivismiin väliin. Tämä tarkoittaa sitä, että Goffman olettaa sosi-

aalisen todellisuuden olevan olemassa objektiivisesti, mutta samanaikaisesti tuo todellisuus on hyvin moniulotteinen ja vaatii yksilöiden välisessä vuorovaikutuksessa tapahtuvaa jatkuvaa uusintamista. Maisemakokemuksia tutkittaessa tuleekin tämän esioletuksen valossa kiinnittää huomiota siihen, etteivät yksilöt rakenna kokemustaan aina maisemankokemistilanteessa alusta asti yksin, vaan heidän kokemustaan ohjaavat osittain valmiit kulttuuriset säännöt ja rakenteet eli kehykset. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kehykset ja kulttuuriset rakenteet yksistään määräisivät sosiaalisen todellisuuden olemuksen, sillä ilman yksilöiden kehyksiä uusintavaa toimintaa lakkaa näiden kehyksen merkitys ja kehysten mukainen todellisuus (Puroila 2002, 110).

Puroila asettaa kehysanalyttiselle tutkimukselle viisi erilaista painopistettä, joiden kautta tutkimus voidaan jäsentää. Myös kaikkia viittä painopistettä voidaan soveltaa tutkimuksessa. Kehysanalyttinen tutkimus voi (1) keskittyä erittelemään tutkimuksen kohteeseen (sosiaalinen vuorovaikutustapahtuma) liittyviä kulttuurisia rakenteita kiinnittämällä huomiota erilaisten kehysten löytämiseen ja niiden järjestystä ja pysyvyyttä vahvistavaan luonteeseen. Väliwerrosen (1996) metsätuhon kehyksiä ja medioiden roolia erotteleva kehysanalyttinen tutkimus voidaan sijoittaa tämän kategorian alle. Toisena vaihtoehtona on (2) asettaa painopiste kehysten todellisuutta uusintavaan luonteeseen eli keskittyä tarkastelemaan kehysten erittelemisen ohella niiden käyttöä. Puroila itse nostaa tässä esimerkiksi Peräkylän (1990) kuolevan potilaan hoitoon liittyvän tutkimuksen, jossa painopiste on ollut vuorovaikutukseen osallistuvien identiteettien määräytymisen tulkinnassa. Tutkimuksessa voidaan myös painottaa (3) toimijoiden roolin rakentumista kehysten mukaisesti tai (4) kehyksiä toimintaa ja vuorovaikutusta organisoivina elementteinä. Viidentenä mahdollisena tutkimuksen painopisteenä Puroila erottaa (5) kehysanalyysin analyysina kokemuksen rakentumisesta ja merkityksestä. Tämä näkökulma keskittyy siihen, että yksilöiden kokemus sosiaalisista tapahtumista ja tapahtumien merkitys rakentuvat sosiaalisissa tilanteissa hyödynnettävien kehysten kautta. (Puroila 2002, 145–148.)

Tässä tutkielmassa analyysin kohteena ei ole maisemakokemus sosiaalisena vuorovaikutustapahtumana tai -tilanteena, vaan jäsenän maisemakokemusta matkailijoiden puheessaan käyttämien kehysten kautta. Puroila itse soveltaa erottelemiaan painopisteitä varhaiskasvatustyön tutkimiseen. Tämän vuoksi onkin vaikea siirtää hänen tulkintansa Goffmanin kehysanalyysistä suoraan maisemakokemuksen tarkastelun kontekstiin. Peräkylä ja Puroila analysoivat kehysanalyttisessä tutkimuksessaan sosiaalista todellisuutta vuorovaikutustilanteesta käsin, Väliwerrosen puolestaan keskittyy tarkastelemaan journalistien kirjoituksissaan rakentamaa sosiaalista todellisuutta. Sovellan lisäksi kehysanalyysia mat-

matkailijoiden ottamien valokuvien analysointiin, sillä katson kehysten analysoinnin tarpeelliseksi myös muusta kuin kielellisestä aineistosta käsin, kun tutkimuksen kohteena on maisemakokemus. Tutkielmassani kehysanalyttisen painopisteen voisi katsoa olevan Puroilan kuvaaman viidennen analyysitavan kaltainen, vaikka tulkitseinkin tämän painopisteen osittain Puroilasta poiketen. Tarkoitukseni on analysoida kokemuksen rakentumista erittelemällä kokemukseen liittyviä kulttuurisia, sosiaalisia ja yksilöllisiä piirteitä. Lisäksi käytän kehysanalyttisessä tarkastelussa apunani Luhtakallion, Peräkylän ja Väliwerrosen tulkintoja.

Kielen lisäksi kuvat ja muut visuaaliset elementit osallistuvat sosiaalisen järjestyksen luomiseen, ylläpitoon ja muuttamiseen (Luhtakallio 2005, 189; Seppänen 2001, 17–22). Sosiologisilla foorumeilla onkin viime aikoina keskusteltu tarpeesta huomioida tutkimuksessa käsitys kulttuurissa käynnissä olevasta medioitumisesta ja visualisoitumisesta. Sosiologiassa kehitettyjä kuvantutkimuksia ei kuitenkaan ole juuri ollut käytössä, vaan kuvia on tutkittu lähinnä sisällönanalyysin ja semioottisten menetelmien keinoin (Luhtakallio 2005, 189–190). Luhtakallio on soveltanut Goffmanin kehysanalyysia kuvantutkimukseen tarkastellessaan sukupuolten representaatioiden muutosta suomalaisessa mediajulkisuudessa. Samalla hän on tarkastellut kehysanalyysin erityisiä ansioita sosiologise-
na kuvantutkimusmenetelmänä. Luhtakallio (2005, 201) katsoo kehysanalyysin toimivan sisällönanalyysin ja semioottisen otteen tavoin kuvantutkimuksen tutkimusmenetelmänä, mutta samalla kehysanalyysi korostaa näistä kuvantutkimusmenetelmistä poiketen aineistolähtöistä tutkimustapaa. Näin saadaan paremmin esille tietoa kulttuurista nousevien toiminta- ja puhetapojen muutoksista ja luonteesta, joka on pikemminkin prosessinomainen kuin pysyvä rakenne.

Myös Väliwerrosen (1996) on käyttänyt valokuvia apunaan metsätuhon kehyksiä tarkastelevassa tutkimuksessa. Väliwerrosen ei käyttänyt tutkimuksessaan kehysanalyysia varsinaisena kuvantutkimuksen välineenä, vaan nivoi valokuvat yhdeksi mediakeskustelua kuvaavan aineiston osaksi. Väliwerrosen tutkimuksessa tarkoituksena oli niin ikään saada tietoa mediakeskustelussa tapahtuneesta metsätuhokeskustelun muutoksesta aineistolähtöisesti. Tässä työssä olen keskittynyt muutoksen sijaan tarkastelemaan maisemakokemuksen luonnetta.

Tässä tutkielmassa syvennyn tarkastelemaan niitä kehyksiä, joita matkailijoiden lappilaisen metsämaiseman kokemiseen liittyvässä kerronnassa ja matkailijoiden ottamissa valokuvissa on eroteltavissa. Vaikka keskitynkin pääasiallisesti maisemakokemuksiin liittyvien kehysten erittelyyn ja sitä kautta kokemuksen rakentumisen analysointiin,

tarkoitukseni on myös kartoittaa kehysten käyttöön liittyvää dynamiikkaa eli kehysten välisiä suhteita. Peräkylän (1990, 19) mielestä kehysanalyysin varsinainen tehtävä on juuri kehysten välisen dynamiikan tarkastelu. Hänen omassa tutkimuksessaan onkin korostettu kehysten käytön, vaihtamisen ja kerrostumisen analysointia. Myös Alasuutari (1994, 150) on, Peräkylään viitaten, korostanut kehysten välisen suhteiden tarkastelun olevan keskeistä Goffmanin kehysanalyysissä. Puroilan (2002, 145–148) mukaan tämä on kuitenkin vain yksi kehysanalyttisen tutkimuksen toteutustapa. Tässä työssä on lopuksi pyritty hahmotamaan kehysten käyttöä ja kehysten välisiä suhteita, jotta kehysten luonne ja maisemakokemus kokonaisuutena nousisi paremmin esille.

Peräkylä (1990, 22) nostaa tutkimuksessaan esille kehysten välisistä rakenteellisista suhteista kehysten *vaihtamisen*, *kerrostumisen* ja *istuttamisen*. Tällöin kehysten *vaihtaminen* on jokaisen kulttuurin jäsenen perustaito. Kehykset ilmenevät usein päällekkäin *kerrostuneina*. Kehyksen *istuttamisessa* on kyseessä toiminto, joka on merkityksellinen yhden kehyksen piirissä, mutta voidaan siirtää toisen kehyksen piiriin säilyttäen samalla sen alkuperäinen merkitys osana uutta merkitystä. Tästä esimerkkinä on sota, joka teatterilavalla tai leikin osana saa osittain uuden merkityksen.

Peräkylä on soveltanut kehysten käyttöön liittyvää käsitteistöä sosiaalisten vuorovaikutustilanteiden tutkimiseen, kun taas Luhtakallio on keskittynyt kehysanalyysia kuvantutkimukseen soveltaessaan tarkastelemaan kehysten välisiä suhteita *määräävien* ja *sekundaarien kehysten* käsitteiden kautta. Määräävä kehys viittaa tällöin kuvasta ensisijaisesti tarjoutuvaan tilanneanalyysiin tai merkityssuhteeseen ja sekundaarikehys on määräävän kehyksen rinnalle nouseva merkitysyhteys, joka suuntaa, tarkentaa tai toisinaan jopa vaihtaa kuvan katsomisen vuorovaikutusprosessissa syntyvää merkitystä. Luhtakallio korostaa Peräkylän tavoin kehysten muuntumisten ja haavoittuvuuden tarkastelun merkitystä kehysten erittelyn ohella. Hänen tutkimuksessaan painopiste on kuvien kautta välittyvässä (sosiaalisessa) todellisuudessa. (Luhtakallio 2005, 192–193.) Luhtakallion kehysanalyysin sovellustapa tuntuu soveltuvan paremmin tässä työssä käytetyn aineiston analysointiin. Tässä tutkielmassa tarkastelen kehysten välisiä suhteita erittelemällä määräävien ja sekundaarien kehysten käyttöä. Tämä analysointitapa on osittain rinnastettavissa Peräkylän analysointitapaan, vaikka käsitteet poikkeavatkin toisistaan.

Olen valinnut tutkielmani teoreettiseksi viitekehykseksi kehysanalyysin osittain sen vuoksi, että siihen liittyvät esioletukset vastaavat omia tutkimuksen kannalta keskeisiä käsityksiäni kokemuksen kulttuurisesta, sosiaalisesta ja subjektiivisesta luonteesta ja toisaalta sen vuoksi, että katson kehysanalyysin mahdollistavan tutkimustiedon jatkokäy-

tön myös muissa tutkimuksissa. Kehysanalyysia käyttämällä on mahdollista muodostaa havainnollistettavissa olevia tulkintakehyksiä maiseman analysointiin. Varsinaista kehysten erittelyä ja analyysia teen tutkielmassani teoriasidonnaisesti (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 98–99). Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka olen pyrkinyt aluksi etsimään aineistosta itsestään esiin nousevia kehyksiä ja teemoja, on analyysini sidoksissa matkailumaisemaa koskeviin teorioihin ja käsitteisiin.

1.3 Tutkielman kulku

Esittelen luvussa kaksi tarkemmin aineistonkeruumenetelmääni sekä minkälaista aineistoa olen aineistonkeruutavallani saavuttanut ja kuinka se soveltuu matkailijoiden metsämaisemakokemusten tutkimiseen.

Ennen maisemakokemusten kehysten tarkastelua kuvaan luvussa kolme tutkimuksen kohteena olevan lappilaisen maiseman ominaispiirteitä, matkailumaiseman kokemisen historiallista kehittymistä ja erityisesti lappilaisen matkailumaiseman kehitysvaiheita. Lapin metsämaisemat ovat suurilta osin havaitsijoidensa mielikuvien mukaan muotoutuneita kulttuurisia kuvia. Voidaan väittää, että matkailu itsessään on ollut yksi merkittävä tekijä matkailumaiseman syntymisessä ja muodostumisessa (ks. Aitchison ym. 2000; Urry 1995). Esimerkiksi Lapin tunturikeskukset alkoivat muotoutua matkailumaisemina 1700-luvun lopulla, kun ensimmäiset alueella vierailleet ulkopuoliset eli matkailijat tuottivat kirjoituksissaan ja puheissaan mielikuvia alueesta. Nämä mielikuvat vaikuttavat yhä tapaamme kokea Lapin maisema.

Luvussa neljä keskityn analysoimaan matkailijoiden kokemuksia kehysanalyysin kautta muodostamieni kehysten avulla. Haastatteluaineistoa lukiessani erottui aineistosta neljä tapaa kertoa maisemaan liittyvistä kokemuksista: loman, kodin, maaston ja maiseman kehykset (ks. taulukko 4 sivu 72). Olen tarkastellut metsään liittyviä aineistokohtia näiden neljän eri kehyksen avulla muodostaakseni kuvan siitä, miten eri tavoin metsä näyttäytyy näiden kehysten valossa ja mitkä osapuolet maisemakokemuksesta korostuvat metsää koskevassa keskustelussa. Pyrin kussakin alaluvussa aukaisemaan muodostamiani kehyksiä sekä esimerkkien että teoreettisen tarkastelun avulla. Luvussa viisi tarkastelen kehysten käyttöä ja kehysten välisiä suhteita metsään liittyvissä keskusteluissa ja valokuvissa.

Lopuksi teen yhteenvetoa tutkimukseni tuloksista ja niiden hyödyllisyydestä jatkotutkimuksissa sekä arvioin tutkimukseni tuloksia suhteessa käyttämieni tutkimusme-

netelmien pätevyYTEEN ja luotettavuuteen. Matkailun ja metsätalouden yhteensopivuutta voidaan tutkia usein eri keinoin – antavatko kehysanalyysi ja laadullinen aineisto oikeanmukaisen kuvan tulevista kehityssuunnista?

2 Yhteisiä kokemuksia maisemassa: tutkimusaineisto

Pro gradu työni aineisto koostuu matkailijoiden ryhmähaastatteluista sekä matkailijoiden ottamista valokuvista ja kuviin liittyvistä kirjallisista kommentteista (ks. myös Uusitalo ja Rantala 2005). Aineistonkeruun menetelmänä käytin fokusryhmähaastattelua (Morgan 1988, 2002). Fokusryhmähaastatteluita ovat käyttäneet muun muassa Norman McIntyre ym. (2004) metsämaisemaan liittyvien arvojen tutkimisessa. Fokusryhmähaastattelut käsitetään usein markkinointiin liittyvinä asiantuntijahaastatteluina. Myös tässä fokusryhmähaastatteluihin osallistuneiden matkailijoiden voidaan katsoa olleen aihepiirin ”asiantuntijoita”, sillä matkailijat ovat matkailukeskusten suurin käyttäjäryhmä ja heillä on omakohtaisia kokemuksia matkailukeskusten maisemasta. Lisäksi varsinaisia ryhmähaastatteluja edelsi maisemakierros, joten haastatteluiden aiheena olleet maisemakokemukset olivat ”tuoreena” matkailijoiden mielissä.

Ohjattuja kävelykierroksia (gåtur) on käytetty aiemmin kaupunkisuunnittelussa ja yhteissuunnitteluhankkeissa (ks. Kyttä ei vl.; Rautiainen 2001). Kävelykierrokset koostuvat ryhmässä tapahtuvasta kävelyosuudesta sekä keskustelutilaisuudesta. Tavoitteena on saada mukaan mahdollisimman erilaisia ihmisiä. Kävelykierrosten kulku, reitistö ja pysähtymispaikat ovat yleensä asiantuntijan etukäteen huolella suunniteltavia. Myös fokusryhmiä käytettäessä korostuvat haastatteluiden etukäteissuunnittelu ja toteutuksen organisointi. Tavoitteena on jokaisen osallistujan näkökulman selvittäminen sekä osallistujien rohkaiseminen erilaisten mielipiteiden ilmaisemiseen. Ryhmähaastattelu mahdollistaa monipuolisen aineiston keräämisen, jolloin mielipiteiden ohella painottuvat erilaiset kokemukset, odotukset ja asenteet (Ahola 2002, 21).

Fokusryhmähaastattelut toteutin yhdessä Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen Lapin tutkimusaseman tutkija Marja Uusitalon kanssa EU LIFE Ympäristö hankkeessa ”Matkailualueet maisemalaboratorioina – Työvälineitä kestävä matkailun edistämiseen” (LANDSCAPE LAB) vuoden 2005 talvella ja syksyllä. Suunnittelimme kävelykierrosten ja fokusryhmähaastatteluiden mallien pohjalta matkailukeskusten kontekstiin soveltuvan toteutustavan matkailijoiden maisemamielikuviiin liittyvän aineiston keräämiseksi. Kokosimme yhteensä seitsemäntoista fokusryhmää Levin, Oloksen ja Ylläk-

sen alueilla eri tavoin liikkuvista matkailijoista (patikointi, hiihto, moottorikelkkailu, koiravaljakkoajelut, ratsastajat ja melojat). Ryhmien koko vaihteli kahdesta neljääntoista osallistujaan ja mukana oli kaikenikäisiä matkailijoita (taulukko 1 ja 2).

Haastattelemamme matkailijat jakaantuivat suhteellisen tasaisesti sukupuolen mukaan, mutta tavoitimme keski-ikäisiä ja vanhempia matkailijoita selvästi enemmän kuin nuoria matkailijoita. Matkailijoiden ikäjakauma on huomioitu aineistoa analysoitaessa. Aineistoin analyysivaiheessa huomiota on myös kiinnitetty matkailijoiden kotipaikan painottumiseen Etelä- ja Länsi-Suomeen. Osa ryhmistä koostui ulkomaalaisista matkailijoista (taulukko 3). Haastattemistamme matkailijoista yli kolmasosa oli alueella ensikertaa. Yli kaksikymmentä prosenttia haastatelluista vierailee kohteessa kaksi kertaa tai useammin vuoden aikana. Lähes puolet haastatelluista matkailijoista oli palkkatyössä. Toiseksi suurimman ryhmän muodostivat opiskelijat ja koululaiset ja kolmanneksi eniten saavutimme haastatteluamme eläkeläisiä. (ks. liite 1)

Tiedotimme haastatteluista paikallislehdissä, tunturikeskusten internet-sivuilla sekä hotelleille, latukahvioihin ja kota/laavupaikoille asetetuissa ilmoituksissa. Lisäksi pyysimme henkilökohtaisesti alueella olevia matkailijoita mukaan haastatteluun. Emme olleet määritelleet ilmoituksissamme erikseen, mitä matkailijalla tarkoitimme ja niin haastatteluihimme osallistuikin sekä lyhyemmällä lomalla olevia matkailijoita että pidempään lomakohteessa oleskelevia matkailijoita (3-10 kk/vuosi). Haastatteluihimme osallistui kaiken kaikkiaan 77 matkailijaa, joihin viittaaan jatkossa numeroilla sekä lyhenteellä (esimerkiksi 1M44E-Suomi: 1=haastateltavan numero, M=mies, 44=ikä, E-Suomi=kotilääni) (ks. myös liite 1).

Taulukko 1. Haastateltujen matkailijoiden sukupuolijakauma

		nainen	mies	Yht.
Ylläs	Lkm	23	14	37
	%	62,2	37,8	100,0
Levi	Lkm	17	12	29
	%	58,6	41,4	100,0
Olos	Lkm	5	6	11
	%	45,5	54,5	100,0
Yht.	Lkm	45	32	77
	%	58,4	41,6	100,0

Taulukko 2. Haastatellut matkailijat ikäryhmittäin

		alle 19 vuotiaat	20-34 vuotiaat	35-55 vuotiaat	yli 56 vuotiaat	Yht.
Ylläs	Lkm	4	3	14	13	34
	%	11,8	8,8	41,2	38,2	100,0
Levi	Lkm	4	3	13	5	25
	%	16,0	12,0	52,0	20,0	100,0
Olos	Lkm	0	2	0	8	10
	%	,0	20,0	,0	80,0	100,0
Yht.	Lkm	8	8	27	26	69
	%	11,6	11,6	39,1	37,7	100,0

Taulukko 3. Haastateltujen matkailijoiden kotipaikka

		Suomi						Ulkomaat		
		Etelä- Suomi	Länsi- Suomi	Itä- Suomi	Oulun lääni	Lappi	Keski- Eurooppa	Itä- Eurooppa	Kanada	Yht.
Ylläs	Lkm	12	10	4	0	0	6	0	2	34
	%	35,3	29,4	11,8	,0	,0	17,6	,0	5,9	100,0
Levi	Lkm	7	10	0	0	2	8	2	0	29
	%	24,1	34,5	,0	,0	6,9	27,6	6,9	,0	100,0
Olos	Lkm	2	2	0	3	2	2	0	0	11
	%	18,2	18,2	,0	27,3	18,2	18,2	,0	,0	100,0
Yht.	Lkm	21	22	4	3	4	16	2	2	74
	%	28,4	29,7	5,4	4,1	5,4	21,6	2,7	2,7	100,0

Fokusryhmähaastattelun aluksi kokoonnuimme matkailijoiden kanssa yhteiseen ohjeiden-jakotilaisuuteen, jonka jälkeen haastateltavat osallistuivat joko suunnittelemallemme hiihto/patikointikierrokselle tai ohjatulle moottorikelkka/koiravaljakko/melontaretkelle. Kierroksen aikana osallistujat tekivät havaintoja ja subjektiivisia arvioita maisemasta. Lisäksi pyysimme heitä valokuvaamaan kertakäyttökameroilla reitin varrelta maisemia, jotka herättävät tunteita. Valokuvaamisen uskotaan herättävän kuvaajan maisemalle, ja samalla tallentuu ympäristön osia, vaikutelmia, kokemuksia ja tunnelmia muistin tueksi (Rautiainen 2001, 33). Osallistujat kirjasivat joko valokuvauksen yhteydessä, taukopaikoilla tai kierroksen päätteeksi kuvaan liittyvät tiedot etukäteen jaetulle lomakkeelle (kuva 1 ja liite 2).

Maisemakierroksen jälkeen kokoonnuimme ohjattuun keskusteluun, jossa purettiin matkailijoiden aistimuksia ja kokemuksia kierroksen maisemista. Neljässä haastattelussa haastattelimme myös alueella liikkuvia matkailijoita ilman haastattelua edeltävää maisemakierrosta ja kierrokseen kuuluvaa valokuvaustehtävää (yhteensä 13 matkailijaa), koska muun muassa huonoista sääolosuhteista ja tiedottamiseen liittyvistä ongelmista johtuen emme saaneet matkailijoita mukaan kierrokselle. Näihinkin haastatteluihin osallistuneet matkailijat olivat kiertäneet valitsemaamme reittiä edeltävinä päivinä, mutta keskustelussa on mielestäni havaittavissa ero muihin käymiimme keskusteluihin verrattuna. Näiden matkailijoiden tapa puhua reittiin liittyvistä kokemuksista ei ole yhtä välitön kuin niiden matkailijoiden, jotka ovat juuri palanneet kierrokselta. Lisäksi ilman haastattelua edeltänyttä kierrosta haastateltujen matkailijoiden muistiin on jo valikoitunut voimakkaimpia mielikuvia ja kokemukset ovat muokkautuneet haastattelua edeltäneiden keskusteluiden aikana.

Kuva 1. Tauko Äkäslompolon hiihtokierroksella

Fokusryhmähaastatteluissa ennen varsinaisen keskustelun alkua osallistujat täyttivät taustatietolomakkeen (liite 3), jotta voisimme muodostaa paremmin kuvan siitä, millaisia alueiden käyttäjiä he ovat ja millainen suhde heillä on alueeseen. Osallistujia pyydettiin taustatietolomakkeessa myös piirtämään mielikuviansa perusteella kartta alueesta. Samassa lomakkeessa pyydettiin lupa nauhoittaa haastattelu ja käyttää tietoja tutkimuksissa. Varsinaisen keskustelun aikana toinen meistä haastattelihoista ohjasi keskustelua etukäteen suunnitellun teemahaastattelurungon pohjalta (liite 4) ja toinen teki muistiinpanoja. Haastattelun

virikemateriaalina toimivat lisäksi maisemakierroksen aikana otetut valokuvat ja kuvista kirjoitetut kommentit. Maisemakierrokset ja valokuvaus osoittautuivatkin hyviksi keinoiksi herättää vilkasta ja omakohtaista keskustelua maisemamielikuvista.

Fokusryhmähaastattelussa keskustelimme neljästä eri teemasta, jotka olivat kierrettyyn reittiin liittyvät kokemukset, metsämaisema, matkailumaisema yleisesti sekä matkailualueen maisema erityisesti. Viimeiseen teemaan liittyi karttatyöskentelyä. Osallistujat nimesivät tällöin kartalta mielimaaisemiaan, -paikkojaan sekä -reittejään. Karttatyöskentelyn avulla kerättyä aineistoa käytetään jatkossa maisemälähtöisessä maankäytön suunnittelussa. Keskustelut kestivät puolesta tunnista kahteen tuntiin. Tässä tutkielmassa olen keskittynyt analysoimaan lähinnä kolmeen ensimmäiseen teemaan liittyvää keskustelua, mutta olen kiinnittänyt huomiota myös viimeiseen teemaan liittyvään keskusteluun silloin, kun se on liittynyt keskeisesti tämän tutkielman aiheeseen.

Haastatteluihimme osallistuneet matkailijat ottivat kertakäyttökameroilla keskimäärin 4-10 kuvaa maisemakierrosten aikana. Talven haastatteluista kertyi yhteensä 290 valokuvaa ja syksyn haastatteluista 69 valokuvaa. Analysoidessani valokuvia tarkastelin aluksi yleisesti kaikkia valokuvia, minkä jälkeen valitsin tarkemman analysoinnin kohteeksi ne kuvat, joiden kohteena on ollut metsä tai jokin lappilaiseen matkailumaisemaan keskeisesti liittyvä aihe. Tarkastelin kuvia sekä erikseen että yhdessä niihin liittyvien kommenttien kanssa.

Suunnitellessamme hiihto- ja patikointireittejä maisemakierroksia varten pyrimme valitsemaan sellaisia latuja ja patikointireittejä, joiden maisema edusti mielestämme hyvin alueen maisemaa ja jotka olivat suhteellisen runsaasti käytettyjä. Tarkoituksena oli valita mahdollisimman monipuolisen maiseman läpi kulkevia reittejä. Meidän ei kuitenkaan ollut mahdollista valita kauas matkailukeskuksista kulkevia latuja tai polkuja ajankäytöllisistä syistä. Ylläksellä ja Levillä haastattelukierrokset toteutettiin kahdessa eri kohteessa, jotta saisimme kerättyä kokemuksia matkailukeskuksen eri osista. Moottorikelkka-, koiravaljakko- ja melontaretkien reittien suunnitteluun emme voineet vaikuttaa, mutta näin kokemukset näiltä reiteiltä edustavat safareille osallistuvien matkailijoiden kokemuksia. (ks. liite 4.)

Hiihto- ja patikointikierrokset kulkivat suurimmaksi osaksi virkistysmetsän tai metsätalousalueiden läpi, joissa metsänhoito oli suoritettu lähinnä maisemahakkuina (esimerkiksi Levillä Kätkätunturin hiihtoreitin alkuosa). Äkäslompolon reitit poikkesivat metsämaisemaltaan selvimmin muista reiteistä, sillä ne kulkivat osittain myös Pallas-Yllästunturin kansallispuiston sisällä, jossa metsä oli luonnontilaista. Levillä Kätkätunturin

reitin metsä erosi huomattavasti Levitunturin reittien metsistä (molemmilla alueilla lähinnä yksityisten maanomistajien metsää), jotka olivat suurimmaksi osaksi joko mökkialueiden tai latu- ja lasketteluverkostojen muokkaamia. Olostunturin kierroksilla kaukomaisemassa oli selvästi havaittavissa metsähakkuiden jälkiä. Ohjelmapalveluyritysten järjestämällä retkillä metsämaisema oli hiihto- ja patikointikierrosten metsämaisemiin verrattuina vaihtelevampia, sillä retket olivat pidempiä ja ne suuntautuivat kauemmas matkailukeskuksista. Näillä kierroksilla maisema koostui enimmäkseen talousmetsästä ja hoidetusta metsäalueesta. (ks. myös Metsähallitus ei vl.; Uusitalo ei vl.)

Aineiston analysoinnissa olen keskittynyt tarkastelemaan metsämaisemakemusta matkailijoiden kerronnassa käyttämien kehysten ja valokuvista eriteltävissä olevien kehysten valossa. Tarkoitukseni ei ole ollut verrata matkailijoiden kerrontaa ja kokemuksia objektiivisesti havaittavaan, metsämaiseman fyysiseen tai ”oikeaan” tilaan, sillä analyysini painopiste on matkailijan kulttuurisesti ja omakohtaisesti muodostuneen kokemuksen hahmottamisessa. Valokuvien aiheet tukevat keskustelussa käytettyjä kehyksiä ja käsittelevät osittain samoja teemoja kuin keskustelussakin on käsitelty. Valokuvista ilmenee myös sellaisia kehysten ulottuvuuksia, joita haastattelun aikana ei ole tavoitettu. Tämä johtunee osittain siitä, että kaikki kokemukset eivät palaudu kieleen ja osittain siitä, että ryhmäkeskustelussa jää aina joidenkin osallistujien kokemuksia tai joitakin aiheita keskustelun ulkopuolelle.

Aineistoa analysoidessani olen pyrkinyt myös kiinnittämään huomiota ennakotietojeni ja valintojeni vaikutukseen tutkimusprosessin kulussa sekä ryhmädynamiikan vaikutukseen aineiston laadussa ja saaduissa vastauksissa. Kehysanalyysiin perehtyminen on auttanut ymmärtämään myös ryhmähaastattelutilannetta vuorovaikutustapahtumana, johon itseensä liittyy erilaisia esioletuksia ja toimintaa ohjaavia kehyksiä. Vaikka nämä esioletukset ja kehykset eivät olekaan varsinainen analyysin kohde, tulee tutkijan tiedostaa niiden vaikutus kerättyyn aineistoon. Useimmissa ryhmähaastattelutilanteissa pääsimme varsinaisen haastattelun kehyksen ”tuolle puolen” ja haastateltavat kuvasivat varsin elävästi lappilaisia maisemia. Elävän kuvauksen saavuttamisessa auttoi varmasti maisemakokemuksen ajallinen läheisyys, sillä teimmehän haastattelut heti maisemakierrosten jälkeen. Lisäksi haastattelujen ilmapiiriin vaikutti vapauttavasti se, että sekä haastateltavat että haastattelijat olivat yhdessä kiertäneet kierrosta ja keskustelun kohteena oleva maisema oli näin yhdessä koettu ja jaettu.

Käyttämämme aineistonkeruutapa tuotti monipuolista aineistoa, joskin aineiston analyysivaiheessa matkailijaotokseen on tullut kiinnittää huomiota. Haastatte-

luumme osallistuneista matkailijoista enemmistö oli iäkkäämpiä, kotimaisia matkailijoita. Aineistomme pohjalta ei voi tehdä yleistyksiä, jotka koskisivat kaikkia alueella liikkuvia matkailijoita, mutta aineisto soveltuu sitä vastoin matkailijoiden maisemakokemusten syvempään analysointiin. Aineistonkeruutavan työläyden vuoksi lisääaineiston kerääminen maisemakokemuksissa tapahtuvan muutoksen analysoimiseksi voi jatkossa olla vaikeaa. Haastatteluprosessi kokonaisuudessaan verotti monen matkailijan kallista loma-aikaa, mutta kaiken kaikkiaan matkailijoiden antama palaute oli erittäin positiivista. Haastatellut matkailijat olivat heränneet miettimään omaa suhdettaan matkakohteeseen ja kokemuksiinsa.

3 Lappilainen matkailumaisema ja metsä

Edellä esitin maantieteellisen maisematutkimuksen perinteen jakautuvan kahteen eri suuntaukseen: maisema alueellisena ilmiönä ja maisema tapana nähdä ja kokea (ks. Raivo 1996, 6–7). Ensimmäisessä suuntauksessa maisema ymmärretään mitattavissa ja objektiivisesti havainnoitavissa olevana ilmiönä, jonka mittayksiköitä kaikkia voivat lukea. Tämä maisema esiintyy kartta ja -tietosanakirjojen sekä erilaisten aluekuvausten sivuilla. Tällainen kartta- ja tietokirjallisuuden sekä luonnontieteellisen tutkimuksen tarjoama kuvaus maisemasta on kuitenkin vaillinainen – lukija kyllä saa yleiskäsityksen maisemasta, mutta maisemakokemuksen saavuttamiseksi tarvitaan kaikki aistit ja mittaamattomissa olevat maisemaulottuvuudet. Juuri näiden mittaamattomien ulottuvuuksien kuvaus on vaikeaa. Tämän vuoksi lähestyn lappilaista matkailumaisemaa aluksi mitattavissa olevista ja historiallisista ominaisuuksista käsin. Ennen varsinaisten yksilöllisten maisemakokemusten maailmaan syventymistä muodostan kuvan kokemusten taustana olevan yhteisen maiseman synnystä ja rakenteesta. Lappilainen maisema on olemassa yksittäisten ihmisten kulttuurisesti muodostuneiden kokemusten suodattamana (Sironen 1993, 172), mutta samalla näistä omakohtaisista kokemuksista punottu yhteinen tarina on luettavissa monista eri lähteistä.

3.1 Aluemaantieteellinen kuvaus Lapin metsämaisemasta

Maantieteellisesti Lappi koostuu pinta-alaltaan varsin laajasta alueesta. Tämän vuoksi Lapin maisemaa ei voidakaan kuvata luonnonolosuhteiltaan ja maisemapiirteiltään yhteisten nimittäjien kautta, vaan yleensä alue on jaoteltu pienempiin osa-alueisiin kuvauksen mielekkyyden vuoksi. Kun Perämeren rannikkoalue ja Vaara-Suomeen kuuluvat Torniojoen,

Kemijoen ja Ounasjoen alajuoksut sekä Kemijärven seutu ja Sallan eteläosat jätetään tarkastelun ulkopuolelle, voidaan Lappi jakaa maisemallisesti kahteen alueeseen, Metsä-Lappiin ja Tunturi-Lappiin (Raivo 2003, 13; Vuoristo 2001, 253). Matkailijoiden maisemamielikuvien kannalta tällainen jako (joidenkin alueiden jättäminen tarkastelun ulkopuolelle) vahvistaa Lapin maiseman näkemistä yhtenä kokonaisuutena, ”tyypillisenä Lappina”. Kokonaisuudessaan tämän alueen maisemassa tuntureiden, kurujen ja jyrkkärinteisten laaksojen sekä puulajirajojen merkitys on huomattava. Kuusen pohjoisraja kulkee Pallas-Ounastunturien, Ivalojoen ja Saariselän vaiheilla. Mäntyä esiintyy tätäkin pohjoisempaa. Juuri kuusen ja männyn rajalinja muodostaa Metsä-Lapin ja Tunturi-Lapin välisen rajan. (Raivo 2003, 13.)

Lappi voidaan jakaa lisäksi kasvillisuutensa mukaan kolmeen osaan. Tämä jako on osittain yhteneväinen maisemallisen jaottelun kanssa. Peräpohjolan ja Metsä-Lapin alueet, eli valtaosa Lapista, kuuluu pohjoisboreaaliseen havumetsävyöhykkeeseen. Kasvillisuutensa vuoksi Tunturi-Lapin alue poikkeaa muusta Lapista. Läänin eteläisimmät osat Perämeren rannikolla ja suurten jokien laaksoissa kuuluvat keskiboreaaliseen vyöhykkeeseen, jossa kasvillisuus on muuta Lappia vehreämpää. Tälle alueelle ovat tyypillisiä lehtomaiset metsät, tulvaniityt ja lettosuot. Soita on varsinkin Etelä- ja Keski-Lapissa runsaasti. Lapin itä- ja keskiosan kasvillisuus on niukempaa ja karumpaa. Yleisimpinä lajeina ovat mustikka-kanervatyypin ja variksenmarja-mustikkatyypin metsät. Karuimmilla paikoilla esiintyy lisäksi jäkälätyypin metsää. Peräpohjolassa metsä on hidaskasvuista ja puut saavuttavat hakkuukypsyyden normaalisti vasta ylitettyään sadan vuoden iän. Pohjoisempaan mentäessä kuuset muuttuvat yhä kapeaoksisemmiksi ns. kynttiläkuusiksi, jotka kestävät paremmin talvisen tykkylumen painon. Pohjoisempaa Metsä-Lapissa kuusi puuttuu metsistä jo lähes kokonaan ja vallitsevana lajina ovat mäntyvaltaiset jäkälätyypin ja puolukka-variksenmarjatyypin, tuoreilla kangasmailla suopursu-mustikkatyypin metsät, joilla esiintyy sekapuuna myös koivua. Tunturi-Lapissa metsänrajavyöhykkeelle saavuttaessa koivun, kuusen ja katajan kasvutapa muuttuu usein puumaisesta pensasmaiseksi tai patsasmaiseksi siirryttäessä suojaista metsistä tunturien ylärinteille. (Tikkanen 2003, 26.)

Tässä työssä keskitytään Metsä-Lapin maiseman tarkasteluun. Haastatteluaineisto on kerätty Länsi-Lapista, jossa muinaisen Karelidien vuorenpoimutuksen muodostama tunturijakso, Ounasselän tunturiseutu, muodostaa alueen maiseman ”selkärangan”. Metsä-Lapin maisema on yleensä varsin tasaista metsien ja soiden peittämää seutua. Erityisen paljon soita on aapaseuduksi kutsutulla alueella, jossa soiden ja metsien keskeltä kohoaa vain yksittäisiä tuntureita (Luosto ja Pyhätunturi). Ounasselän tunturiseudun kaltainen

maisemallinen kokonaisuus löytyy myös Metsä-Lapin itäosasta, jossa sijaitsee Pohjois-Sallan tunturiseutu. Vaikka tunturit kuuluvat olennaisena osana myös Metsä-Lappiin, se poikkeaa selkeästi Tunturi-Lapista, joka on matalien tunturikoivikoiden ja avarioiden paljakkaiden ylänkömaata. (Raivo 2003, 13.) Koska Ounasselän tunturialueella kohtaavat kasvi- ja maantieteellisesti eteläiset ja pohjoiset kasvuympäristöt, voi alueen sanoa muodostavan edustavan läpileikkauksen Lapin luonnosta. Myös korkeussuunnassa kasvillisuusvyöhykkeet vaihtelevat havumetsästä 400–500 metrin korkeudella tunturikoivikoksi ja lopulta puuttomaksi paljakkaksi. Alueelle tyypillisiä ovat lisäksi taigametsät ja aapasuot. Alueen linnusto ja eläimistö on varsin monipuolista. Ounasselän tunturiseudun erityisyydestä kertovat osaltaan vuonna 1938 perustetun Pallas-Ounastunturin kansallispuiston laajennus Ylläksen suuntaan sekä Pallaksen nimittäminen yhdeksi maamme kansallismaisemaksi. Lisäksi alue on nimetty omaksi maisema-alueekseen (liite 6). Pallas-Yllästunturin kansallispuistoa ja sen maisemaa hallitsevat tunturit ja niitä ympäröivät luonnontilaiset metsät ja suot tarjoavat erinomaiset mahdollisuudet retkeilyyn, hiihtoon ja luonnossa liikkumiseen. (Järviluoma 2005, 8.) Tässä tutkielmassa tarkastellaan erityisesti Ounasselän tunturiseudun maisemaan liittyviä maisemakokemuksia. Saatua tuloksia ei voida suoraan yleistää koskemaan koko Lappia, mutta silti kokemusten vertailu ja soveltaminen myös muihin (Metsä-)Lapin alueisiin on mahdollista, jos alueiden erityispiirteiden vaikutus huomioidaan.

Lapin maisemaa on osaltaan muokannut pohjoissuomalaisen yhteiskunnan muuttuminen, joka alkoi 1800-luvulla teollistumisen johdosta. Teollistumisen käynnistyttyä oli puunjalostusteollisuus vuosikymmenien ajan Lapin ja Peräpohjolan ehdotonta valta-teollisuutta. Aluksi elettiin voimakkaan teollistumisen aikaa. Rannikolle syntyivät suuret sahat ja sisämaahan savotat. Toisen maailmansodan jälkeen talous monipuolistui, mutta paikallisiin luonnonvaroihin tukeutuvat alat säilyttivät avainroolinsa Lapin taloudessa. Luonnonvaroihin pohjautuvan teollistumisen rajat tulivat kuitenkin vastaan 1960-luvulla ja tästä johtuen Lapissa alkoi muiden syrjäseutujen tavoin sopeutumisen ja uudelleen etsimisen aika. (Kerkelä 2003, 129.) Metsäteollisuuden vahvat vuosikymmenet ovat jättäneet jälkensä Lapin maisemaan. Puuntuotannon lisäksi valtaosaa Suomen metsistä hyödynnetään samanaikaisesti maisemallisesti, ulkoilukäytössä, keräilyssä ja metsästyksessä (Kangas ja Naskali 2001, 18). Onkin sanottu, että maapallolta ei voida enää löytää täysin koskemattonta luontoa; paikkaa, jossa ihminen ei olisi käynyt tai jota ihmisen jälki ei olisi koskettanut. Metsäteollisuuden maisemaan jättämien jälkien merkitystä voidaan pyrkiä arvioimaan matkailijoiden näkökulmasta, kun mietitään miten jäljet vaikuttavat matkailijoiden kokemuksiin. Myös matkailu on uutena, Lapissa metsäteollisuuden rinnalle nousseena

avainteollisuutena vaikuttanut jo maisemaan ja tulee jatkossakin muokkaamaan sitä (esimerkiksi reitistöjen ja laskettelurinteiden mukanaan tuomat vaikutukset). Tämän muutoksen hyväksyttävyyttä ja vaikutusta tulisi arvioida aivan samoin kuin metsäteollisuuden vaikutusta nykyisin arvioidaan.

3.2 Lapin maiseman matkailullistuminen

Urryn (1995, 194) mukaan Englannissa sijaitseva Lake District on muovautunut matkailun maisemaksi sen jälkeen kun siellä vierailleet ulkopaikkakuntalaiset ovat kirjoittaneet ja luoneet mielikuvia siitä. Lapin maisemien muotoutumiseen matkailu on vaikuttanut sekä fyysisesti muokkaamalla maisemia matkailukäyttöön sopiviksi, että mielikuvien tasolla muovaamalla Lappiin saapuvien ihmisten tapaa nähdä matkailumaisema. Lapin matkailijoiden mielikuviin ovat vaikuttaneet erityisesti länsimaisen kulttuurin taidesuuntaukset, sillä kulloinkin vallalla olleet kulttuuriset ihanteet ovat ohjanneet matkailijoita kiinnittämään huomiota tiettyihin elementteihin maisemassa ja matkailun kehittäjiä muokkaamaan maisemaa näiden vallalla olevien ihanteiden mukaisesti.

Lapin maiseman matkailullinen muovautuminen käynnistyi Jean François Regnardin, joka vieraili Lapissa kesällä 1681, kirjoittaman teoksen *Voyage en Laponie* tehtyä Lapista Suomen tunnetuimman maakunnan 1700-luvulla. Regnardin vaikutuksen ohella merkittäviä varhaisia Lapin matkaaajia oli Ludvig XV:n rahoittama ranskalainen retkikunta, jonka tarkoituksena oli mittauksen avulla selvittää maapallon muoto. Ulkomaalaisten retkikuntien matkakirjoitusten myötä myös suomalaiset heräsivät vierailemaan Lapissa ja kirjoittamaan matkoistaan selostuksia. Henrik Gabriel Porthan vieraili oppilaansa Frans Mikael Franzénin kanssa Torniossa kesällä 1794. Vuosisadan vaihteessa Lapissa vierailivat Edward Daniel Clarke ja Giuseppe Acerbi sekä hänen matkakumppaninsa Anders Fredrik Skjöldebrand. Heidän matkakirjansa olivat 1800-luvulla varsin tunnettuja. Nämä, lähinnä tutkijoihin lukeutuvat matkailijat olivat ensimmäisiä lappilaisiin maisemiin liittyvien mielikuvien tuottajia. Heidän kirjoituksensa ovat liittäneet maalauksellisen kauden ajattelutavan merkityksiä maisemiin. Maalauksellisella kaudella korostettiin renessanssin ja italialaisten maalareiden ihanteiden mukaisesti maiseman esteettisyyttä. Matkailijat etsivät maisemakohteeseen asymmetrisiä maisemia, kivikoita, vesistöjä, varjoisia puita ja raunioita. Ihanteina olivat puistomaiset maisemat ja kaukana hämmöttävät tunturit, ei niinkään luonnontilainen kauneus. Acerbin ja Clarken kuvaukset korostavatkin maiseman hyödyllisyyttä painottavaa maisemaihannetta, jonka mukaan ihmiselle vaikeuksia tuottavaa luontoa ei

koeta kauniina tai ihailun arvoisena. Skjöldebrandin piirustukset puolestaan liittivät Lapin maisemaan luonnonromanttisia merkityksiä. Hänelle villikin luonto näyttäytyi kiinnostavana. Tämä romanttisen maisemamaalauksen lähtökohta edusti murrosta aikaisempaan uusklassistiseen maalaustyyliin ja uudenlaista suhtautumistapaa luontoa kohtaan. (Aitchison ym. 2000, 35–36, 53, 74; Anttonen 1998a, 45–48; Hirn 1987, 17–24.)

Kiinnostus tuntureihin ja vuoriin sekä koskiin ja vesistöihin on peräisin romanttiselta kaudelta ja Jean-Jacques Rousseau'n luonnonromanttisesta alppiluonnon ihailusta. Romantiikan aatehistoriaan kuuluivat olennaisesti ylevän tunteet ja luontoon kohdistuva jumalallisuus. Luonto toimi tällöin kaipuun ja voimakkaiden tunteiden välittäjänä, keinona saavuttaa äärettömyyden ja ikuisuuden tunteita, ei varsinaisena tunteiden kohteena. Vuoret oli nähty vielä 1600- ja 1700-luvuilla vaikeuksien edustajina ja niihin oli suhtauduttu kirjallisuudessa vihamielisesti. Luonnonromanttisten aatteiden myötä taiteilijat alkoivat kuitenkin jo 1800-luvun alkupuolella ylistää vuorten kauneutta. Romantiikan myötä koskematon ja villi luonto sai osakseen uudenlaista arvostusta. Erityisesti myöhemmässä romantiikan ajan matkakirjallisuudessa ylistetään jylhiä vuoria ja laajoja erämaita. Tämän erämaiden ”löytämisen” matkakohteena on tulkittu olevan sidoksissa ylä- ja keskiluokan etäännyneeseen luontosuhteeseen. Vasta kun luonto ei edustanut ihmiselle suoraan hyötyä, voitiin sitä oppia arvostamaan uudella tavalla. Vuorelle nousu, tuntureiden valloitus ja sieltä avautuvien näköalojen katselu liittyvät romantiikan maisemamaalauksen kautta tapahtuneeseen luonnon maisemallistamiseen. Fyysisestä maisemasta tuli objekti, romanttisen katseen kohde, jonka katsomisen ja kokemisen vuoksi matkailijat olivat valmiit vaivalloiseenkin matkantekoon. Clarcken, Acerbin ja Skjöldebrandin kuvitettujen matkakirjojen vaikutus muodostuikin arvaamattoman suureksi. Kirjat välittivät matkakohteiden lisäksi myös maiseman katsomisen tapoja: Matkailijan tuli ihailla tiettyjä maisemia tai maisemanpiirteitä tietyistä paikoista määrättyyn vuodenaikaan. (Anttonen 1998a, 49–51; Kivi 2004, 56–69; Tuan 1974, 70–72.)

Acerbin ja Skjöldebrandin yhteys suomalaiseen sivistyneistöön ja kulttuuriin syntyi Porthanin ja Franzénin kautta, sillä he ohjeistivat Acerbia ja Skjöldebrandia niin reittien kuin suomalaisen kansanrunoudenkin suhteen. Kansanrunouden harrastus oli yleistä romantiikan ajalla, sillä runojen kautta pyrittiin tavoittamaan jotakin turmeltumattomasta elämäntavasta. Valistuksen ja romantiikan aatteiden sekä niiden synnyttämien kansallisuusaatteen ja matkailukirjallisuuden kautta myös suomalainen sivistyneistö kiinnostui Lapista. Erityisesti Franzénin 1800-luvun alussa julkaisema runoelma vaikutti romanttisen Lappi-innostuksen nousuun suomalaisen sivistyneistön parissa. Runossaan Franzén kuvaa

Lappia ihanteellisena paikkana, jossa alkuperäiset elämäntavat yhä vallitsevat. Romanttikan ihailun kohteena olivat 1790-luvulta 1830-luvulle asti revontulet, tunturit ja keskiyön aurinko. Suomen muotoutuessa selvärajaiseksi hallinnolliseksi kokonaisuudeksi alkoi kuitenkin uudenlainen kansallisen identiteetin rakennus. Kansakunnan identiteettiä vahvistavaksi symboliseksi maisemaksi muodostui tuolloin järvimaisema. Tällöin Lapin tunturimaisemat saivat osakseen hyvin vähäistä huomiota, mikä on nähtävissä Mathias Alexander Castrénin ja Zachris Topeliuksen 1800-luvun puolivälissä julkaisemissa teoksissa. Lapin maisemia kohtaan ei tuolloin tunnettu kansallista ihailua, vaan pikemminkin lappilaiset maisemat nähtiin seikkailuun ja myyttiseen voimaan liittyviksi. Topeliuksen kansallisromanttinen Maamme-kirja on erityisesti vahvistanut sadunhohtoisen, salaperäisen ja myyttisen Lappi-kuvan muodostumista. (Anttonen 1998a, 52–55; Anttonen 1998b, 134–136; Saarinen 1999, 57.)

Topeliaaninen luonnon romantisointi jatkui myöhemmin muun muassa I.K. Inhan, Akseli Gallen-Kallelan ja muiden kansallisromantikkojen tuotannossa, mutta painopiste oli tällöin vaarojen ja harjujen järvimaisemassa eikä suinkaan tunturimaisemassa. Suomalainen kansallisromantiikka rakentui keskieuropalaisten suuntausten ja kansanperinteen pohjalta. Siinä painottuivat luonnonmukaisuuden ihannointi, arjen kuvaus sekä kansan romantisointi. Oman lisänsä suomalaiseen kansallisromantiikkaan antoi amerikkalaisessa romantiikassa syntynyt koskemattomuuden ihannointi. Euroopassa erämaiden ja luonnon ihannointiin ei ollut liittynyt koskemattomuus käytännön syistä – koskemattomia erämaita ei tuolloin enää ollut saavutettavissa. Amerikassa koskemattonta luontoa ihailtaessa jätettiin alkuperäisväestön vaikutus luontoon huomioimatta. (Kivi 2004, 92–95, 130.)

Kansallisromanttisen aikakauden aikana perustettu Suomen Matkailijayhdistys painotti osaltaan kansallisen identiteetin vahvistamista. Lapin matkailua vaikeuttavien pitkien etäisyyksien ja huonojen kulkuyhteyksien vuoksi ensimmäisissä Suomea koskevissa matkaoppaissa Lapin matkailu oli vain sivuosassa painopisteen ollessa Karjalassa. Varsinaisia kansallismaisemia ja matkailumaisemia sekä niihin liittyviä mielikuvia sekä käytäntöjä on tuotettu Lapissa 1900-luvulla ja erityisesti 1930-luvulta lähtien: Pallaksen hiihtokurssit, Petsamon jäätie, erämaamaalarit... Lista matkailumaisemiin liittyvistä kulttuuristen merkitysten rakentajista on pitkä. Rautatieliikenteen alku sekä tieverkoston ja autoilun kehittyminen sysäsivät Lapin matkailun aivan uudenvuotiseen nousuun. Parantuneet yhteydet, Matkailijayhdistyksen aktiivinen toiminta sekä Petsamon liittäminen Suomeen Tarton rauhan yhteydessä nostivat Lapin maisemat uudestaan ihailun kohteeksi matkailun kasvavassa. Lisääntynyt Lappia koskeva kirjallisuus kasvatti osaltaan matkailua ja alkoi muokata

uudelleen mielikuvia Lapin maisemista. Matkailurakentamisen kiihtyessä Lapissa sai maiseman fyysinen ja mentaalinen kuvasto niin ikään uudenlaista sisältöä. (Anttonen 1998a, 57–58.)

Kehittyvien liikenneolojen lisäksi Lapin uuteen kukoistukseen antoi sysäyksen talvimatkailun kehittyminen. Hiihto- ja lasketteluinnostuksen taustalla vaikuttivat koulujen talvilomien alkaminen ja suurten hiihtokisojen innostuksen voima. Talvimatkailun puoltajat näkivät tuntureiden hiljaisen rauhan sopivaksi ympäristöksi kaupunkien hermostuneille ja väsyneille ihmisille. Lisäksi Lapin talvinen elämä alettiin muutenkin nähdä innostavana lappilaisen eksotiikan, kuten porojen hiihtokisoissa käytön yhteydessä. Aikatauluihin sitoutumattomat matkailijat olivat yhä useammin erähenkisiä retkeilijöitä. Retkeily- ja vaellustoiminnan alku sijoittuukin samoille vuosille hiihtourheilun yleistymisen kanssa. Kaarina Karin johtama Suomen Naisten Liikuntakasvatusliiton ryhmän ensimmäinen vaellusretki suuntautui Sallatunturille vuonna 1929. Suomen Naisten Liikuntakasvatusliiton retkeläisten hiihtoretkeä Halti-tunturille vuonna 1933 ja hiihtokurssit Pallaksella seuraavana vuonna ovat jääneet elämään historiassa. Seurue oli ensimmäisiä, joka nousi Haltille Suomen puolelta tietöntä erämaata puhtaasti retkeilytarkoituksessa. Varsin pian alkoivat tunturihiihtokurssit yleistyä Ounaksella, Pallaksella ja Sallassa. Innostus Lappia kohtaan kasvoi tämän jälkeen nopeasti. Innostuksen myötä jatkui ja lisääntyi matkailuun tarvittavan infrastruktuurinkin rakennus. (Anttonen 1998a, 65; Markkanen 1987, 227–233; Tuulentie 2003, 4.)

Useissa 1900-luvun alun matkakertomuksissa ja -kuvauksissa on viittauksia romantiikan kauteen. Luontoa ei tällöin koettu ahdistavana tai pelottavana, vaan ahdistavana koettiin pikemminkin Etelä-Suomen mataluus. Matkailussa painopiste oli vähitellen siirtynyt pois näkötorneista tapahtuvan maisemankatselun ihailusta kohti fyysistä räsytystä vaativaa retkeilyä. Fyysisyyttä korostava ihmiskäsitys muutti näin osaltaan maiseman kokemisen ja näkemisen tapoja. 1920- ja 1930-lukujen matkakuvaukset ovatkin toimineet lähtökohtana aina tähän päivään saakka matkakirjallisuudessa esiintyville avaran tunturi-maiseman ylistyksille. (Anttonen 1998a, 66–67; Anttonen 1998b, 137; Saarinen 1999, 57–58.) Kansallismaisemien katselussa olennaista oli paitsi se, mitä katsottiin, myös se, kuinka ja milloin katsottiin. Maisemaa tuli katsoa ja kokea niin, että matkakirjallisuuden kuvaamat kokemukset voitiin itsekkin saavuttaa. Aktiviteetteja korostava matkailu alkoi kuitenkin vähitellen murtaa tätä jo varhaisesta Lapin matkailun alkua ajoista asti vallinnutta maiseman kokemisen tapaa. (Anttonen 1998a, 68.)

Lapin matkailutoiminta jouduttiin sotien jälkeen aloittamaan lähes kokonaan alusta. Matkailun osalta jälleenrakennus kesti 1960-luvulle saakka, jolloin oli saavutettu sama majoituskapasiteetti kuin ennen sotaa oli. Lapissa erityisesti Pallas sai sodan jälkeen julkisuutta kun se sisällytettiin 1944 Topeliuksen Maamme -kirjan uudistettuun versioon. Sodan jälkeen matkailun kautta tapahtuva kansallisen identiteetin rakennus suunnattiin koko kansaan, ei enää vain sivistyneistöön. Hiihtämisestä ja retkeilystä tuli tällöin koko kansan huvia ja tämä vaikutti osaltaan maisemaihailun muuttumiseen yhä aktiivisempaan suuntaan. Maisemien ihailu ei enää ollut ainoa syy luontoon menemiselle ja matkustamiselle, mutta se vaikutti edelleen voimakkaasti muun muassa reittien valintaan. (Anttonen 1998a, 69–75.)

Ensimmäinen hiihtohissi rakennettiin Lapissa Pallastunturille vuonna 1953, mutta varsinainen laskettelukeskusten rakentaminen alkoi 1960-luvulla. Tuolloin rakennettiin hiihtokeskukset Saariselälle, Pyhätunturiin, Leville, Ylläkselle ja Olokselle. Energia-kriisin vuoksi kehitys hidastui 1970-luvun puolivälissä, mutta 1980-luvulla kehitys jatkui edelleen. Lasketteluun suosioon vaikutti muun muassa tulo- ja luokkaerojen kaventuminen. Laskettelulla oli statusarvoa ja mainonnan kautta tätä mielikuvaa värikkäästä ja vauhdikkaasta lomailusta pyrittiin vahvistamaan. Laskettelurinteiden ja -keskusten rakentaminen on vaikuttanut merkittävästi Lapin maisemaan. Laskettelurinteiden, kuten yleensäkin rakennettujen ympäristöjen arvostus vaihtelee aikakausittain ja kulttuurisista tilanteista riippuen. Esimerkiksi Pallastunturin matkailumaisemaan ovat viime vuosikymmeninä vaikuttaneet matkailurakentamisen ohella kasvanut ympäristötietoisuus ja luonnon arvojen korostaminen. (Anttonen 1998a, 76–78, 81.)

Pallaksen matkailumaisemaa tutkinut Mika Anttonen (1998a, 75) nimittää sodan jälkeen muodostunutta suuntausta ”lapinromantiikaksi”. Hänen mukaansa tämä suuntaus on vaikuttanut merkittävästi koko Lapin matkailumaisemaan. Lapinromantiikka käsitteenä liittyy erähenkisyyteen, kullankaivuuseen, saamelaisuuteen, tukkikämppeihin, poroihin, revontuliin sekä tuntureihin. Siinä on havaittavissa piirteitä Castrénin ja Topeliuksen aikaisesta salaperäisestä seikkailujen maasta. Anttonen nostaa lapinromantiikan kaudesta konkreettiseksi esimerkiksi kelohonkarakenteet. Jussi Kivi (2004, 134–135) puolestaan yhdistää lapinromantiikan amerikkalaiseen koskemattomuuden ihannointiin: Lapista löytyvät viimeiset erämaat ja luonnonmetsät. Koskemattomassa erämaassa paikallisilla on sivustakatsojan ja rekvisiitan rooli. Kiven mukaan aito Lapin taulu on erämaata ja tuntureita, kelohonkia, poroja, ruskaa ja revontulia sekä kansallispuukuisia lappalaisia.

Mainonnan ja matkailun historian kautta Lapin keskeiset vetovoimatekijät liittyvät nykyisin tunturimaisemiin ja erämaiseen luontoon sekä sosiaaliseen matkailuympäristöön (Saarinen 1999, 59). Matkailijoiden kokemukset Lapin maisemasta rakentuvat kulttuurin muokkaamien perinteiden pohjalta. Yhä tänä päivänä matkailijoiden puheita kuunnellessa ja kirjoituksia lukiessa voidaan tunnistaa varhaisen barokki- ja rokokooajan maalaukselliset ihanteet, romantiikan kauden luonnonromantiikan korostus, kansallisromantiikan sadunhoitoiset, salaperäiset ja myyttiset vaikutteet sekä 1930-luvulta alkanut fysiologinen aktiivisuutta korostanut ihmiskäsitys. Lisäksi nykyisiin maiseman kokemisen tapoihin ovat vaikuttaneet rationaaliset vapaa-ajan käsitykset: kauniissa ympäristössä pyritään saamaan parempi fyysinen kunto ja mielen sekä hengen virkeys (Aitchison ym. 2000, 70). Metsä ei itsessään näy vetovoimatekijänä tai selvänä mielikuvana lappilaista matkailumaiseman historiaa tarkasteltaessa. Metsällä kuitenkin on merkitystä tämän matkailumaiseman syntymisen ja mielikuvien muodostumisen yhteydessä. Erämaiseen luontoon kuuluvat yhtä hyvin suot, vaarat kuin *metsätkin*. Mielikuvissa tunturit heijastuvat horisontissa – aina *metsän* reunan yläpuolella. Lappiin matkustavat matkailijat ovat yhä suureksi osaksi suomalaisia – *metsän* kansaa.

3.3 Lapin matkailumaisema ja yhteiskunnan muutos

Suomalaiset elävät metsien kanssa tiiviissä vuorovaikutuksessa. Metsät vaikuttavat suomalaisiin ja käsityksiin suomalaisuudesta ja suomalaiset puolestaan vaikuttavat metsien kehitykseen. Ihmisten toimeentulo on Suomessa riippunut metsistä. Metsät tuotteineen ja hyötyineen on koettu kansallisena omaisuutena ja elämän vakuutuksena epävarmassa maailmassa. Vaikka yhä harvemman kansalaisen toimeentulo on enää sidoksissa suoraan metsään, pitävät yhä jokamiehenoikeudet ja vanhat perinteet yllä tiivistä vuorovaikutussuhdetta metsän kanssa. (Kangas ja Naskali 2001, 29.)

Lapin erämaiden katsotaan edustavan suomalaisille jotakin vanhaa ja perinteistä yhteyttä luontoon. Suomalaisten suhde erämaihin poikkeaa esimerkiksi amerikkalaisien ja keskieurooppalaisten erämaasuhteesta. Amerikkalaisille ja keskieurooppalaisille erämaat ja metsät ovat edustaneet uhkaa ja vaaraa, suomalaisille puolestaan turvaa (Hallikainen 1998, 16–17). Esa Sirosen (1993, 155) mukaan satuja tarkastelemalla voidaan havaita suomalaisten ja keskieurooppalaisten erilainen suhtautumistapa metsään. Grimmin saduissa metsä huokuu demonista uhkaa, suomalaisissa kansansaduissa pääroolissa ovat puhuvat metsäneläimet. Suomalaisilla metsään liittyy lämpimiä ja turvallisia tunteita, jotka

kantavat kaukaa metsästys- ja keräilykulttuureista asti. Nykyisin useamman lähiösukupolven kaupungissa kasvaneiden lasten kohdalla tämä metsäsuhde voitaneen kyseenalaistaa (Sironen 1993, 156).

Metsän erityinen merkitys suomalaisten kansallisuuden kehittymisessä ja suomalaisten monen sukupolven yli jatkunut läheinen suhde erämaihin ovat muokanneet kansainvälisistä matkailumaiseman kehittymiseen vaikuttaneista ilmiöistä suomalaisen versionsa. Erämaiset metsät tuntuvat olevan yksi tärkeä osa lappilaista matkailumaisemaa. Erämaisen metsän käsitettä ei tule kuitenkaan ymmärtää niin yksiselitteisenä kuin se aluksi saattaisi näyttää. Romantiikan ajalla syntynyt ihannemielikuva luonnosta ei korosta ”aidosti erämaista luontoa”, vaan hoidettua luontoa tai epärealistista koskematonta luontoa. Lisäksi tulee huomioida se, että suomalaiseen kansanperinteeseen liittyvät sananlaskut ja kaskut liittyvät metsään negatiivisiakin merkityksiä: metsäläiset, metsän puolimmainen, metsittynyt. Media, televisio ja elokuvat vaikuttavat nykyisin myös voimakkaasti mielikuviimme lappilaisesta matkailumaisemasta. Esimerkiksi Walt Disneyn piirroselokuvien sanotaan inhimillistäneen luontoa mielikuvissamme. Metsään kohdistuvat kulutuskäytännöt tulisikin pyrkiä liittämään laajemmin yhteiskunnallisiin kehityssuuntiin.

Sosiologit kuvaavat nyky-yhteiskuntaa ja siinä meneillään olevaa murrosta käsitteillä refleksiivinen moderni, myöhäismoderni ja postmoderni (ks. Bauman 2002; Beck, Giddens ja Lash 1995; Urry 1995). Arto Noron (2004, 23) mukaan Beckin, Giddensin ja Lashin sekä Baumanin keskustelu refleksiivisestä modernista ja postmodernista kuuluu aikalaisdiagnoosin alle. Tällä hän tarkoittaa aikalaisdiagnoosia tekevien sosiologien keskittyvän kuvaamaan ajan henkeä. Kuvausta ei voida verrata yleiseen teoriaan eikä tutkimusteoriaan, joihin sosiologiset tutkimukset yleensä pohjaavat: tutkimuksissa yleisen teorian ja tutkimusteorian tuloksia tarkastellaan edelleen teoreettisella tasolla tai verrataan empiirisestä aineistosta saatuihin tuloksiin. Aikalaisdiagnoosin sisältämää keskustelua nyky-yhteiskunnasta ei tule verrata suoraan empiiriseen aineistoon. Aikalaisdiagnoosi sisältää kuitenkin myös yleistä teoriaa ja tutkimusteoriaa ja vaikuttaa näin osaltaan sosiologiseen tieteelliseen keskusteluun. (Noro 2004, 34–38.) Tom Selänniemi (1996, 167) on Noron tavoin kiinnittänyt huomiota postmoderni-käsitteen kiistelyyn ja kyseenalaistettuun luonteeseen. Selänniemi katsoo käsitteen siitä huolimatta soveltuvan työvälineeksi pyrittäessä kuvaamaan yhteiskunnassa meneillään olevia kehityssuuntia.

Tässä työssä olen aineistoa analysoidessani tuntenut houkutusta verrata saamiini tuloksia edellä mainittujen sosiologien kuvaukseen nyky-yhteiskunnasta. Olen kuitenkin pyrkinyt tietoisesti välttämään aikalaisdiagnooseissa kuvattujen muutosten olemas-

saolon todistelua tutkimusaineistoni valossa. Selänniemen tavoin käytän aikalaisdiagnooseissa kuvattua postmodernia käsitteellisenä apuvälineenä pohtiessani nyky-yhteiskunnan välittymistä matkailijoiden kokemuksissa. Nyky-yhteiskunnan kuvauksissa esille nousevat yleisinä teemoina epävarmuus, yksilön vapaus ja vastuu muokata omaa identiteettiään, uudenlainen yhteisöllisyys, ekologiset kysymykset sekä kulutuksen muuttunut luonne. Epävarmuus liittyy yksilön lisääntyneeseen vapauteen ja asiantuntijoiden muuttuneeseen rooliin. Nyky-yhteiskunnassa tieto ei ole rajattu enää vain tieteen ja asiantuntijoiden yksityisoikeudeksi ja määrittelyvallan alaiseksi, vaan yksilöillä on yhä suuremmat mahdollisuudet arvioida, käyttää ja soveltaa tietoa henkilökohtaisessa elämässään. Asiantuntijoiden roolin kyseenalaistuesssa yksilöiden vapaus lisääntyy, mutta samalla epävarmuus ja uudenlainen vastuu korostuvat. Yksilöt voivat pyrkiä etsimään varmuutta erilaisista yhteisöistä ja niiden määrittelemistä arvoista ja normeista sekä henkilökohtaisen identiteettityön kautta. (ks. Bauman 2002; Beck, Giddens ja Lash 1995; Urry 1995.)

Matkailussa nyky-yhteiskunnan muutos on noussut esille erityisesti kulutuskäyttäytymisessä tapahtuneen muutoksen myötä. Kuluttamisen ulottumista kaikille sosiaalisen elämän aloille on kuvattu yksilön keinona muokata ja tuoda esille omaa identiteettiään, hedonismin korostumisena sekä muutoksena tuotannon ja kulutuksen rakenteissa (Bauman 2002; Pine ja Gilmore 1999, 5; Urry 1995, 212). Moderni kuluttaja etsii nautintoa kuvitteluista kokemuksista, ei kulutuksen kohteena olevista tuotteista. Halu ja kaipuu ovat tärkeämpiä kuin omistaminen ja käyttäminen. Selänniemi yhdistää tähän ajatukseen käsityksen romantiikan ja romanttisen etiikan vaikutuksesta modernin konsumerismin taustatekijänä. Ajatukseen tuntuisi olevan helppo yhtyä, sillä onhan edellä tarkasteltu romantiikan vaikutusta maisemakokemukseen ja todettu yhtenä romantiikan merkittävimmistä perinöistä olevan kaipuun ja tyydyttämättömien halujen kohteiden etsintä. Modernissa kuluttamisessakaan ei ole keskeisintä tällöin tuotteiden hankinta ja käyttö, vaan tuotteeseen liittyvien mielikuvien avulla tapahtuva nautinnon haku omista mielikuvista. Urryn (1990, 13) mukaan nämä mielikuvat ovat yhdistettävissä mainonnan ja tiedotusvälineiden tarjoamiin virikkeisiin. (Selänniemi 1996, 172–173.)

Pantzarin (ei vl.) mukaan suomalaista kulutusta kuvasi 1960-luvulle asti puutteen poistamisen talous. Talouden ja tekniikan tehtävä oli tällöin onnen esteiden poistaminen. Asiantuntijoilla oli keskeinen rooli elämän teknisten ongelmien ratkaisemisessa. Kuluttajan onnen tavoittelu on kuitenkin saanut uusia piirteitä 1960-luvulta asti puutteen talouden korvaututtua vähitellen nautintotaloudella. Nautintotaloudessa taloutta ja tekniikkaa tarvitaan onnenpaikkojen luomiseen, ja kulutuksen harjoittaminen itsessään on vähin-

tään yhtä tärkeää kuin lopputulos. Nautintotalous ilmenee erilaisten kulutus-, kysely- ja ajankäyttötutkimusten tuloksista. Mieluisimmat suomalaisten vapaa-ajan toiminnot liittyvät tulosten mukaan mediaan, ”tee-se-itse” -harrastuksiin, liikuntaan ja urheiluun. Suomalaiset nauttivat luonnosta ja tulevat onnellisiksi lapsista, aurinkoisesta säästä sekä puolison arvostuksesta ja itseen uskomisesta. Elämässä tärkeää on se että ei ole kiire, saa vain olla ja on aikaa. Hyvät hetket vaativat syntyäkseen aikaa ja tilaa. Talous ja tekniikka eivät voi luoda onnellisia hetkiä, mutta ne voivat tarjota parhaat mahdolliset puitteet hyvien hetkien ja kokemusten syntymiseksi. (Pantzar ei vl.)

Matkailussa kulutuskäyttäytymisen muutos näkyy massaturismin korvautumisena yksilöllisempänä matkailuna, joustavampana tuotantona, uutuuden ja erilaisuuden etsimisellä ja moninaisuutena (Saarinen 2002, 7). Muutoksia on pyritty kuvaamaan elämysten tuottamisen ja kuluttamisen kautta – elämysteollisuus ja elämystalous käsitteitä käyttämällä, jolloin painopiste on tavaroiden ja palveluiden tuottamisen ja myynnin sijaan elämysten tuottamisessa ja myynnissä (Pine ja Gilmore 1999, Luthje 2005, Saarinen 2002, Veijola 2002). Jarkko Saarisen (2002, 5) mukaan elämyksen tarinallisuuden on monin osin korvannut hetkellisyys ja tilannesidonnaisuus sekä vauhti ja vaihtelun tarve. Matkailu tuottaa elämyksiä usein tarinoihin liittyen. Tällöin hetkellisyys ja vauhti eivät yksin riitä kuvaamaan elämyksen olemusta. Juha Perttula (2002) ja Auvo Kostiainen (2002) ovatkin elämysten tarkastelun yhteydessä tuoneet esiin ajatuksen elämyksen pidempiaikaisesta luonteesta.

Perttulan (2002, 33) mukaan elämykset edistävät hyvinvointia ja tasapainottavat elämää lieventämällä elämisen monimutkaisuutta ja tukemalla jaksamista. Perttula on lähestynyt elämyksen ja matkailuelämyksen määrittelyä kahdesta tutkimuksen ulottuvuudesta käsin. Elämykselle tulisi löytää (1) sisällöllinen merkitys, jolloin elämys rajattaisiin kuvaamaan tietynlaisia kokemuksia, ei kokemusta yleensä tai mitä tahansa kokemusta. Matkailuelämys puolestaan edellyttäisi tämän tietynlaisen (2) kokemuksen rakentumista matkailullisessa elämäntilanteessa. (Perttula 2002, 33.) Perttula lähestyy elämyksen sisällöllisen merkityksen kartoittamista tunteista käsin. Tunteen tärkein tehtävä on auttaa ihmistä sopeutumaan arkisiin tapahtumiin. Perttula erottaa toisistaan *perustunteet* ja *tunnetihentymät*. Tunteen rooli sopeuttajana korostuu perustunteissa. Perustunteita ovat esimerkiksi ilo, suru ja viha. Ne ovat yhteisiä kaikille kulttuureille. Perustunteen voidaan katsoa tyhjentävän tilanteeseen, jossa se koetaan. Tyhjentymällä se estää ihmisen havahtumisen ja edistää sopeutumista elämään ihmisen tiedostamatta sitä. (Perttula 2002, 35–37, 51.)

Tunnetihentymät Perttula määrittelee monien, vastakkaistenkin tunteiden yhtäaikaiseksi kokemiseksi. Ne ovat sidoksissa kulttuuriseen elinympäristöön sekä sen arvoihin. Keskeistä tunnetihentymille on niiden omakohtainen merkittävyys, samanaikaisesti esiintyvät arvotettavuudeltaan vaihtelevat tunteet, sekä perustunteita pidempi aikaperspektiivi. Tunnetihentymä ja tilanne eivät tyhjene toisiinsa ja näin ollen tunnetihentymä pikemminkin havahduttaa, kun auttaa sopeutumaan tilanteeseen. Perttula näkeekin tämän vuoksi elämykseksi tulkitun kokemuksen merkittäväksi kokemukseksi juuri sen vuoksi, että se vaatii tietoista huomioimista ja muokkaamista. (Perttula 2002, 36–40.) Tunnetihentymät korostavat elämyksen pidempiaikaista käsittelyä.

Kostiainenkin suhtautuu kriittisesti kuvaukseen elämyksen hetkellisyydestä, yksilöllisyydestä ja räätälöimisestä. Historiantutkimuksen näkökulmasta elämyksiä tarkasteltaessa ei elämyksiä koeta ainoastaan vuorovaikutushetkellä, vaan elämyksiä voi löytyä juuri historian kerrostumien välityksellä. (Kostiainen 2002, 17, 22.) Matkailussa elämysten tuottamisen viitekehyksenä toimii usein historiallinen tapahtuma, henkilö, elämänmuoto, paikka tai maisema. Elämys ei näin ole hetkellinen, koska se kietoutuu yhteen pitkäkestoisien historian kanssa. Perttulan tunnetihentymä ja sen edellyttämä jatkokäsittelyn vaade yhdessä Kostiaisen elämyksen näkymisen historian kerrostumissa kanssa kertoo elämyksen olevan enemmän kuin hetkellinen tunnetila. Esimerkiksi Lapissa matkailumaisemassa saatu elämys jatkaa olemassaoloaan edelleen kotiin palaamisen jälkeen ja kietoutuu yhteen seuraavan, kotiympäristössä saadun elämyksen kanssa.

Minkälaisen kulutuksen kohde lappilainen metsämaisema on ja miten muutuneet kulutuskäytännöt vaikuttavat maiseman kokemiseen nyt ja tulevaisuudessa? Aikalaisdiagnoosien pohjalta vaikuttaisi siltä, että matkailun kontekstissa elämyksellisyyteen, hyvien hetkien saavuttamiseen ja yksilöllisiin kokemisen tapoihin tulee jatkossa kiinnittää yhä lisääntyvissä määrin huomiota lappilaista metsämaisemana tutkittaessa.

4 Matkailijoiden kehystämä metsämaisemakokemus

Olen aineiston pohjalta erottanut matkailijoiden puheista neljä eri kehystä, joiden kautta jäsenmän maisemaan liittyvät kokemukset: *loman*, *kodin*, *maiseman* ja *maaston* kehykset. Nämä tulkintakehykset ovat osittain päällekkäisiä, mutta aineistosta on löydettävissä myös selkeästi vain yhdessä kehyksessä tapahtuvaa puhetta. Lisäksi kehykset muodostavat kaksi vastinparia, loman ja kodin kehykset sekä maiseman ja maaston kehykset. Matkailijat käyttävät loman ja kodin kehyksiä viitatessaan koko maisemakokemukseen ja lomakohteessa

olemiseen. Maiseman ja maaston kehykset liittyvät rajatumpaan maisemakokemukseen, kuten liikkumiseen, aktiviteetteihin ja yksittäisiin elämyksiin lomakohteessa. Luhtakallion (2005, 193) kehyksen määritelmiin viitaten kaikki neljä muodostamaani kehystä ovat *määräviä* kehyksiä, mutta maiseman ja maaston kehyksiä käytetään usein *sekundaareina* kehyksinä loman ja kodin kehysten sisällä. Tarkastelen näitä kehysten välisiä suhteita tarkemmin luvussa viisi.

Kehykset olivat jo hahmottuneet minulle aineistoon ensimmäistä kertaa perehdyttyäni, mutta niiden vielä ollessa vailla selkeää muotoa luin Kaija Alajuuman (1998) artikkelin ”Tunturille mennä tahdon... Kullervo Kemppisen Lumikuru oppaana lapinkävijän mielenmaisemaan” ja se tuntui antavan uuden sysäyksen muodostumassa oleville kehyksille. Maiseman ja maaston kehysten nimet ovatkin peräisin Alajuuman artikkelista. Alajuuman (1998, 28) mukaan erämaan näkeminen maisemana edellyttää ulkopuolisuuutta suhteessa maisemaan. Toisena kokemuksen puolena on erämaa maastona, jolloin se koetaan fyysisesti. Lapin maisemakokemuksissa maisema ja maasto ovat niin tiiviisti kietoutuneet yhteen, ettei niitä voida täysin erottaa. Haastattelussamme maisemakokemuksen ”maastoulottuvuus” nousi selvästi esille johtuen haastattelua edeltäneistä maisemakierroksista sekä kierroksia ja sen aikaisia tuntemuksia koskevista keskusteluteemoista. Nämä kaksi kehystä ovat toisiinsa kietoutuneita, mutta kuitenkin erillisiä tapoja hahmottaa maisemakokemus.

Yrjö Sepänmaan (1998, 13) mukaan matka on aina poissaoloa jostakin, toisaalla olemista, ja siksi siihen kuuluu kahden paikan suhde. Samoin kuin maiseman ja maaston kehykset, ovat loman ja kodinkin kehykset sidoksissa toisiinsa. Lapin maisemasta puhutaan sekä kodin kehystä, että loman kehystä käyttäen – näitä kehyksiä ei olisi olemassa ilman vastinpariaan. Aloitan kehysten tarkastelun loman tulkintakehyksestä, sillä se on mielestäni hyvin keskeinen matkailumaisemaan liittyviä kokemuksia tulkittaessa. Loman kehys ei ole metsään liittyviä maisemakokemuksia yleisesti tarkasteltaessa välttämättä keskeisin kehys, mutta se valaisee hyvin juuri matkailijoiden mielikuvia ja asenteita lomakohteen maisemiin liittyen. Kohteen maisemat ovat yksi tärkeimmistä alueen vetovoimitekijöistä, mutta monesti maisemiakin keskeisempi matkakohteessa olemista määrittävä tekijä on loma.

4.1 Loman kehys

Loman kehysten avulla matkailijat liittivät metsäkokemukset osaksi näkemystään tyypillisestä lomasta, lomalla olemisen tavasta ja lomaan kuuluvista kokemuksista. Metsäkokemuksen merkitys kiinnittyy tällöin mielikuviin loman tarkoituksesta: lomalla irtaudutaan arjesta, unohdetaan kiire ja etsitään erilaisuutta. Lomaan kuuluvat olennaisena osana lomaperinteet ja erityinen ”loman mittayksikkö”, jolloin ajanlasku määräytyy lomalla käytettävissä olevan ajan mukaan. Tämä ajanlaskun tapa on hyvin lyhytkestoinen ja vaikuttaa aluksi paradoksaaliselta metsän ajalliseen mittakaavaan verrattuna; etenkin Lapissa, missä metsä on hyvin hidaskasvuista. Suomalaisten matkailijoiden metsäkokemukset kiinnittyvät monesti arjen käytäntöihin. Loman kehysten ja mittayksikön avulla matkailijat saattoivatkin metsään liittyvässä puheessaan korostaa arjen käytännöistä irtautumista ja kokemuksen erilaisuutta. Tällöin lomakohteella sinänsä ei ole aina kovin suurta merkitystä loman ja lomakokemusten onnistumisen kannalta. Osalle matkailijoista palvelut ja aktiviteettimahdollisuudet takaavat lomakokemusten saavuttamisen, toisille loma alkaa tutun tunturimaisen avautuessa ajotieltä.

Selänniemen (1996, 177) mukaan turismia ja vapaa-aikaa tutkineet sosiologit ovat usein keskittyneet tarkastelemaan matkustusta joko massapakona arjesta tai massaturismina paikkoihin. Nämä kaksi makrotason ilmiötä yhdistyvät Selänniemen tutkimuskohteenä olevassa suomalaisten etelänmatkailussa, jossa turistit rakentavat yksilöllisesti matkustusmotiivinsa kahden edellä mainitun makrotason ilmiön piiristä. Mielikuvasidonnaisessa matkailussa pääpaino on matkustamisessa pois arjesta ja kotoa jonnekin, jossa mielikuvat nautinnosta voivat täyttyä. ”Etelä” on hyvä esimerkki tällaisesta mielikuvakimpusta, joka ei välttämättä sijaitse missään konkreettisessa maantieteellisessä tai kulttuurisessa paikassa, vaan se on olemassa mielikuvina merestä, rannasta ja palmuista, miellyttävistä palveluista ja ruskettuneista, hymyilevistä ihmisistä. Mielikuviin matkustavan turistin rinnalla kulkee kohdesidonnainen turisti, joka tietää ennalta minne ja miksi hän matkustaa. Kohdesidonnaiselle turistille arjen rutiinien katkaisu voi olla yksi merkittävä työntekijä lomallelähdössä, mutta varsinaisena motiivina on halu nähdä ja kokea jokin tietty maantieteellinen paikka, ei arjesta pakeneminen. (Selänniemi 1996, 174.)

Alajuuman (1998, 27) mukaan mielikuva- ja kohdesidonnainen matkailu yhdistyvät Lapissa. Hän kuvaa Lappia lapinkävijöiden näkökulmasta tiettyä kohteena, jonne ”lapinhulluus” ajaa ihmisiä yhä uudelleen. Samalla tämä kohde edustaa mielikuvia Lapista ja luonnosta yleisemmällä tasolla mielikuvasidonnaisen matkailun piirteiden mukaisesti.

Alajuuma rajaa tämän tarkastelutavan piiriin vain lapinkävijät – eräretkeilijät, joiden fyysiset ponnistukset värjäävät mielikuvia Lapista. Tunturikeskusten laskettelijoille Lappi näytetään lähinnä mielikuvasidonnaisen matkailun mukaisena mielikuvakimppuna.

Haastatelluista matkailijoista löytyi sekä ”lapinkävijöitä” että ”laskettelijoita”. Lapinkävijöitä olivat kohteissa usein käyneet tai alueella laajasti liikkuvat matkailijat. Laskettelijoiksi lukisin erityisesti ne matkailijat, jotka laskettelen lisäksi osallistuivat lähinnä opastetuille retkille ja pysyttelivät matkailukeskusten läheisyydessä kulkevilla reiteillä, rinteissä ja palveluiden ääressä sekä perheiden nuorison, joka vietti aikaansa pääasiassa laskettelu-rinteissä. Suurin osa haastatelluistamme kuitenkin sijoittuu näiden ääripäiden välille, hieman lapinkävijään painottuen. Vaikka loman kautta kehystettävissä maisemakokemuksissa voikin havaita poikkeavuuksia, yhdistävät tämän kehyksen kautta tapahtuvaa puhetta ja kokemuksen jäsentämistä tietyt piirteet, joiden voisi katsoa olevan oivallisia esimerkkejä mielikuvasidonnaisen matkailun mukaisista mielenmaisemista. Lappiin yhdistetään mielikuvia koskemattomista erämaista ja hiljaisuudesta, toiveita vähäisestä ihmismäärästä, mutta toisaalta myös palveluiden monipuolisuudesta sekä runsaslumisuudesta ja ruskasta, kelomökeistä ja poroista – Lapin romantiikan kuvittamista matkailumainoksista.

Mielikuvasidonnaisessa matkailussa keskeistä on irtautuminen arjesta. Monissa keskusteluissa juuri arjesta irtautuminen nousikin esille. Kohdesidonnaisessakin matkailussa arjen taakse jättäminen saattaa olla merkitsevä syy lähteä lomalle, mutta keskeisintä on itse kohde. Haastatteluaineistoa lukiessa runsas paikkojen nimien käyttö sekä vahva tunneside moniin maisemiin puolestaan tuntuivat kertovan siitä, että suurin osa matkailijoista kuuluu kohdesidonnaisten matkailijoiden ryhmään. Vaikka he olisivatkin paikalla ensimmäistä kertaa, voidaan heidät laskea lapinkävijöiksi. Tosin ulkomaalaiset matkailijat on vaikea sisällyttää tähän kategoriaan. Lappiin tapahtuva matkailu onkin haastatteliemmemme matkailijoiden puheen perusteella juuri Alajuuman kuvailema sekoitus mielikuva- ja kohdesidonnaista matkailua. Loman kehyksessä korostuvat arjesta irtautuminen, stressin lieventäminen, lomaperinteet ja erilaisuuden etsiminen Lapin romantiikasta. Arjesta irtautuminen ja erilaisuuden korostaminen ilmentävät mielikuvasidonnaisen matkailun mukaista perinnettä, lomaperinteet puolestaan sitovat matkailijat usein yhä tiiviimmin tiettyyn kohteeseen. Seuraavaksi esimerkkejä tyypillisestä loman kehyksen kautta tapahtuvasta puheesta:

Ylläsjärvi/talvi/moottorikelkkailu:

H: Oliko, onko sul, sinun mielestä, tai kuuluuko teijän mielestä se rauhallisuus niinkö jotenkin Lappiin?

1M44E-Suomi: Kyl se jotenkin kuuluu, rauhallisen olonen. Rauhallist, kiireetöntä.

3N46E-Suomi: Ehkä se kuuluu sen takii ku lomalle pääsee. Ehkä siin on se et Lappiin, kun eihän meil kiireetöntä täällä oo.

1M44E-Suomi: No eihän meil.

3N46E-Suomi: Meilhän ei todellakaan o kiireetöntä.

1M44E-Suomi: Nauraa.

3N46E-Suomi: (Nauraa.) Tää touhu, mut et ehkä se on nyt vaan unelma tai mielikuva.

1M44E-Suomi: Niin. No se on ehkä sellanen. Mut eihän meil nyt siis loppujen lopuks, niin eihän me nyt niin kauheest mennä kun mitä kotiolosuhteissa.

3N46E-Suomi: Mmm. Melkeen. Se vähän (ei saa selvää).

1M44E-Suomi: Mielikuvaahan sitä täältäkin lähetään hakemaan. Et olis rauhallista, kiireetöntä.

3N46E-Suomi: Lähinnä lapsil toi laskettelun ja tollasen harrastaminen, niin sitä ei ihan siel meijän lähimäissä oo, vaik siellä nyt onkii, onkii tota noin jotakin mäkii, mut ei siel oo tämmösii, tämmösii mahollisuuksii harrastaa heijän. Paikat ilmeisesti paljon paremmas kunnos.

2M13E-Suomi: On niin ja tääl on ihan aitookin lunta, että.

Ylläsjärvi/talvi/hiihto:

H: Täs on vähän kysymyksiä tästä Ylläksestä. Että mitä Ylläksen, Yllästä yleensä ku ajattelee, niin mitä siitä tulee ensimmäisenä mieleen?

6M45E-Suomi: Ylläksestä?

H: Mm.

6M45E-Suomi: Ehkä se vois olla sillai, Ylläs, sehän on ylhäinen maisema joka tapauksessa (naurahtaa).

H: Mm. Onko joku tietty, tietty paikka tai joku, justiin maisema tai joku mikä tulee heti?

6M45E-Suomi: Nii-in. Kyllä se on aina. Se on hieno tunnelma kun tänne bussillakin tullaan. Meillä joka kerta Ylläsvalssi soi aina kun tullaan lähelle ja alkaa niinku Ylläs lähestyä niin se on joka vuosi. Aina tarvii olla cd tai kasetti mukana, että varmasti Ylläsvalssi soi. Se on ihan semmonen jokavuotinen perinteinen. Ei se matka tuntus, loppumatka mitään jos ei se sois.

H: Onko joku.

6M45E-Suomi: Ja nimenomaan Souvareitten esittämänä. (Naurahtaa.)

H2: Se on vielä tärkeempi.

6M45E-Suomi: Niin. Mä käyn ain etelässäkin Souvareitten tansseissa ku aina on, Souvarit esiintymässä.

H: Joo. Mikäs se on, ku bussil tulee (ei saa selvää), onko joku semmonen paikka mikä ensimmäisenä näkyy tai ensimmäisenä?

6M45E-Suomi: Yllästunturi. Sehän on ku tullaan, tullaan oman mökin pihaan ni siin aina näkyy Ylläsrinteen valot tältä puolen ni se tuo sen tunnelman.

H: Tietää, joo.

6M45E-Suomi: Niin.

H: Mimmosen tunnelman se tuo toi, lomatunnelman?

6M45E-Suomi: Lomatunnelman, ilman muuta, mmm.

Äkäslompolo/talvi/hiihto:

H: Muita tuntemuksia.

8N42L-Suomi: Ja ehkä siihen sit. Kun nyt on tällai mitä me nyt on oltu, niin on ollu just nää hiihtolomat, niin sen tietää. Siihen liittyy tietenkin se loma muutenkin. Et kun lähdetään tänne, niin sillon niinku siit kaikest sillai niin irti. Et se on niinku todellist, todellist lomaa ja sit, kun me viel on oltu tämmösil. Me on aika tiiviist siel omal mökil viihdytty, et me ei ol missään iltariennois käyty. Ni tulee niinku saunottuu ja syötyy hyvin ja nukuttuu paljon enemmän mitä koton koskaan sillai, sillai tulee nukuttuu. Et jotenkin, vaik siin sit se telkkarikin on, niin ei sitä sit sillai. Et on niinkun, se on semmost todellist lomaa. Et ehkä sit. Sillai jos tääl oliski useempii viikkoi vuodes, et se ehkä tulee erilaiseks, mut et, et siihen kyl, siihen liittyy kyl just se. On niinku loma ja on niinku irti siit jokapäiväsest, arkisest. Et se ei tietty liity niinkään sit välttämät Lappiin.

H: Niin.

8N42L-Suomi: Mut se nyt vaan on, on sit just tääl. Ja tietenkin nyt on myös se mikä, et kun me nyt tullaan sielt Lounais-Suomest, mis ei tänä talvenakaan oo paljon hiihdel tarvinu, paitsi vesisuksil ehkä. Niin, niin tota on myös siis se, se et on lunta. Et on valkosta ja sitä lunta on todellakii, et ei tarvi pelätä et aamul kun herää niin se onkin muuttunu loskaks kaikki. Et se lumi on kyl tosi tärkeä asia niinku mulle täs.

H: Lapis?

8N42L-Suomi: Lapissa yleensä. Joo, ja tiedän, et jos niinku lapsia ajatellen, ajatellaan, niin se on niinku ihan kyl ehdoton semmonen ykkösasia. Et varmaan enemmän kun mikään maisema niille, niin se et on niinku lunt tosiaan niin paljon, et voi hypät sinne lumikasaan. Ja sitähan ne koton jo suunnitteli, et ne kiipee mökin katolle ja hyppää lumikasaa ja. Se lumi on tärkeä.

Edellä olevat esimerkit osoittavat hyvin sen, että loman kehityksen kautta kuvatut kokemukset jäsentyvät ensisijaisesti loman näkökulmasta ja lomaan liittyvien mielikuvien viitekehystä. Tällöin korostuvat maisemakokemuksessa erilaisuus, rauha, kiireettömyys ja hyvät palvelut – mielikuva siitä, ettei tarvitse nähdä vaivaa, vaan voi nauttia olemisesta. Mielikuvat täydellisestä lomasta ovat hyvin yksilöllisiä – toinen paheksuu Kesängin Keitaalle johtavan ladun ruuhkaisuutta siinä missä toiselle lomailijalle se muodostaa täydelliset puitteet hiihtoretkelle ilman eksymisen vaaraa.

Yhteistä näille kokemuksen jäsentämisen tavoille on kuitenkin se, että lomalta kaivataan vastapainoa arjelle ja erilaisuutta kotioloihin, pienimuotoista pakomatkaa kotiympäristöstä. Matkailijat viittasivatkin siihen, että juuri mielikuvia ja/tai lepoahan Lapista oli lähdetty hakemaan. Selänniemi (1996, 182–183) kritisoi omassa tutkimuksessaan turismin sosiologien etääntyneen todellisuudesta heidän kuvatessaan lomaa yhteiskunnasta vieraantuneiden yksilöiden pakona arjesta. Suomalaisten matkailu on Selänniemen mukaan pikemminkin arkeensa sopeutuneiden yksilöiden hetkellistä siirtymistä toiseen tilaan, jotta he voisivat uusiutua ja saada uusia voimia jaksakseen taas jatkaa arkielämäänsä.

Toiseen tilaan siirryttäessä kiinnittyminen arjessa vallitseviin ajattelukäytäntöihin ja jatkuva identiteetin muokkaus voidaan hetkeksi unohtaa tai ainakin suhtautua asioihin hieman välinpitämättömämmin. ”Tällä tavalla kun tulee kuitenkin lomalle, niin ei

siitä sillä tavalla niin välitä, onks tää nyt ihan just niin esteettisesti, oikeenmukasella tyyli...” (69N27E-Suomi). Loman kehystä käyttäessään matkailijan asenne lomakohdetta ja maisemaa kohtaan on nimenomaisesti juuri lomalaisen asenne. Kehys antaa mielen ja kielen asioille – loman kehyksen vallitessa on voimassa lomailijoiden ja matkailijoiden kieli, jota monet länsimaalaiset puhuvat jo varsin sujuvasti. Urry (1995, 167) ja Bauman (1996, 273–276) pitävät lomailua ja turismia yhtenä vakiintuneena länsimaalaisessa yhteiskunnassa olemisen osana/tyylinä. Tämä tarkoittaa kaikkien ihmisten olevan vapaita matkustamaan ja kuluttamaan muita ympäristöjä ja yksilöiden kykenevän lukemaan turistikuvia merkkejä sekä vertailemaan vierailemiaan kohteita omaan yhteiskuntaansa. Vaikka todellisuus ei täysin vastaisi sosiologien kuvailemaa tilaa, on merkkejä tällaisesta kehityksestä olemassa. Haastatellut käyttävät varsin sujuvasti loman kehystä ja kehyksen mukaista kieltä. He puhuvat arjesta irtautumisesta, paikallisten aitoudesta ja vertailevat erilaisia matkailun maisemia – kohteita muualla maailmassa ja Lapissa.

Useat haastattelemistamme matkailijoista ovat lomailleet runsaasti sekä Lapin eri kohteissa että ulkomailla. Loman kehyksen kautta puhuessaan he korostavat matkailukeskuksen palveluiden laatua ja omaleimaisuutta. Vaikka lomalta haetaan usein rauhaa, kiireettömyyttä ja vastapainoa arjelle, toivotaan kohteesta löytyvän monipuolisiakin palveluita. Loman kielen vuoksi palveluiden toivotaan olevan esillä arjesta poikkeavalla tavalla. Esimerkiksi McDonald’s tulisi piilottaa maisemaan (32M49Hollanti). Monet matkailijoista ovat muissa lomakohteissa nähneet hyviä ratkaisuja palveluiden omaleimaisuudesta toteuttamisesta. Jos Tirolissa ravintolahenkilökunta pukeutuu paikallisiin asuihin, niin mikseivät lappilaisetkin palveluammattilaiset voisi pukeutua jotenkin muusta Suomesta poiketen (75M56E-Suomi)? Vaikka saamelaisiin viitattiinkin joitakin kertoja haastatteluiden aikana, korostettiin erottautumisen yhteydessä omaleimaisuutta muussa kuin saamelaisiin viittavassa merkityksessä. Matkailumainoksia katsellessa omaleimaisuus tuodaan usein esille juuri kuvina saamelaisista. Tämä herättää matkailijoiden mielestä virheellisiä mielikuvia. Lisääntyvän matkailun myötä tulisikin huomioida matkailijoiden vaatimus- ja tietämystason nousu.

Loman kieleen kuuluu myös asiantunteva puhe kohteen maastosta. Vaikuttaa melkein siltä kuin matkailijoilla olisi oma salakieli, johon osallisiksi voivat päästä vain alueella tarpeeksi liikkuneet matkailijat. Tuohon kieleen kuuluvat alueen laavujen ja reittien nimet, majoitusliikkeet ja omistajat, kahviloiden ja kotapaikkojen tarjoilut sekä maiseman piirteet erilaisilla säillä ja eri reittien varrelta aukeavina. Lomalla usein tutustutaan alueen karttaan juuri lomalaisen näkökulmasta. Samoin kuin laatutietoisuus, kasvaa myös

kohteisiin tutustumistaito matkailukokemusten karttuessa. Loman kehyksen kielelle on tyypillistä lisäksi edellä mainittu ajan käsittäminen loman yksikössä. Useimmiten loma kohteessa kestää noin viikon verran, jolloin viikon tapahtumista kerrotaan viikonpäivien mittayksikössä: ”Et taivas oli ihan sininen ja ne puut oli ihan semmosii postikorttipuita et. Just ku se, no, sitä tykkylunta ja oikeen semmoses paksus huurtees, et se oli kyl. Se oli kyl hieno. Se oli maanantaina.” (8N42L-Suomi).

Matkailukeskuksessa pitkiä aikoja viettävät matkailijat (enimmäkseen eläkeläiset) käyttivät puheessaan loman kehystä muista matkailijoista poiketen. Heille matkailukeskus on niin kutsuttu kakkoskoti. Loman kehyksen kautta tapahtuvaa puhetta ei esiintynyt heidän puheissaan lähes ollenkaan ja se oli erilaista muihin haastatteluihin verrattuna. Tämä johtunee siitä, että kyseisille haastatelluille oleskelu kohteessa ei ole enää lomaokeskelua. Nämä haastellut olivat suurimmaksi osaksi eläkeläisiä, joten heille loma ei muutenkaan määräydy vapaa-aikana työstä. Vaikka heille matkailukeskus ei näyttäydä lomakohteena, jonkinlainen loman kehys on määriteltävissä heidänkin puheistaan. Se on lapinkävijän ja rauhallisuuden mielikuvien värjäämä sekä jossakin muualla olevan kiireen vastakohta. Alueella runsaasti aikaa viettävien matkailijoiden puheissa korostuu lisäksi vahva tunneside alueeseen (vrt. kohdesidonnainen matkailu). Kohde ei näyttäydä yhtä eksoottisena ja erilaisena kuin muiden matkailijoiden puheessa, mutta silti siihen liitetään juuri loman kehyksen mukaisia voimakkaita mielikuvia. Matkailukeskukseen saavuttaessa ”maailmanrauha asettuu paikalleen” (57M68L-Suomi). Merkittävää on se, että vaikka matkakohteessa paljon aikaa viettävät matkailijat käyttävätkin puheessaan enemmän muita kuin loman kehyksiä, voivat he juuri loman kehyksen kautta liittää kohteessa olemiseen ja elämiseen lomalle tyypillisiä piirteitä ja arvoja.

Ulkomaalaisten puheesta loman kehys on myös löydettävissä erilaisuuden etsimisenä ja pakona arjesta. Jonkinlaisia kulttuurieroja suomalaisten kokemuksiin verrattuna on havaittavissa, kuten erilaisuuden kaipuun kohde. Suomalaisille Lapin eksotiikka merkitsee kiireettömyyttä, korkeuseroja, erämaita, lappilaista kulttuuria ja arjesta poikkeavaa sosiaalisuutta; ulkomaalaisille hiljaisuutta, avaruutta ja aktiviteetteja, pohjoismaalaista luontoa ja paikallisia tapoja.

Suurin osa ulkomaalaisista matkailijoista korosti aktiviteettien merkitystä kehystäessään kokemuksiaan loman kautta, mikä johtuu siitä, että he osallistuvat ohjatuille retkille huomattavasti useammin kuin suomalaiset matkailijat. Ohjatut aktiviteetit saavat erilaisen merkityksen kokemuksesta kerrottaessa kuin omatoiminen liikkuminen maisemassa. Ulkomaalaisten on lisäksi vaikea erottaa lappilaisuus ja suomalaisuus toisistaan.

Erityisesti huomiotani kiinnitti matkailijoiden puheissa se, kuinka suomalaiset useissa eri haastatteluissa korostivat korkeuserojen ja tunteiden tärkeyttä lappilaisia maisemia kuvaessaan ja kiinnittivät huomiota nimenomaan käkkyrämäntyihin, keloihin ja kynttiläkuusiin, mutta ulkomaalaiset puolestaan kiinnittivät huomiota maiseman avaruuteen, luonnonmaisemaan yleensä ja valkoisiin, lumipeitteisiin järviin sekä suomalaiseen ”luonnolliseen” tapaan liikkua ja elää luonnon yhteydessä. Kuvasipa eräs hollantilainen tyttö maisemaa erikoiseksi juuri sen vuoksi, että Lapissa kaikki on niin matalaa. Loman kehysten kautta huomio kiinnittyykin erilaisuuteen maisemassa, mutta kokijasta riippuen voi tämä erilaisuus tarkoittaa monia eri asioita.

Metsä loman kehyksessä

Kehystäessään metsään liittyviä maisemakokemuksia loman kautta painottavat matkailijat matkailuun liittyviä mielikuvia ja ominaisuuksia metsässä eli metsän erilaisuutta kotimaiseen verrattuna ja mahdollisuutta irrottautua kotiympyröistä. Lappilainen metsä poikkeaa suomalaisten puheissa muun Suomen metsistä kitukasvuisuutensa sekä käkkyrämäntyjen, kelojen ja kynttiläkuusien vuoksi. Ulkomaalaiset puolestaan kiinnittävät huomiota metsän ”yksipuolisuuteen”, havumetsän erilaiseen ulkoasuun kotiseudun lehti- ja sekametsiin verrattuna. Talven haastatteluissa korostettiin loman kehyksessä metsän runsaslumisuutta ja syksyllä voimakkaan ruskan merkitystä. Syksyn haastatteluissa kotimaisemasta poikkeavat yksityiskohdat saivat myös osakseen enemmän huomiota. Erot syysmaiseman ja talvimaiseman välillä korostuivat kuitenkin enemmän maaston kehyksessä (ks. luku 4.3). Loman kehykseen liittyviä syksyisen metsämaiseman yksityiskohtia olivat lähinnä ruskaa korostava kasvillisuus sekä rakkakivet.

Etenkin suomalaiset matkailijat liittivät loman kehysten kautta metsämaisemakokemuksen erilaisuuden puuston poikkeavuuden lisäksi korkeuseroihin. ”Se on taas eri, aivan eri asia. Sillon kun lähetään. Ja sitähan me lähetään hakemaan nimenomaan sitä. Sillon kun me tullaan tänne näin, niin me haetaan just sitä että. Meille ei riitä pelkkä puu, vaan sen, siinä pitää olla sen puun takana pitää olla vähän kumpuilevaa maisemaa ja.” (62M56Oulu). Kotimaisemassa ”metsää ei näe puilta” (58M58E-Suomi), sillä metsän korkeus ja maisemasta puuttuvat korkeuserot estävät usein kaukomaisemien ihailun. Lapissa laajojen, yhtenäisten metsämaisemien merkitys kasvaa korkeuserojen ja erämaisyyteen liittyvien mielikuvien vuoksi. Tunturilta aukenevan maiseman tulee poiketa kotimaisemasta ja tällöin toiveena on näkymä laajaan ja luonnontilaiseen metsään.

Metsän erilaisuuden korostamiseen luonnontilaisuuden ja erämaisyyden kautta liittyy ristiriitaisuuksia. Matkailijat ymmärtävät maiseman useimmiten minä tahansa (luonnon)maisemana, joka avautuu silmien edessä. Matkailumaisemaan he liittyvät ihmisen kosketuksen – se on jonkun valitsema ja osoittama maisema. Osalle matkailijoista oli erittäin tärkeää voida löytää ja kokea maisema henkilökohtaisesti. Silti joku on jo valinnut maiseman matkailijan löydettäväksi rakentamalla sinne asiaankuuluvan reitistön opastuksineen. Matkailijoiden loman kehityksessä korostamaa mielikuvaa metsän koskemattomuudesta käsittelen edelleen kehysten välisiä suhteita pohtiessani. Kehystäessään metsää loman kautta matkailija korostaa koskemattomuutta ja luonnontilaisuutta juuri niiden mielikuvien vuoksi, joita aiempi kirjallisuus, elokuvat ja matkailumainokset välittävät.

Loman kehikseen kuuluu myös puhe, jossa viitataan lomalle asetettuihin vaatimuksiin. Tällöin metsän tulee vastata mahdollisimman hyvin matkailijoiden tarpeisiin. Osalle tämä tarkoittaa koskemattontaa, osalle palveluiden täyttämää ympäristöä. Arjesta irtautumisen kokemukset ovatkin hyvin yksilöllisiä. Toisille riittää keskuksen lähimaastossa sijaitseva metsä runsaine reitistöineen ja opastuksineen, toiset kaipaavat täydellistä rauhaa ja hiljaisuutta, jota löytyy vain kauempana sijaitsevilta reiteiltä. Ladulle ja patikka-reiteille pääsemisen vaivattomuus katsottiin monessa haastattelussa tärkeäksi ja muutenkin lomalla tulisi liikkumisen paikasta toiseen olla mahdollisimman vaivatonta, jottei arjen kaltaisia aikatauluja ja kuljetusongelmia syntyisi. ”Koskemattontaa” metsää on tällöin vaikea saavuttaa lähellä tunturikeskusta, jos mahdollisimman monelta mökkialueelta on varmistettava nopea pääsy laduille. Tärkeintä on, että mielikuvat luonnontilaisuudesta ja vähäisestä rakennuskannasta säilyvät ehjinä tai että niitä ylläpidetään. Tunturilta avautuva metsämaisema voi hyvinkin sisältää runsaasti mökkejä, kunhan ne ovat laduilla ja patikkapoluilla liikkuvien ja maisemia aukeista paikoista ihailevien matkailijoiden katseilta piilossa.

Kulttuuri ja meitä ympäröivät mediat muokkaavat voimakkaasti mielikuviamme ja ohjaavat kokemuksiamme. Loman kehiksen kautta metsämaisemaan liitetään toisaalta erämaisyyteen ja koskemattomuuteen liittyviä mielikuvia, mutta toisaalta matkailuesitteet ja matkailukeskusten internetsivustot ohjaavat matkailijoita keskustelemaan lomakokemuksista kohteen palveluiden näkökulmasta. Matkailijat ajautuivatkin matkakohdeesta tarjolla olevasta tiedosta puhuttaessa keskustelemaan kohteen palvelutarjonnasta, kuten mökkien varustetasosta sekä yleisestä hintatasosta. On hyvin yksioikoista päätellä tämän johtuvan vain tarjolla olevan informaation laadusta, sillä todellisuudessa internetistä on saatavilla monipuolista tietoa alueesta. Metsiin liittyviä mielikuvia luovat internet-

sivustoilla lähinnä erilaiset valokuvat joko lumen kuorruttamista puista tai ruskan värjäymistä metsistä.

Erityisesti lomaan liittyvää erilaisuutta metsän kokemisessa ilmeni lisäksi tehtyjen matkojen pituuden sekä ihmisten välittömyyden suhteen. Lapin lomiin kuuluu monen (suomalaisen) matkailijan mielestä olennaisena osana kilometrien laskeminen. Lomaviikon aikana hiihdetään ja patikoidaan ahkerasti ja päivän aikana kilometrejä kertyy huomattavasti enemmän kuin kotona. Tämä vaikuttaa osaltaan matkailijan suhtautumiseen metsämaisemaa kohtaan – suhde on pitkäjänteisempi. Metsässä ei vain pistäydytä, vaan siellä todella vietetään aikaa ja ehditään huomioimaan ympäristöä arjesta poiketen. Useimmat matkailijat tuntuvat ehtivän huomioimaan ympäristöään kilometrien laskemisenkin yhteydessä. Lomalle tullaan katsomaan ja näkemään ympäristöä ja tämän vuoksi myös kotimetsä voi saada loman kehyksessä aivan uusia merkityksiä. Loman kehykseen kuuluu lomalaisen kielen ja asenteen lisäksi lomalaisen sosiaalisuus, joka korostuu metsässä oltaessa. Arjessa vallitseva jäykkyys ja pidättyväisyys karisevat. Toisaalta osa matkailijoista näki ihmisten välittömyyden muuttuneen vuosien saatossa matkailijoiden määrän kasvettua.

Olos/syksy/patikointi:

62M56Oulu: Täällä ei, täällä Lapissa on semmonen tapa, et tuota niin kun tervehittää ja näin pois. Eihän me omassa elämässään kun tuota niin. Työelämässä ollaan ja tuota niin kaupungissa, eihän me koskaan tervehitä kettään muuta kun tuttuja. Tällähän on. Kuka tahansa tulee vastaan niin aina kuitenkin nyökätään tai.

63M62Oulu: Mmm.

62M56Oulu: Vaihetaan pari sanaa tai muuta tämmöstä, mut tuota niin. Eihän, missä taas sit, ollaan sitte tuota meidän kotiololoissa, käyään vaikka hiihtolenkillä niin kukaan tervehi toisiaan.

61N61Oulu: Ei.

63M62Oulu: Ei. Se on täällä niin kun vapaampaa ja rennompaa.

63M62Oulu: Niin.

63M62Oulu: Tämä elämisen tyyli. Ehkä se johtuu tästä just, justiin tästä...

62M56Oulu: No en mä tiä. Niin no, mistä se johtuu.

63M62Oulu: En mä tiä onks se joka päivästä, mutta sen mä oon ainakin huomannu että Lapissa on ihmiset paljon semmosia avoimempia.

62M56Oulu: Siis tuolla luonnossa. Ei sillaan kun sä tuut jossain kylän raitilla vastaan, niin eihän siellä kukaan tervehi tietenkään toisiaan, mutta meet kilometrin tuonne mettään päin, lähet kävelemmään ja siellä tulee joku vastaan, niin varmasti kaikki tervehtii toisiaan.

63M62Oulu: Mmm.

62M56Oulu: Tai nyökkää tai jopa vaihtaa muutaman sanan tuiki tuntemattomalle ihmiselle. En tiä mistä se tapa johtuu... Mutta ihan viehättävä ja hyvä tapa.

63M62Oulu: On se. Se on se.

62M56Oulu: On, on.

63M62Oulu: Oon mä sitä miettinyt monesti, mutta mul on tullu semmonen visio itelle, että niin ihmiset täällä lomalla, lomalla, niin ne on semmosia hirviän ilosia ja tyytyväisen näkösiä ja rentoja ja et siis se kaikin puolin eroaa siitä. Ne on varmasti, siitä arkityöstä kun ollaan, esimerkiksi kotioiloissa tai työoloissa tai muussa, sitä ollaan vähän rennompia ja vapautuneempia, niinkö on, niinkö sanoinkin että. Se on niin kun silmiin pistävää minusta.

.....

Matkailijoiden ottamissa valokuviissa loman kehys nousee esille sekä kuvauskohteina, että kuvaustyylinä. Matkailijat ovat kuvanneet usein loman kehyksestä lomakohteen erilaisuuteen liittyviä kohteita, kuten poroja, husky-koiria, kotarakennuksia ja laskettelurinteitä sekä matkakohteen palveluita ja oppaita. Metsästä ovat tällöin valikoituneet kuvauskohteiksi kelot, tunturikoivikot sekä ruskan värittämät tai lumen kuorruttamat maisemat. Loman merkityksiä sisältävissä kuvissa metsä näyttäytyy lähinnä valokuvan taustana, jolloin painopiste on ollut lomatunnelman kuvaamisessa. Loman kehyksessä matkailijat ottavat valokuvia samalla tavalla kuin käyttävät lomalaisen kieltäkin. Useissa kuvissa on tavoiteltu tietynlaisia ”kodak-moment” hetkiä eli tyypillisiä lomakuvia, joissa ihminen poseeraa kameralle lomatunnelmissa taustanaan kaunis maisema.

Kuva 2. Peter in deep snow: the huge amount of snow is very impressive. And that is what I relate with Lapland, snow! (35N25K-Eurooppa)

Yllä olevassa kuvassa esiintyvät monet loman kehykselle tyypilliset merkitysyhteydet: maiseman erilaisuus, sosiaalisuus ja lomatunnelman tavoittelu. Kuvan taustana olevalla metsällä ei ole tämän kuvan yhteydessä kovinkaan suurta merkitystä itsessään, mutta kuvan taustana se on silti ensiarvoisen tärkeä. Valokuviissa lomatunnelmien ja tilanteiden merkitys korostui huomattavasti sanalliseen aineistoon verrattuna.

4.2 Kodin kehys

Kehystäessään maisemakokemuksiaan loman tulkintakehyksestä käsin matkailijat käyttivät loman kieltä. He keskustelivat arjesta irtautumisesta, metsän erilaisuudesta ja pohtivat lapilaisuutteen liittyvää aitoutta ja omaleimaisuutta suhteessa muihin lomakohteisiin. Kodin kehyksen yhteydessä matkailijat puhuvat kodin kielellä, omista kotona vallitsevista lähtökohdista käsin. Yleisiä, kokemusta määrittäviä tekijöitä ovat tällöin lapinromantiikan ja kiireettömyyden sijaan muun muassa terveys ja työ. Terveys ja työ ovat hyvin arkisia keskustelunaiheita, mutta vaikuttavat tapaamme kokea lomakohteen maisemaa. Joillekin haastatelluille terveys asettaa fyysisiä rajoitteita maisemankokemiseen ja nämä fyysiset rajoitteet sekoittuvat myös mielikuviiin alueen maisemista. Lisäksi matkailijan on vaikea irtautua työhön liittyvästä identiteetistään lomallakaan, mikä osaltaan vaikuttaa tapaan puhua maisemasta. Metsää arvioidaan marjasaaliin, puuteollisuuden soveltuvuuden ja tutkimuksen kohteen näkökulmista käsin.

Matkailijat liittävät kodin kehykseen asettuessaan kotona olevia ja siellä syntyneitä mielikuvia lomakohteeseen. Loman kehyksessä katsottiin maiseman erilaisuutta lomakohteesta kotiin päin, nyt katseen suunta on kotoa lomakohteeseen. Tätä muutosta katseen suunnassa ei ole helppo jäljentää keskusteluissa, sillä osittain on kyse vain sävyeroista puheessa. Loman kehyksessä puhuessaan matkailijat painottivat eroja lomakohteen ja kodin maisemissa, kodin kehyksen ottaessaan matkailija ikään kuin mieltää itsensä kotiympäristöön ja puhuu lomakohteesta kotona vallitsevista arvoista käsin. Nuuksion polut herättävät matkailijan joko huomaamaan tunturikeskusten ruuhkaisuuden ja kulumisongelmat tai synnyttävät toiveen paremmin merkityistä ja teemoitetuista reiteistä. Kodin kehyksessä tieto nouseekin yhdeksi keskeiseksi puheenaiheeksi. Tämä liittyy yhteiskunnassa meneillään olevaan muutokseen – tietoa on yhä enemmän saatavilla. Matkailun yleistyminen on jo itsessään vaikuttanut paikkatietoisuuden kasvuun. Kriittikää voidaan silti nykyisin esittää tiedon syvyyttä ja laatua sekä ymmärtämistä kohtaan (Aitchison ym. 2000, 48). Matkailua saatetaan harrastaa vain kulutuksen, muodin ja uutuuden viehätyksen vuoksi, maisemista välittämättä. Toisaalta on havaittavissa, että postmoderni matkailija, ”post-massaturisti”, pyrkii osallistumaan maisemaan, ei vain kuluttamaan kuvia (Aitchison ym. 2000, 49).

Matkailijoiden tietomäärän kasvu nousi esille jo edellä loman kehykseen kuuluvaa puhetta tarkastellessani. Loman kehyksessä kasvanut tietoisuus liittyi matkakohteen lomaan vaikuttavien tekijöiden, kuten palveluiden laadun ja alueen omaleimaisuuden

arviointiin. Kodin kehysten kautta tiedon määrän lisääntyminen liittyy ympäristöön kohdistuvien toimenpiteiden ja rakentamisen arviointiin. Ympäristötietoisuus on viime aikoina korostunut arjen käytäntöjen tasolla (Lehtinen 2003, 14). Arkielämässään erilaisiin ympäristömerkkeihin ja ympäristöystävällisiin käytäntöihin tutustuneet matkailijat kiinnittävät yhä enenevissä määrin huomiota matkakohteen ympäristöystävällisyyteen ja -vastuullisuuteen. Tämä tulee haastatteluissa esille välillä hyvinkin kriittisenä suhtautumisena alueiden rakentamista kohtaan. Samanaikaisesti matkailijat voivat asettua paikallisten rooliin ja ymmärtää matkailurakentamisen mukanaan tuoman työllisyys- ja tuloarvon.

Kodin kehys tuo myös voimakkaasti esille lomalla vallitsevan kahden paikan välisen jännitteen. Sen lisäksi etteivät kaikki matkailijat onnistu jättämään kotona vallitsevaa kiirettä taakseen, tulevat kodin toimintatavat esille itse tekemisen tavassa. Muistaminen on ruumiillista – jo tekemisen ja toimimisen tapa on usein kotoa lähtöisin. Mökillä ruokaa laitetaan varmasti kotona totutulla tavalla, ei ”lomameiningillä” (ks. Meriruoho ja Rantala 2005: Ylläksellä keväällä 2004 haastateltu pariskunta). Toisaalta loma jää elämään myös kotielämässä muistojen ja valokuvien muodossa. Eräs haastateltu kuvasikin sitä, kuinka valokuvien kautta voi toiseen maailmaan palata ja uppoutua niin täysin, että ajankulu unohtuu kokonaan. Joitakin pieniä lappilaisia tapoja tai ajatuksia voikin siirtyä mukana lomalta kotiympäristöön ja jäädä elämään siellä. Yksi tapa kuvata ja analysoida arkielämääkin muuttavia lomakokemuksia on tarkastella maisemakokemuksia elämyksen käsitteen kautta. Elämyksen käsitettä tarkastelen erityisesti maiseman kehukseen liittyvää puhetta analysoidessani.

Kodin kehyksessä tapahtuvassa keskustelussa kieli on vaihtelevaa, sillä matkailijat ovat kotoisin eri puolilta Suomea ja osa myös ulkomailta. Suomalaisten matkailijoiden haastatteluista voidaan pyrkiä nostamaan esille ne yhteiset jäsentämisperiaatteet, jotka liittyvät kodin kehukseen. Yllättäen suomalaisten yhteisiksi piirteiksi tuntuvat nousevan juuri metsään liittyvät mielikuvat ja tuntemukset. Tämä saattaa liittyä siihen, että suomalaiset elävät yhä hyvin läheisessä yhteydessä metsiin. Suomalaiset mökkeilevät, ulkoilevat, marjastavat ja rauhoittuvat metsissä. Haastattelumme osallistui huomattavasti enemmän iäkkäämpiä ihmisiä kuin nuorisoa. Syksyllä 2005 nuorison haluttomuus marjastaa sai osakseen runsaasti palstatilaa eri lehdissä. Lisäksi haastattelemistamme matkailijoista osa kiinnitti huomiota nuorison vähäisyyteen patikka- ja hiihtoreiteillä. Metsän painotuminen suomalaisten matkailijoiden puheessaan käyttämässä kodin kehyksessä voisikin olla vähäisempää, jos haastattelumme olisi osallistunut enemmän nuoria matkailijoita –

toisaalta metsä tuntuu olevan erityisen läheinen myös haastattelemillemme nuoremmille suomalaisille.

Ulkomaalaisten matkailijoiden puheesta kodin kehystä on huomattavasti vaikeampi hahmottaa kuin suomalaisten matkailijoiden puheesta. Ulkomaalaisten matkailijoiden haastatteluiden perusteella heidän suhteensa metsään ei tuntunut yhtä tunnepitoiselta ja erityiseltä kuin suomalaisten metsäsuhde. Ulkomaalaisille metsä on enemmän aktiviteettien kohde, ei niin syvien tunteiden ja hyötykäytön kohde, kuin mitä suomalaisten matkailijoiden haastatteluissa tuli ilmi. Oloksella talvella haastateltu saksalainen nuoripari käytti kodin kehystä metsään liittyen, mutta heillä tuntui olevan erityisen voimakas luonnonsuojeluun liittyvä kehys käytössä koko haastattelun ajan. Tämä voisi liittyä johonkin heille ennen haastattelua kerrottuun informaatioon (Harrinivan myyntipalvelu oli kysynyt heiltä sähköpostitse halukkuutta osallistua haastatteluun jo ennen heidän kohteeseen saapumistaan) tai sitten saksalaiset nuoret ovat todella ympäristötietoisia suomalaisiin verrattuna. Haastattelun aikana tuli yleisesti sellainen tunne, että Saksassa ihmiset joutuvat pohtimaan arkielämässään päivittäin ekologisia kysymyksiä kierrättämisen vuoksi. Syksyllä haastattelujen kanadalaisten tyttöjen kodin kehys liittyi puolestaan metsäntutkimuksen viitekehykseen. Vaikka he olivat liikkuneet alueen metsissä runsaasti työnsä vuoksi, ei heidän maisemakokemuksensa metsästä ollut kuitenkaan verrattavissa suomalaisten metsämaisemakokemuksiin, jotka ovat pitkän kulttuurisen perinteen muovaamia.

Useat ulkomaalaiset korostivat lisäksi eroa lappilaisen ja kotimetsän välillä. Lapissa metsä on luonnontilaista – kotona hoitometsää tai talouskäytössä olevaa metsää. Vaikka useimmat haastateltavista olivat liikkuneet alueella hiihtäen, koiravaljakkoajeluilla ja moottorikelkkaillen, mielsivät he silti metsän luonnontilaiseksi ja jollakin tapaa koskemattomaksi. Tämä johtunee sekä lumipeitteen vaikutuksesta mielikuviin että metsäalueiden laajuudesta.

Metsä arkikokemuksena

Matkailijat käyttivät puheessaan kodin kehystä erityisesti keskusteltaessa metsäteemasta. Metsäteemaan liittyi myös kotimetsää koskevia kysymyksiä, mutta useimmissa haastatteluissa matkailijoiden ajatukset suuntautuivat kotimaisemiin jo yleisiä metsämielikuvia tiedusteltaessa. Vain muutamassa haastattelussa nousivat lappilaiset metsät esille ensimmäisinä keskusteluaiheina. Tämän kehysten valinnan toistuvuuden voisi katsoa viittaavaan siihen, että suomalaisten arkielämässä metsällä on yhä merkittävä rooli. Seuraavasta kes-

kustelunäytteestä voi hyvin havaita muissakin keskusteluissa välittyneen suomalaisen suhteen ja kokemuksen metsästä:

Äkäslompolo/talvi/hiihto:

H: Vaihdetaan teemaa. Tuota niin, kyseletkö sinä tästä metsäteemasta? Niin, no, joo. Elikä mennään tämmöseen kun metsäteema. Mä aluks pyydän teitä miettimään, ajattelemaan noin metsiä yleisesti, mielikuvia.

11N41E-Suomi: Mä tykkään itse marjastaakin paljon, ni mä tykkään aina se, että saan olla omassa rauhassa. Sillon mä tykkään. Mä meen sinne ihan tarkotuksella. Sit jos mul on hyvät varusteet, mua ei häiritse mikään, niin kylhän se, semmonen rauha tekee. Sit välillä tulee tietyst tää aina, tulee vanhemmaks, tulee aina semmonen arkuus ja tää. Pitää tietää missä aina on. Et joku toinen. Meil ei ehkä kotona niin lähelle pääse metsään eksymään mitä sit. Meidän mökillä on ihan, kun mennään suoraan, kävellään niin. Tai ovesta jonnekin ulos ja me ollaan metsässä. Kyllä se on semmosta rauhallisempaa. Jos pystyy viel hyödyntää sen, marjastamalla, saattaa ehtii ajatella aina. Siin et saa just omissa ajatuksissaan niin se on semmonen niinku. Mikä tuo mielenrauhaa.

H: Onko sulle mettä tärkeempi asia?

11N41E-Suomi: No tota. Kyl se varmaan sillon on, ku mä meen ihan tarkotuksella. Kyl mä, en mä muuten mee, ku ehkä tämmöseen hyötykäyttöön että. Tällälailla että... Mä en osaa mennä niinku vaan... Hyvä pohja, et missä pääsee. Et en mä jaks, niinku sanottu et jos mä menisin ihan tuntemattomaan metsään, et vaan mennä jonku (?) yli, en jaksais mennä. Juu ja ihan helppokulkusta niin. Vai mitä polkuja?

9M42L-Suomi: Päivittäin tai vähintään viikottain niin mennään, koska koiran kanssa hauskeempi lähtee metsälenkille, tämmösille, enemmän tai vähemmän vapaana pääsee kulkemaan siinä. Mut et paikka missä rauhottuu ja virkistyy, on, on yleensä aina.

8N42L-Suomi: Joo kyl. No meil on nyt tietenkin sillai tai et no niin no, mul varsinki nyt niin, metsä on myös mun semmonen tärkeä työpaikka. Et se liittyy, et mun. Se liittyy mun työhöni sillai et mä olen hyvin usein (naurahtaa) metsässä. Mut tota oikeestaan, on siäl nyt sit työasioissa tai, tai sit niinkun. Se on niinku semmonen hyvä puoli mun työstä, sanotaan nyt sillai et. Yks niitä, et kyl se mettas oleminen on ihan, on ihan mukavaa ja se on mul kyl kovin tärkeä. Ja ylipäänsä kun nyt jossain liikutaan, siis sillai et mennään ny auton kanssaki jonnekki ja ollaan jossain semmosil paikoil mis ei oo välttämät ennen käytykään niin, ni mä kyl kokoajan seuraan et minkäs näköst metsää tääl on ja mites tääl nyt on, on näit metsänhoidollisia töitä tehty ja ai, tos on tommost. Se on kyl semmonen, se on, se on mun. Se on niinku semmonen, sanotaan et se on niin semmonen joka päivänen asia, et siihen liittyy tosi paljon kaikkee.

.....

10N42E-Suomi: Se on hauska kuunnella itse asias just miettii omaa metsäsuhdettaan, että. Mä oon muuten hirveen pragmaattinen ja semmonen, haluun jotenkin olla hyödyllinen ja tehdä, mut mul ei metsään liity. Mul ei oo mitään. Ei oikeestaan oo semmosii kokemuksii et se ois tämmönen niinku hyöty tai. Et mul ei oikeestaan, mä en oo koskaan, meil ei kotona ei oo marjastettu eikä sienestetty, eikä sitä kautta niinku oikeen oppinut. Mut että, kuitenkin mulla liittyy hirveen vahvasti, mä. Niin. Etenkään meillä ei oo kodin lähellä metsää. Et siin on Munkan(?), vettä ja sellasta kaupunkilaista, mutta. Mä meen mieluiten metsään, mä haluisin asua tai el. Mä oon ehkä, ku mä oon ollu partiossa, ni se on myöski semmonen et mä mielellään yövyn metsäs. Me vieläki käydään joidenki partiokavereiden kanssa kesällä tullaan parin vuoden välein. Ni se on jotenki se mikä mulla. Niin ku on semmonen, mikään

metsänpeikko o, mutta semmonen jotenkin *met-sään*. Mennään olemaan siellä metsässä. Jotenkin sinne metsän niinku sisälle tai. Ja sen mä oon huomannu, että varmaan keskimäärin suomalaisilla on erilainen suhde metsään. Mä muistan kun mul on ollu tanskalaisia ystäviä, me (naurahtaa) me kerran oltiin, hieno, me oltiin kesällä tuolla Itä-Suomessa ja ajettiin metsämaisemia. Ja sit ku me tultiin lopuks tänne Etelä-Suomeen takas, ne oli ihanaa, et on merta ja vettä. Mä tajusin, että. Niin et ku mä olin yrit, olin halunnu näyttää oikeen ihanaa suomalaista. Me oltiin kansallispuistoissa siellä. Et se ei niinku ollu se. Ja se oli mulle niinku ihan megalämys ja niin hieno. Et meil on ollu met, mök, mökki niinku met, suometsässä. Ja mun mielest se oli kaikki ne hajut, suopursut ja tämmöset on ollu ihania. Mutta se ei oo niinku tämmönen, tämmönen yleismaailmallinen kokemus, et metsä ois jotenkin. Samoten norjalaiset ei vois, niistä, nehän, uskomatonta et niistä, alamailla metsä. Et siel jos vaan voi niin aina nousta vaan tunturiin. Et sit jos on huono sää, sit voi niinku hiihtää. Mut täälhän me ihmiset niinku tykätään myös hiihtää. Ihan yhtä lailla täällä niinku metsässä. Et se oli mulla niinku semmonen. On ollu semmonen uusi ajatus. Mettä ei oo välttämättä semmonen niinku ydinkokemus. Mä koen et mä oon it, selvästi semmonen niinku metsäihminen. Metsä on tavallaan niinku semmonen, ei nyt kohtu tai turva, mut kuitenkin, jotain semmost. Siin on semmosta turvallista, ja mä oon ymmärtäny et kaikki ihmiset. Tai varmaan suomalaiset keskimäärin kokee et metsä on semmonen niinku positiivinen asia. Et se ei oo mikään ryteikkö tai. Et mä oon jotenki oppinu ymmärtää et kaikki. Joidenki mielestä metsä on niinku semmonen, metsästä. Näkee kauas tai. Kyllä ne muut, nyt. Mun sanoo, kuitenkin vaik mä oon ihan kaupunkilainen, et se on mul semmonen niinku jotenki ydinkokemus. Jos jotain sanois niin tollanen männikkö niin.

Metsäteemaan liittyvissä keskusteluissa matkailijoiden puheet liikkuivat hyvin henkilökoh-
taisella tasolla ja niissä esiintyi voimakkaitakin tunteita koskevia ilmauksia. Osittain met-
sään liitettiin nimenomaan positiivisia kokemuksia, mutta monista keskusteluissa käytettiin
myös suomen kielen negatiivisia metsään liittyviä sanontatapoja. ”Mennä metsään” ja ”Sä
olet asunu ja syntyny niin mettässä” -tyyliset ilmaisut kertovat osaltaan metsän merkityk-
sestä suomalaisessa kulttuurissa. Vaikka metsä ei nuoremmalle sukupolvelle olisikaan enää
yhtä arkinen ympäristö kuin mitä se on vanhemmille sukupolville ollut, välittävät sanonnat
ja puhetyylit yhä kulttuuriperinnettä eteenpäin. Kaiken kaikkiaan metsään liittyvät koke-
mukset ovat hyvin positiivisia ja niissä korostetaan metsän rauhoittavaa vaikutusta. Metsä
ei ole suomalaisille tällöin eksoottinen lomaympäristö, sillä siihen liitetään hyvin arkisia
mielenmaisemia. Erilaisen puustonsa ja hidaskasvuisuutensa vuoksi muun Suomen metsis-
tä poikkeavassa lappilaisessa metsämaisemassa arkeen liittyvät metsäkokemukset ja -
käytännöt saavat uudenlaista sisältöä, mutta samalla juuri kodin kehys mahdollistaa metsän
kokemisen itselle tutuksi ja merkityksiltään runsaaksi ympäristöksi.

Matkailijat liittävät lappilaisiin metsiin myös muistoja lapsuudesta. Erityisesti
syksyllä haastatellut matkailijat toivat esille lappilaisten metsien puhtauden ja naavan run-
sauden. Lappilainen metsä edustaakin monille mielikuvia alkuperäisestä suomalaisesta

metsästä, johon kehitys ei ole vielä ulottunut. Muistojen ohella metsä näyttäytyi kodin kehityksessä erityisesti hyötykäytön kohteena. Monet metsätöitä tehneet matkailijat vertaavat lappilaista metsää työn kautta syntyneisiin mielikuviinsa. Useimmiten metsän hidaskasvuisuuden ja maisemallisen arvon vuoksi lappilainen metsä halutaan kuitenkin erottaa arkeen liittyvistä metsistä. Marjanpoiminta ja koiran ulkoiluttaminen sitovat osaltaan mielikuvat metsästä tiiviisti kotimaisemiin ja kodin kehukseen. Lapissa marjat kuitenkin maistuvat makeammilta ja sienet ovat vähemmän myrkyllisiä.

Vaikka metsään kohdistuvat käytännöt itsessään ovat hyvin arkisia, poikkeaa lappilainen metsä arjen metsästä sekä ”fyysiseltä” olemukseltaan että siihen liittyvien mielikuvien vuoksi. Tästä erilaisuudesta johtuen matkailijat kaipaavat lisää tietoa metsään liittyvistä yksityiskohdista. Talvimaisemassa luontoinformaatiota sisältävät kyltit koettiin osin häiritsevinä, mutta syksyllä matkailijat kaipaavat enemmänkin tietoa luonnosta kuin mitä oli tarjolla. Ylläksen luontopolut ja Kellokkaan tarjoamat palvelut saivat osakseen kiitosta myös muiden keskusten matkailijoilta. Luontoinformaation kaipuu korostaa osaltaan matkailijoiden tottumusta käsitellä suurtakin informaatiomäärää arjessa. Arjen vastapainona informaation tulisi olla helposti lähestyttävässä muodossa. Uusien opittujen asioiden myötä lomakokemukset saavat syvempiä merkityksiä ja jäävät elämään loman jälkeisessä arjessa.

Matkailijoiden ottamista, kodin tulkintakehukseen kuuluvista valokuvista on erotettavissa kriittisyyteen ja tiedon lisääntymiseen liittyviä merkityksiä huomattavasti enemmän kuin mitä keskusteluissa tuli ilmi. Useat syysmaisemassa kulkeneet matkailijat olivat kuvanneet metsässä olevia opasteita ja informaatiokylttejä, talvella kuvauskohteiksi oli valittu moottorikelkkoja juuri niiden melu- ja hajuhaittojen vuoksi. Metsä itsessään ei kuvissa ole kritiikin kohde, vaan pikemminkin metsän rauhaa ja koskemattomuutta rikkoivat elementit. Metsään liittyvät henkilökohtaiset arvomerkit ja kulttuuriset merkitykset eivät erotu kuvista yhtä selkeästi kuin kriittisyyteen ja tietoon liittyvät merkitykset. Pyrin analyysissani aluksi erottamaan valokuvista erilaisia kulttuurisia merkityksiä lukematta valokuvaan liittyviä kommentteja, mutta useat tulkinnoista osoittautuivat vääriksi katsoesani kuvaa uudestaan siihen liittyvän kommentin kanssa.

Kuva 3. Keko: ahkeruus. (51N59L-Suomi)

Tämä valokuva viittaa selkeästi kuvaajan arjesta nouseviin mielikuviin. Muita yhtä selvästi arkeen liittyviä kuvauskohteita olivat perhe ja ystävät. Haastatteluamme osallistuneet lapset olivat erityisesti kuvanneet perhettään useissa valokuvissa.

Matkailukeskus kakkosasuntona

Alueella pidempään viipyvien matkailijoiden puheessaan käyttämä kodin kehys poikkesi muiden matkailijoiden käyttämästä kodin kehiksestä, sillä heidän puheessaan kodin kehiksen kautta maisemakokemukselle annetut merkitykset sitoivat kokemukset juuri loma-kohteen maisemaan, eivät muihin ympäristöihin ja paikkoihin. Alueella pidempään liikkuneet matkailijat olivat myös liikkuneet laajasti kohdetta ympäröivillä alueilla ja nimesivät yksityiskohtaisesti ja asiantuntevasti useita paikkoja koko Ounasselän tunturiseudulta ja muualtakin Lapista. Monille näistä matkailijoista oli kehittynyt erittäin voimakas tunneside matkakohteeseen ja sitä ympäröivään alueeseen. Erityisesti Oloksella talvella käytyä keskustelua olisikin mielenkiintoista analysoida ”kakkoskotilaisen” identiteetin rakentumisen kannalta, sillä haastatellut tekivät jatkuvaa identiteettityötä milloin erotellessaan itsensä muista matkailijoista ja milloin taas lukiessaan itsensä ulkopuolisiksi paikallisiin nähden.

Koska Oloksen talvella haastatellut pariskunnat viettävät alueella pidempiä aikoja (3 - 10 kk/vuosi), oli kodin kehys heidän haastattelussaan usein keskustelua hallitseva kehys. Muissakin haastatteluissa erityisesti useimmin alueella lomailleiden ja pidempään kohteessa viipyvien matkailijoiden puheissa näyttäytyi samanlainen henkilökohtaisuus alueesta puhuttaessa – moitteet ja kiitokset koettiin henkilökohtaisella tasolla (joka sopii kodin kehykseen, mutta harvoin loman kehykseen), ikään kuin itseen tai omaan identiteettiin kohdistuvina. Suhdetta matkakohteeseen pidetään yllä myös alueelta poissa ollessa tilaamalla paikallislehti muualla Suomessa sijaitsevaan kotiin. Näille ihmisille kahden paikan välinen suhde on hyvin monesti sekoittunut. Erityisesti pariskunta, joka asui suurimman osan vuodestaan Oloksella, puhui Oloksesta välillä kotimaiseminaan ja välillä viitasi kodilla muualle Suomeen.

Oloksella talvella suomalaisten kanssa käydyssä keskustelussa metsistä puhuttaessa mainittiin myös muualla olevia metsiä, mutta lappilaiseen metsään liittyvä kodin kehys tarkoitti juuri alueen tuntemusta ja tunnesidettä alueeseen, ei jossakin toisaalla sijaitsevaan kohteeseen. Oloksella haastateltu ulkomaalainen nuoripari koki alueen metsän luonnontilaisena, jossa ei ollut tehty mitään toimenpiteitä. Alueella pidempään olleet haastateltavat puolestaan tunsivat metsän käytön ja tilan varsin tarkasti. He eivät kuitenkaan kuvanneet kokemuksiaan paikallisten näkökulmasta, vaan jonkinasteisina matkailijoina, sillä tämä antaa heille aivan erityisen aseman katsoa maisemaa. Jos katsoo liian läheltä, ei näe tarpeeksi, jos taas liian kaukaa, ei tavoita totuudenmukaista kuvaa. Matkailijuuteen kuuluu latu- ja reittiverkostoiden hyödyntäminen ja muutenkin alueen matkailutarjonnan tunteminen. Alueesta kokonaisuudessaan puhuttiin enemmän kodin kuin loman kehyksen kautta, mikä näkyi myös keskusteluun valikoituvina aiheina. Keskustelu viipyi pitkään kirjaston ja muiden kunnan palveluiden parissa, torin tarjonnassa ja erilaisissa alueeseen liittyvissä muistoissa ja tapahtumissa.

4.3 Maaston kehys

Maaston kehyksen kautta puhuessaan matkailijat nostavat esille maiseman kokemisen ruumiillisen ulottuvuuden, tekemisen tavan. Samalla maaston kehys on erotettavissa kodin kehyksestä omaksi määrääväksi kehykseksi, sillä maaston kehyksessä korostuvat arjesta poikkeavat toiminnot. Kehystäessään maisemakokemusta maasto-näkökulmasta matkailijat kertovat kokemuksen fyysisyydestä, aistien käytöstä ja omakohtaisuudesta. Metsämaisemassa huomio kiinnittyy tällöin maaston kuljettavuuteen vaikuttaviin ominaisuuksiin ja

erityisesti siihen, miten maaston erilaisuus tulee esille eri vuodenaikoina ja eri tavoin liikuttaessa.

Erämaa ja maisema käsitteinä pitävät sisällään ajatuksen ihmisen mieltämisestä ulkopuolisena suhteessa luontoon. Erämaata ei ole ollut olemassa ennen kuin ihminen on muuttanut pois erämaasta, mikä on mahdollistanut erämaan näkemisen uudella tavalla, eikä maisemaa ole ollut olemassa ennen kuin ihminen on keskeyttänyt työnsä ja katsonut ympäristöään ”lapsena, taiteilijana ja filosofina” (Alajuuma 1998, 28; Hallikainen 1998, 25–30; Sironen 1996, 122). Maisemakokemus pitää sisällään tämän ulkopuolisuuden ja tarkkailijan roolin lisäksi maisemaan sisälle menemisen, maisema koetaan ponnistelun kautta ruumiillisesti ja kaikilla aisteilla. Alajuuma (1998, 29) nimittää maisemakokemuksen eri osa-alueiden mukaan ympäristöä maisemaksi ja maastoksi.

Kun ympäristöä tarkastellaan maasto-näkökulmasta, korostuu kokonaisvaltainen aistikokemus näköaistin kautta saavutettavan kokemuksen vastakohtana tai täydentäjänä. Tällöin maisema tuoksuu kylmältä, se nipistelee sormissa, kuohuu ja solisee joka puolella ympärillämme. Haastattelussamme yhtenä tarkoituksena oli saavuttaa juuri maiseman maastoulottuvuuteen liittyviä kokemuksia. Tämän vuoksi haastatteluista edelsi kierros maisemassa patikoiden, hiihtäen, koiravaljakolla, moottorikelkkaa ajaen tai kanootilla meloen. Keskusteluiden aikana maisema ei ollut haastateltavien mielessä vain kuvana, vaan myös erilaisina aistimuksina. Tuoreena muistissa olevat ruumiilliset kokemukset nousivatkin keskusteluiden aikana monesti esille. Heti haastatteluiden aluksi keskustelimme yhdessä kierretystä reitistä ja suurin osa haastatteluista lähtikin liikkeelle maaston kehyksestä. Tällöin maisemasta nostettiin esille hiihtolatuojen varrella olevien mäkien jyrkkyys ja vaarallisuus, maaston vetisyys, moottorikelkkareitistöiden pomppaisuus ja sään vaikutus kokemukseen. Matkailijat käyttivät myös maaston kehystä nimetessään mielipaikkojaan ja -reittejään viimeisessä karttatehtävässä.

Maaston kehysten kautta matkailijat kertoivat tunturikeskusten ihmismäärästä, reittien kunnosta ja opasteista ruumiillisen kokemuksensa näkökulmasta. Mielikuvat vaikuttavat tapaamme kokea maisemaa, mutta maiseman kehyksessä painottuu se, kuinka kokemukset muokkaavat uudelleen mielikuvia. Laskettelurinteiden maisemaan kuuluu tietynlainen hälinä ja kovaäänisistä kantautuva musiikki. Se ei häiritse rinteiden läheisyydessä tapahtuvia maisemakokemuksia, mutta kauempana tunturikeskuksesta hiihdettäessä suuren ihmismäärän hälinä ja reitistöiden ruuhkaisuus koetaan kuitenkin negatiivisena, sillä tällöin mielikuva erämaisyydestä ja rauhallisesta lomaympäristöstä joutuu kyseenalaiseksi ja uudelleenmuokkauksen kohteeksi. Reitistöiden hoitamattomuus, rakentamisen

yltäminen reiteille ja vaillinaiseksi koetut opasteet häiritsevät niin ikään maisemakokemusta ja saavat matkailijat pohtimaan mielikuviaan täydellisestä lomakohteesta.

Maaston kehykseen kuuluvat myös moottorikelkkoja koskeva keskustelu ja niiden aiheuttaman metelin ja pakokaasuisten hajujen paheksuminen, nuotion tuoksujen mieleen tuomat muistot ja sormien paleltuminen hiihtäessä. Kauniina avautuva tunturimaisema kuuraisine puineen sekoittuu mielessä jäätyneiden sormien pistelevään muistoon. Erityisen monet yhdistivät tunturikeskuksen ympäristössä liikkumiseen savunhajun ja metsän tuoksun. Näitä hajuja/tuoksua ei kuvattu erityisesti lappilaisena ominaisuutena, vaan yleisesti luontoretkiin kuuluvana tuoksuna. Mielleyhtymät ovat erittäin positiivisia ja yhdistävät maisemaan hyviä muistoja aikaisemmilta luontoretkiltä. Ei olisikaan Lapin matkailun kannalta huono asia, jos Lappiin yhdistettäisiin omakohtaisten kokemusten kautta yhä enemmän savunhajua ja metsän tuoksua moottorikelkkojen katkun sijaan. Ulkomaalaisille kylmän tuoksu oli lisäksi olennainen osa maisemaa. Vaikka monet matkailijat tuntuivat ajattelevan sään merkityksen korostuvan kesällä (sateella ei tule lähdettyä eivätkä tunturit näy), on säällä aivan yhtä suuri merkitys myös talven maisemakokemuksiin. Matkailijoiden mielikuvissa Lapista löytyy aina lunta, ja tämän vuoksi huonoa säätä ei niinkään yhdistetty talvimaisemaan. Omakohtaiset kokemukset voisivat muuttaa mielikuvia myös syysmaiseman suhteen: itikat ja sateet eivät useinkaan estä hyvien maisemakokemusten saavuttamista.

Äkäslompolossa talvella haastatellut matkailijat kritisoivat nimitystä ”matkailumaisemat”, koska se viittaa bussikiertueina tapahtuvaan, osoittelevaan maisemien kokeamiseen. Maaston kehyksen kautta tapahtuva keskustelu on juuri omakohtaisten, fyysisten maisemakokemusten vertailua. Myös kaukomaisemia tunturin laelta ihaileva matkailija voi tuntea tai haistaa tuulen henkäyksen ja kuulla linnun laulun viereisessä puussa. Mutta jos hän ei ole kiivennyt tunturin laelle itse, puuttuvat häneltä fyysisen ponnistelun tuottamat aistikokemukset. Maaston kehyksessä fyysistä ponnistelua arvostetaan. Moottorikelkalla liikkuva voidaan sulkea pois maisemasta ”oikealla tavalla” nauttivien joukosta, sillä kella liikkumiseen ei hiihtäjien näkökulmasta liity fyysistä ponnistelua, *itseliikkumista*. Kelkkasafareille osallistuneet matkailijat puolestaan kokivat oppaan perässä ja yhteisessä tahdissa pysyttelemisen kokemusta rajoittavana tekijänä. Lappilaiseen maisemakokemukseen tuntuukin liittyvän erityinen ”minä itse” -piirre, eli matkailijan on itse saatava määrätä kulkemisen tahti ja suunta sekä taukopaikkojen sijainti. Yleisesti suomalaiset mieltävät itsensä hyvin omatoimisiksi metsässä liikkujiksi, mutta myös ulkomaalaisten haastatteluisa nousi liikkumisen vapaus esille.

Yksilöllistä kulkemista

Lapin lomalla arjessa vallitsevat ihanteet hyväkuntoisista ihmisistä ja fysiologisen käänteen mukanaan tuomat tavat kokea maisema ohjaavat ihmisten liikkumista. Hyväkuntoisuus on Baumanin (2002, 97) mukaan henkilökohtaista, ei jaettua, sillä jokainen kokee hyväkuntoisuuden oman mittapuunsa mukaisesti. Bauman kuvaa hyväkuntoisuutta terveyden vastakohtana. Terveydelle on määritelty yhteiset normit ja mittaustavat, mutta hyväkuntoisuus on aina kokijan lähtökohdista ja elämäntilanteesta riippuvaa. Tunturikeskusten matkailijat mittaavat maastossa liikkumista ja sen kokemista omista lähtökohdistaan käsin ja yksilöllisesti. Aikalaisdiagnooseissa yksilöllisyys-teema toistuu sosiologien kuvatessa nyky-yhteiskunnan tilaa ja kehityssuuntia (ks. Bauman 2002, Beck, Giddens ja Lash 1995). Nyky-yhteiskunnan kasvanut yksilöllisyys saattaa olla vielä osittain sosiologien käyttämää tutkijakieltä ja nyky-yhteiskunnan muutosten hahmottamista auttava käsite, mutta se näkyy jo maisemakokemukseen liittyvissä toimintatavoissa. Vanhemmat matkailijat muistavat yhä hyvin ajan, jolloin tuntureissa liikuttiin letkoissa. Kollektiivisia tunturikokemuksia kuvaa vuodelta 1959 peräisin oleva Kirsti Korven nuortenromaani ”Tunturiloma”. Siinä ylioppilas Paula lähtee Helsingistä hiihtolomalle Tunturi-Lappiin ja viikon aikana hänestä tulee tiiviin yhteisön jäsen. Tunturihiihtäjillä on oma kulttuuriinsa johon fyysiset ponnistelut ja kaukomaisemien ihailu kuuluvat olennaisena osana. Maisemia koetaan kollektiivisesti, yhdessä liikkumalla.

Äkäslompolo/talvi/hiihto:

7N66L-Suomi: Niin kylhän se ihmismäärä on kasvanut siitä kun mä oon täällä käynyt ensimmäisen kerran, onko seitenkolme. Ensinnäkin nämä kaikki mitä tänne on rakennettu ja sitte, sitä lähettiin letkassa. Mäkelästä tuli yks letka ja Ylläskartanolta tuli letka ja ihmiset hiihti sillai letkassa aina. Mistä mökiltä mikäkin tuli. Nyt menee vhiu, vhiu, naurua. Suhah-telee. Toiset menee siel jonona, ei mennä missään. Ku aina joku suhahtaa. Tää on siin. Hirveen paljon muuttunu siitä, mitä kolkyt vuotta siitä nyt.

Lapin tunturikeskuksissa liikkuu yhä vanhoja lapinkävijöitä, joilla on kollektiiviset mittarit maisemakokemukselle. Samanaikaisesti keskusten käyttäjäryhmät ovat monipuolistuneet ja etenkin kevättalvella laduilta ja rinteistä löytää kokeneiden kävijöiden lisäksi runsaasti ensikertalaisia, niin suomalaisia kuin ulkomaalaisiakin. Hiihtäjiä ja patikoitsijoita haasteltaessa väijyy taka-alalla kuva kollektiivisesta yhteisöstä, joka voisi yhä olla hahmoteltavissa matkailijoiden puheiden perusteella. Loman kehukseen kuului matkailijoille tyypilli-

nen tapa puhua maisemasta lomalaisen kielellä, jolloin matkailijat keskustelivat asiantuntevasti kohteen reiteistä ja paikoista sekä paikallisista ihmisistä. Maaston kehyksessä painoarvoa annetaan sille, että maastot tunnetaan oman fyysisen kulkemisen kautta. Alueella paljon liikkuneet matkailijat puhuvat asiantuntevasti reittien pituuksista, mäkien vaikeudesta, latujen kunnosta ja lumen rakenteen muutoksista. Maisemakokemukseen liittyvät yhtenä osana oikein valitut varusteet, eväät ja suksien voitelut. Kollektiiviseen kokemukseen kuuluu olennaisesti taito jättää kiire jälkeensä ja pysähtyä välillä ihastelemaan maisemaa. Jo ylioppilas Paulankin lomaa kuvailtaessa painotettiin turhamaisuuden ja joutavanpäiväisten houkutusten unohtamista ja maisemaan uppoutumista.

Samanaikaisesti kun mielikuva kollektiivisesta tunturihiihtäjien yhteisöstä yhä kummittelee taustalla, voimistuu tunne uudenlaisesta yksilöllisyydestä. Laduilta saatava tavata esimerkiksi kilpailijoita, radiota kuuntelevia hiihtäjiä ja ulkomaalaisia, jotka ensikertaa kokeilevat hiihtämistä. Jokainen heistä mittaa hyvää maisemakokemista eri tavalla. Henkilökohtaiseen hyväkuntoisuuteen liittyy niin taitojen ylläpito kuin edellisen päivän juhlinnan aiheuttama päänsärky. Tärkeämpää onkin tavoittaa yksilöllinen hyvinolontunne kuin tuntea kuuluvansa lapinkävijöihin/tunturihiihtäjiin. Ihmismäärän kasvaessa ei enää tervehditä vastaan tulijoita samalla tavalla kuin aikaisemmin oli tapana. Tärkeintä on, että jokainen saa kulkea laduilla ja poluilla omaa vauhtia, muiden häiritsemättä. Väillä kuitenkin kaivataan seuraa, jotta liian raskaan ylämäen aiheuttama väsymys voidaan jakaa jonkun kanssa.

Matkailijat liittävät maaston kehyksen kautta matkailumaisemaan myös kilpailuhenkisyttä. Kilpailuhenkisyys kohdistuu erityisesti omaan suorittamiseen, mutta keretyneitä kilometrimääriä vertaillaan hanakasti myös muiden kanssa. Mitä tämä kertoo yhteisöstä ja yhteiskunnasta, joka on lomalla? Yksilöllisyyden myötä maastokokemuksissa näyttäytyvätkin arjen suorittamis paineet – kollektiivisessa kokemisessa ne on ollut helpompi jättää taakseen.

Metsä eri tavoin liikkuvien matkailijoiden ympäristönä

Yhtenä tarkoituksena haastatteluissamme oli selvittää, miten eri liikkumismuodot vaikuttavat maiseman kokemiseen. Eri liikkumismuotoja koskeva keskustelua käytiin useimmiten juuri maaston kehyksestä käsin. Liikkumismuotojen vaikutus maisemakokemukseen painottui erityisesti syksyllä tehdyissä haastatteluissa. Talvella haastateltavat pohtivat enemmän liikkumisen eroja ihmisvoimin tai konevoimin liikuttaessa, kun taas syksyn keskuste-

luissa mietittiin maisemakokemuksen eroja hiihtäessä ja kävellessä. Monet haastatteluihimme osallistuneista suomalaisista matkailijoista olivat käyneet lomakohteessa usein talvikaudella, mutta olivat nyt ensimmäistä kertaa paikalla syysmaisemassa. Lumen puuttuminen toi kasvillisuuden paremmin esille ja moni kokikin kävelyn mahdollistavan maiseman tarkemman havaitsemisen. Hiihdettäessä vauhti kasvaa eikä valmiilta laduilta tule usein poikettua. Kesällä liikkuminen on hitaampaa ja reitiltä voi helposti poiketa yksittäistä kasvia tarkastelemaan. Toisaalta ympäristötietoiset matkailijat muistuttivat poluilta poikkeamisen johtavan polkujen levenemiseen ja maastovaurioihin (vrt. edellä kodin kehys).

Äkäslompolo/syksy/patikointi:

H: No tuota niin Muuttuvatko ne havainnot tai siis se mitä täältä maisemasta jää mieleen, jos on esimerkiksi hiihtämällä liikenteessä? Mikä ero on esimerkiksi sillä hiihtämisellä ja patikoinnilla noin niinkun maisemien ihailun tai?

53N53L-Suomi ja 52N56L-Suomi: Onhan se, iso, suurikin ero.

52N56L-Suomi: Näkee sillai niinku laajemmin. Ei pysähy niin ihan just tätä kohtaa kattelemaan.

57M68L-Suomi: Mikromaailma jää pienemmäksi.

K: Mmm.

57M68L-Suomi: Se niinku laajenee kun nousee tonne tunturiin niin se on kyllä huikee.

Huikee kokemus. Varsinkin ens kertaa kun sinne menee, niin sinne, naurahtaa.

49M64I-Suomi: Ja tota, semmonen homma, että me niistä, me on käyty Rukalla, Pyhällä, täällä, talvisin, niin on se erilainen tämä syksy ja kesä. Erilaisena näkyy moni paikka, meidän mielestä ainakin. Et mun mielestä se Rukankin ympäristö on joka on hyvinkin, syksy, kyllä se vielä talvella menet, oikeen, tai hiihtelet.

50N58I-Suomi: Onhan se aivan eri, väriloisto.

49M64I-Suomi: Sen takia mekin tultiin nyt syksyllä, kun ei koskaan täällä oltu ennen kahestaan kun talvella. Se on erilainen kokemus. Ja tuolla tosiaan kun polulla kulkee, niin siellä kulkee hitaammin jalan. Suksella mennä hujauttaa jostain ja paremmin jääpi, jotkut yksityiskohdat, niin tulee silmiin. Tulee sitä tietämystä kanssa niistä. Näkee. Eihän talvella nää kun noi puut. On se erilainen.

Kehystäessään maisemakokemusta maaston kehyksen kautta matkailijat korostavat metsän kuljettavuutta. Matkailijat haluavat samanaikaisesti liikkua sekä luonnontilaisessa metsässä että kulkea hyvin hoidetulla ja viitoitetulla reitillä. Talvella reittimerkinnöistä ei keskusteltu yhtä vilkkaasti kuin kesällä, mikä johtunee osin siitä, että laduilta on vaikeampi eksyä kuin poluilta, mutta myös siitä, että monissa keskuksissa talvireittien opasteisiin on panostettu huomattavasti enemmän kuin kesäreittien opastuksiin. Osin rakentamisesta johtuen kesäreittien viitoitukset eivät syksyllä olleet ajan tasalla ja moni matkailijoista olikin eksynyt reitiltä tai käyttänyt runsaasti aikaa oikean polun löytämiseen. Lappilaiset metsät ovat matkailijalle kulkemisen ja liikkumisen maastoa, mutta myös lomamaisemaa. Ristiriitaisuudet luonnon käytön ja ihailun välillä metsämaisemakokemuksesta keskusteltaessa joh-

tuvat mielikuvien ja omakohtaisten kokemusten vastakkaisuudesta sekä eri kehysten samanaikaisesta käytöstä.

Vaikka kaikki haastateltavat painottavat moottoriajoneuvojen äänen ja hajun vaikuttavan negatiivisesti maisemakokemukseen, ei metsän luonnontilaisuuden vaatimus korostu yhtä paljon moottorikelkalla liikuttaessa kuin patikoidessa. Ensi kertaa kelkkailemassa olleet, suomalaiset ja ulkomaalaiset, kertoivat ajamisen vaativan niin paljon keskittymistä, ettei maisemaa voi kunnolla huomioda. Nopea liike vaikuttaa osaltaan matkailijan irtautumiseen maisemasta. Useissa haastatteluissa keskustelu moottorikelkoista oli kuitenkin niin negatiivisesti sävyttynyttä, että itse kelkkailun aikana tapahtuvasta kokemuksesta ei haluttu keskustella, vaan matkailijat keskittyivät kuvailemaan moottorikelkkojen haitta-vaikutuksia hiihtokokemuksessa ja kävellessä. Tämä johtunee osaltaan ympäristötietoisuuden lisääntymisestä ja toisaalta siitä, että lappilaisessa maisemassa arvostetaan yhä itseliikkumista. Poikkeuksena erottui joukosta Levillä syksyllä haastateltu puolalainen mies, jonka mukaan Suomi ja Lappi yhdistyvät ulkomaalaisten mielikuvissa moottorikelkkailuun. Silti hänkin korosti tietynlaisen karuuden kuuluvan Lappiin.

Levi/syksy/melonta:

77MI-Eurooppa: And just to keep the current state. Because if you will invest too much, then it will destroy the whole current, fantastic ... balance between the nature and the, that's harmony that I talked about, so... There should be a(?). If this would be, I know that some people, like American tourist, they want to have everything, everything in one place. Very good hotel and just snowmobiles that are coming to the door of they room. What ever, just they don't want to move a lot and to have like in everything done, put in to place. That's... I think they should, the tourist should understand here, coming here that they should have this rough, they should feel it.

76NI-Eurooppa: Mm.

77MI-Eurooppa: That they came to very special place and they should also move themselves somehow and really enjoy it not from the chair, but they should really feel it. So. So this is very important as well.

Ulkomaalaiset liittäivät lappilaisiksi maisemakokemuksen muodoiksi moottorikelkkojen ohella myös koiravaljakkoajelut ja poroajelut. Koiravaljakoilla ajaessaan matkailijat voivat kokea olevansa osa luontoa, vaikka keskittyisivätkin ajamiseen. Kaukosessa syksyllä haastatellut suomalaiset ratsastajat kertoivat myös hevosella liikuttaessa yhteyden luontoon korostuvan. Sen lisäksi että hevosella liikuttaessa muut eläimet eivät säiky matkailijan nähdessään, korostuu luonnon sisällä olemisen ja arjen sekä kiireen unohtaminen. Arjesta ja kiireestä irtautuminen ei ratsastajien puheessa liittynyt loman kehykseen, vaan nimenomaan liikkumisen kehykseen. Ratsastettaessa korostuvat maaston äänet ja tunne erilaisista

maastopohjista, ympäröivän metsän tunnelma ja hevosen rytmi. Suomalaiset matkailijat eivät keskusteluissa nostaneet koiravaljakoita esille. Koiravaljakoilla kuljettaessa luonto välittyy ihmiselle eläimen kautta samantapaisesti kuin hevosellakin kuljettaessa, koska eläin aistii osaltaan maisemaa. Koiravaljakko- ja ratsastusohjelmia kannattaisikin ehkä yrittää markkinoida enemmän myös suomalaisille (esteenä tosin saattaa olla suomalaisten mielikuva itsestään omatoimisina matkailijoina). Esimerkiksi Ylläksellä koiravaljakkoreitit kulkivat pitkälti talousmetsämaastossa, mutta silti matkailijoiden kokemukset olivat varsin positiivisia. Toisaalta talousmetsämaisema ei korostunut ulkomaalaisten kokemuksissa senkään vuoksi, että heidän mielikuvissaan lappilainen metsä on yksipuolisempi ja lisäksi ulkomaalaisten huomio kiinnittyi varsin voimakkaasti lumipeitteeseen.

Matkailijoiden omakohtaiset kokemukset matkailukeskusten läheisissä metsissä rakentuvat monien aistien välittämään tietoon. Yi-Fu Tuanin (1974, 8; ks. myös Alajuma 1998, 39) mukaan kuulemiseen liittyy enemmän emootioita kuin näköaistiin, sillä meteliärsykeitä välittävältä häiriötekijältä ei voi sulkea korviaan samalla tavalla kuin katseen voi kääntää pois iljettävästä näkymästä. Metsän sisällä olevaa hiljaisuutta tulisikin matkailukeskuksissa pyrkiä vaalimaan. Matkailualueet maisemalaboratoriona -hankkeessa on kartoitettu myös Levin, Oloksen ja Ylläksen matkailukeskusten äänimaisemia. Tämän kaltainen tutkimustieto voikin tulevaisuudessa osoittautua varsin arvokkaaksi.

Myös matkailijoiden ottamissa valokuvissa korostuu maaston kehyksessä maisemakokemuksen kokonaisvaltaisuus. Kuuloaistin välittämien kokemusten sijaan painopiste kuvissa on liikkeessä ja maastomuodoissa. Erityisesti moottorikelkka-, koiravaljakko- ja melontaretkille osallistuneiden matkailijoiden valokuvissa liikkeen vaikutus kokemukseen tulee hyvin esille. Kuvista välittyvää liikkumisen tunnetta ei keskustelussa pystytty kuvailemaan sanallisesti.

Kuva 4. Maisemakuva: kuva esittää tyypillistä metsää lapissa, on hienoa ettei joka paikassa ole ihmisten jälkiä (5M14E-Suomi)

Yllä oleva kuva ilmentää hyvin kelkan kyydissä olleen pojan maisemakokemusta. Poika oli ottanut kaiken kaikkiaan 27 kuvaa reitin varrelta, joissa kaikissa näkyy samantyylinen metsämaisema. Kelkkaillessa kuvamäärän runsaus korostuukin yksityiskohtien jäädessä hyvin vähäiselle huomiolle. Hiihtäjien kuvissa yksityiskohtia on huomattavasti enemmän, sillä kuvan ottamisen ajaksi on aina pysähdytty. Hiihtäjien kuvauskohteena olivat maaston viitekehyksessä erityisesti mäet ja taukopaikat. Syksyn patikkaretkille osallistuneet matkailijat olivat kuvanneet hyvinkin yksityiskohtaisesti reitin metsää, puroja, pitkospuita ja opasteita. Levillä osittain laskettelurinnettä kulkevalla reitillä pitkä heinä kiinnitti patikoitsijan huomion ja kuvasta voi aistia, kuinka kulkeminen heinikossa vaikuttaa kokemukseen ja mielikuviin erämaisesta Lapista.

Kuva 5. Tundra-heinää: Rinteet ilman lunta. Harmi, että patikointireitit kulkevat latupohjia ja rinteitä pitkin. Ei kovin suuri elämys luonnosta. (69N27E-Suomi)

4.4 Maiseman kehys

Maaston kehyksen vastapuolena maiseman kehys ilmentää ihmisen kykyä erottaa itsensä maisemasta ja katsoa sitä taiteellisin silmin. Matkailu ja uudet liikkumismuodot ovat osaltaan mahdollistaneet maisemasta irtautumisen kokemuksen. Matkailijat käyttävät maiseman kehystä erityisesti kuvaillessaan tunturin laelta avautuvia maisemia. Maiseman kehyksestä käsin jäsentyvä kokemus ei kuitenkaan ole vain ulkopuolisuutta maisemaan, vaan se sisältää vahvoja tunteita ja elämyksiä. Maiseman kehyksen kautta tapahtuva keskustelu onkin muuta keskustelua tunnepitoisempaa. Haastattelutilanteissa maiseman kehyksen kautta tapahtuvassa puheessa lappilaiseen maisemaan liitettiin muistoja ja itselle erityisiä kokemuksia. Jäsentämisen taustalla voidaan selvästi nähdä romantiikan kauden vaikutus. Romantiikan kausi vaikuttaa sekä siihen, mitkä maisemat valikoituvat katseen kohteiksi, että siihen, miten niitä koetaan.

Maiseman kehyksen kautta ihaillaan sekä tuntuja että avaruutta, erikoisia puiden muotoja ja lumen tekemiä taideteoksia. Lappilaisen taivaan, hangen ja ruskan värit saavat osakseen paljon huomiota. Välillä haastatellut matkailijat käyttävät hyvinkin kauniita kielikuvia maisemista ja tuntemuksistaan kertoessaan. Jonkinlainen sävyero on erotettavissa eri matkailijoiden keskusteluissa ja puhettavassa. Vanhemmat matkailijat ja alueella useammin liikkuneet käyttävät hieman tunnepitoisempaa kieltä kuin muut haastatteluihin osallistuneet matkailijat. Tähän voi vaikuttaa se, että kaikissa haastatteluissa ei saavutettu aivan yhtä rentoa ja avointa ilmapiiriä ja toiset ihmiset ovat taitavampia puhumaan ja kuvaamaan tunteitaan kuin toiset, mutta myös se, että kansallisromanttiset ihanteet ja eräkerotomusten pohjalta muodostetut mielikuvat välittyvät selkeämmin ”lapinkävijöiden” kerronnassa. ”Laskettelijoiden” kerronnassa puolestaan korostuvat uudenlaiset ihanteet, vauhti ja uutuudenarvo.

Kaiken kaikkiaan maiseman kehyksen kautta tapahtuvassa puheessa korostuu erämaan koskemattomuus. Edellä on esitetty tämän koskemattomuuden ihannoinnin olevan osittain tai täysin ”todellisuutta vastaamattomalle” pohjalle rakentunutta. Keskieurooppalaiseen perinteeseen ei alun perin kuulunut koskemattomuuden ihannointi, sillä käytännössä koskemattomia erämaita ei ollut ja erämaa tarkoitti näin kaupungin ulkopuolista aluetta. Pohjois-Amerikassa erämaat olivat uudisasukkaiden näkökulmasta koskemattomia, mutta todellisuudessa niitä olivat asuttaneet intiaanit jo hyvin pitkään. Myös Lapissa ihminen on jättänyt jälkensä maastoon vuosisatojen saatossa. Maiseman kehyksen avulla mielikuvia koskemattomasta erämaasta on kuitenkin helppo vahvistaa Lapissa lomailtaessa, sillä mo-

niin kaupunkien läheisiin luontoalueisiin verrattuna Lappi piirtyy todellisena erämaana, jota ihminen ei ole vielä onnistunut täysin taltuttamaan.

Alajuuman (1998, 39) mukaan Kullervo Kemppisen ”Lumikurussa” eläimet ja rauhallisuus edustavat erämaisuutta Sokostilla. Haastatteluissa lappilaiseen maisemaan yhdistetään erityisesti porot, kuukkelit ja riekot. Lisäksi mainittiin erilainen lintukanta, koskikara, lapintiainen, susi, hirvi ja karhu. Nämä eläimet edustavat lappilaista luontoa yleisellä tasolla. Erämaisuuuden tunnetta vahvistaa eläinten runsaus ja yleensäkin mahdollisuus törmätä laduilla ja poluilla luonnonvaraisiin eläimiin. Monille eläinten jäljet olivat yksi osa lappilaista maisemaa. Vaikka eläimiin ei törmäisikään, on silti luonnossa nähtävissä todistusaineistoa siitä, että siellä yhä kulkee runsaasti eläimiä. Eläimet liittävät lappilaiseen maisemaan lisäksi monen matkailijan mielikuvissa erämaan pelottavia ominaisuuksia. Karhuun tai suteen törmääminen on nykyisin niin harvinaista, että ajatus tällaisesta mahdollisuudesta aiheuttaa useimmalle luonnossa liikkujalle väristyksiä.

Petoeläinten lisäksi useampaa matkailijaa pelottaa mahdollisuus eksyä alueen metsiin. Petoeläimiä tai eksymistä kohtaan tunnettu pelko voi muuttua negatiiviseksi kokemukseksi ja rajoittaa monen matkailijan liikkumista niin, että he pysyttelevät vain kesken läheisillä, selkeästi merkityillä reiteillä. Maiseman kehyksen näkökulmasta pelon tunne on kuitenkin positiivinen niin kauan kuin se vahvistaa erämaan kunnioitettavuutta ja auttaa elämysten syntymisessä. Perttulan (2002, 36–40) mukaan elämyksiä synnyttääkin juuri monien vastakkaisten tunteiden yhtäaikainen tunteminen.

Lapinromantiikka ja lappilainen kulttuuri

Anttosen (1998) ja Kiven (2004) muotoilema käsite ”lapinromantiikka” kuvaa hyvin maiseman kehyksen puheen sisältöä. Maiseman kautta kokemustaan kehystäessään matkailijat korostavat koskemattoman ja jylhän luonnon kauneutta, voimakkaita värejä, koskemattomia hankia, poroja ja paikallista omaleimaisuutta (muun muassa kelorakenteet ja saamelaiset). Suomalaiset keskustelevat Lapin romantiikan eksoottisiin ominaisuuksiin luetuista revontulista huomattavasti vähemmän kuin ulkomaalaiset. Haastatteluaineistossa yllättävää on se, että matkailijat tuovat lappilaista eksotiikkaa esille voimakkaasti kulttuurista ja elämäntavasta puhuessaan, eivät vain luonnonmaisemia kuvaillessaan.

Oloksella talvella haastatellun saksalaisen miehen mukaan Lappi on muuta kuin luontoa. Se on paikallista kulttuuria luontoon sekoittuneena. Myös syksyllä Levillä haastateltu puolalainen pariskunta toi keskustelun aikana useasti esille suomalaisten lä-

heisen suhteen luontoon ja luonnollisen elämäntavan, joka näkyy sekä rakentamisessa että ihmisten käyttäytymisessä. Ulkomaalaiset matkailijat eivät useinkaan erota paikallista kulttuuria ja suomalaista kulttuuria toisistaan. Suomalaisten matkailijoiden mielestä paikallisten luontosuhde poikkeaa muiden suomalaisten luontosuhteesta. Vaikka suomalaisten matkailijoiden mielestä lappilainen luontosuhde ei ole enää yhtä ”alkuperäinen” kuin mitä se on aikaisemmin ollut, elävät lappilaiset yhä niin lähellä luontoa, että he eivät ihaile matkailijoiden tavoin ympäröivää maisemaa. Itse kulttuurin ja maiseman fyysisen olemuksen lisäksi maisemassa on myös paljon sellaista, mikä voi olla eksoottista, koska se näyttää aivan toisenlaiselta paikallisten silmin katsottuna. Kätäkätunturilla talvella haastatellun suomalaisen naisen mukaan matkailumaisema tarkoittaakin jotain sellaista erikoisuutta, jonka juuri paikalliset ovat valinneet katsomisen arvoiseksi ja erikoiseksi. Porot ovat eksoottisia sen vuoksi että ne kuuluvat erottomasti osaksi paikallista kulttuuria, eivätkä vain siksi, ettei niitä näy Etelä-Suomessa ja siksi, että niihin voi törmätä luonnossa liikuttaessa.

Suomalaiset matkailijat liittävät maiseman kehysten kautta lappilaiseen kulttuuriin henkilökohtaisten kokemustensa ohella mielikuvia, jotka ovat Lappi-aiheisten elokuvien ja kirjallisuuden värjäämiä. Tällöin korostetaan saamelaisen kulttuurin näkyvyyttä maisemassa sekä sellaista alkuperäisyyttä, jossa riippuvuus luonnosta on yhä läsnä jollakin tavalla. Todellisuudessa monikaan suomalaisista matkailijoista ei kuitenkaan näe tunturikeskuksiin suuntautuvan Lapin lomansa aikana saamelaisia. Maiseman kehysten kautta korostuvat maisemaan liittyvät elämykset eivät ole saavutettavissa, jos mielikuvien ja todellisuuden välille syntyy jatkuvasti suuria ristiriitaisuuksia. Lappi-aiheiset elokuvat ja kirjallisuus kuuluvat olennaisena osana suomalaiseen kulttuuriperintöön, joka yhä vaikuttaa mielikuviemme pohjalla.

Kätäkätunturi/syksy/patikointi:

75M56E-Suomi: Ja sitten mistä me juteltiin, niin kaikis mainoksissa on noita saamelaisia asuja, mut ei koskaan nähdä niitä.

73N58E-Suomi: Joo, joo, että.

72M59E-Suomi: Inariin, mennä sinne.

73N58E-Suomi: Niin, että tehdään niin kun siis matkailijoille tää esitetään niin kun erilaisessa muodossa mitä ainakin tämmöttel ihmiselle, jotka ei sitten tukeudu noihin valmiisiin matkanjärjestäjiin, niin mehän ei koskaan nähdä semmosta maisemaa, mitä matkailuesitteissä sanotaan. Niillä ihmisillä on Lappi-puvut päällä ja mä sanon, että me on täällä käyty todella se että 60-luvun lopusta ja aino lappilainen vaate ollaan nähty viime talvena, kun oli Lapin lauluja kirkossa. Niin silloin näillä laulajilla oli Lapin puvut päällä ja se on ainoa kerta kun me ollaan nähty Lapin puku päällä kenelläkään ja silti kaikissa matkailumainoksissa näytetään näitä Lapin pukusia ihmisiä. Mutta ehkä ne on, kun ne tulee sitten tuolta Englannist sillä lentokoneella ja ne jo pysähtyy Rovaniemelle päiväks, niin ehkä

niillä ihmisillä, jotka siellä on vastassa niin on sitten tää tämmönen vaatetus. Ei sitä täällä missään nää.

75M56E-Suomi: Jossakin kyläjuhlissa Tirolin alueellakin niitä nahkahousuja on siellä tosi paljon ja ne kulkee niissä. Ja siinä on se, paikallinen leima näkyy niistä henkilöistä.

73N58E-Suomi: Niin, niin. Täällä esimerkiksi jos kattoo tarjoiluhenkilökuntaa, missä hyvässä täällä ravintolassa, tässä Levilläkin, niin niil on ihan samanlaiset vaatteet päällä kun menet Tampereelle taikka Hämeenlinnaan taikka Helsinkiin ravintolaan. On kesä taikka talvi, siellä ei niin kun muutu miksiäkään, että ehkä näilläkin vois sitten olla tätä vaatetus niin kun, niin kun sitten sitä mitä matkailuesitteet näyttää. Mut en tiedä.

Ulkomaalaiset saattavat ohjelmapalvelutuotteita ostaessaan törmätä saamelaispukuihin ja -kulttuuriin useammin kuin kotimaiset matkailijat. Monessa keskustelussa esille tuotua paikallista omaleimaisuutta, kuten elämänasennetta ja luontosuhdetta voidaan osaltaan pyrkiä tuomaan esille, kun Lappiin liittyviä mielikuvia tuotetaan. Uutta lappilaista kulttuuria, jossa sekä läheinen yhteys luontoon, että maisemasta juontuvat voimakkaat tunne-elämykset tulevat hyvin esille, ovat esimerkiksi erilaiset musiikkitapahtumat tuntureissa. Useat matkailijat olivat joko itse kokeneet tai kuulleet Pyhätunturin musiikkitapahtumien ja Ylläksen Valkoinen Peura -näytelmän kaltaisista tapahtumista. Nämä tapahtumat vaikuttavat matkailijoiden mielikuviin lappilaisesta kulttuurista ja muokkaavat jatkossa käsityksiä ”lapinromantiikasta” yhä elämyspitoisempaan suuntaan.

Ylläsjärvi/syksy/patikointi:

58M58E-Suomi: Niin, niin. Niistä äänistä vielä. Me oltiin yhtenä vuonna tossa Pyhätunturilla ja siellä oli järjestetty tota sinne kuruun, niin sellanen rumputapahtuma.

H2: Mmm.

58M58E-Suomi: Elikkä siellä on nytteikki jotain näytöksii, on tänäkin päivänä justiin, siel samassa kurussa ja.

H2: Joo.

58M58E-Suomi: Sinne mentiin, isolta tieltä on tehty pitkospuut ihan sinne. Ja isot raput ihan sinne ylös ja. Sinne kun mentiin illal pimeel, niin oli pantu näitä lyhtyjä ja veteen oli pantu kelluvii.

60N40E-Suomi: Joo.

58M58E-Suomi: Kun siin on puroo, niin sellasii kelluvia tulia ja sit sieltä kuulu kaikennäköstä ääntä. Tsuu, tsuu, tsuu. Kaikennäköstä suhinaa ja vihellystä ja piipitystä.

H: Jaa, jaa.

58M58E-Suomi: Siel ol kaikennäkösii ihmisii ja ne piti näit määrätyi äänii siellä. Ja se ol tosi mahatavan tuntust. Yö pimiä ja sinne lähet keskelle tunturii kiipeää ja sitten tuikkujen kanssa siellä. Kyl tosi mahtava rakennelma siellä.

60N40E-Suomi: Ilmeisesti tää Valkonen Peura, myös tää mikä täällä on menossa, niin olen kuullut, että se on kuulemma aika mahtava.

H: Ahaa.

60N40E-Suomi: Niin ketkä on nähny sen.

58M58E-Suomi: No meilt kysyttiin heti, että kävittekö neljäs päivä, kun tääl oli esitys, niin että kävittekö katsomassa. Mut me ei valitettavasti keretty.

H: Joo.

60N40E-Suomi: Sehän on. Eiks se nytkin oo perjantaina

H2: Joo on ja lauantaina.

58M58E-Suomi: Muuten siitä kurutapahtumasta vielä siellä Pyhällä, niin siel on tosiaan, niin se on mahtava se paikka. Sinne rinteseen on tehty katsomo, istuinpenkit. Ja sit kun niil on tulet palamassa siel alhaalla lavan vieressä ja sitten ne esittää siellä lavalla, siellä.

60N40E-Suomi: Joo.

58M58E-Suomi: Se on hienon kuulosta. Että ihmiset viitsii tehdä tällästä. Että niit lyhtyjä-kin ja tuikkuja, niit oli satamäärin siellä. Et.

59N56E-Suomi: Niin siihen on panostettu.

58M58E-Suomi: Siihen on panostettu joo.

59N56E-Suomi: Ja varmaan kannatti panostaa.

58M58E-Suomi: Kyllä varmaan kannatti. Sillon kun me käytiin niin katsomo oli ainakin tupaten täysi.

Erityisesti matkailukohteissa pitkiä aikoja viettävät tai useasti vierailevat matkailijat oppivat lomiansa aikana tuntemaan paikallista kulttuuria yhä paremmin. Heille musiikkitahtumat tarjoavat jotain erikoista ja lomakeskuksen arjestakin poikkeavaa koettavaa. Useasti Lapissa vieraillut matkailija ei enää innostu poron näkemisestä, vaan kaipaa enemmän.

Tämä pätee myös niihin ihmisiin, jotka eivät välttämättä ole käyneet juuri Lapissa aikaisemmin, mutta ovat muuten matkustelleet hyvin paljon. Heille ei enää riitä katsominen ja yleiset kokemukset. Matkailuyrittäjät ovat tahollaan jo osin huomanneet tämän kokemustason kasvun ja matkailijoille on tarjolla esimerkiksi elämyksiä poroisännän matkassa, jolloin matkailija pääsee kiertelemään poroisännän mukaan ja katsomaan ja kokemaan poroihin liittyvää kulttuuria syvemmin.

Matkailijoiden metsämaisemakokemuksissa korostuvat maiseman kehyksen merkitysten kautta lappilaisen kulttuurin ja lapinromantiikan värittämät mielikuvat. Metsää ei tällöin koeta ihmisestä erillisenä ympäristönä, vaan lappilaiseen metsään liitetään luonnollisia ja alkuperäisiä tapoja toimia metsässä ja mahdollisuuksia tuntea yhteenkuuluvuutta luonnon kanssa. Nämä mielikuvat ovat ajan saatossa muokkautuneita, eikä niille useinkaan löydy vastinetta todellisuudesta. Silti ne mahdollistavat matkailijalle ainutlaatuisten elämysten saavuttamisen juuri lappilaisessa metsässä. Alkuperäisyys voi muistuttaa matkailijaa esimerkiksi jostakin sellaisesta yhteisöllisyydestä, jota ei useinkaan tuoda esille länsimaisen kulttuurin yksilöllisyyden ja kulutuksen läpäisemässä yhteiskunnassa. Metsä ei korostukaan matkailijoiden kerronnassa maiseman kehyksen näkökulmasta vain erämaisuutensa ja koskemattomuutensa vuoksi, vaan myös sen vuoksi, että paikallinen kulttuuri antaa sille yhteisöllisen sävyn.

Sadunomainen metsä: matkailuelämyksiä

Ylläksellä Äkäslompolossa ja Oloksella talvella tehdyissä haastatteluissa korostui lapinromantiikan ohella maiseman sadunomaisuus. Sadunomaiset mielikuvat eivät yhdistä maisemakokemusta koskemattomaan erämaahan tai tyypilliseen romanttiseen Lappiin, vaan joihinkin hyvin tunnepitoisiin kokemuksiin, joissa kiinnitys todellisuuteen horjuu hetken ajan. Näissä kokemuksissa lapsuuden muistot ovat hyvin usein läsnä, mikä kertoo osaltaan maiseman kehykseen liitettävistä ajallisista merkityksistä. Aika on läsnä mielikuvien kerrostumissa. Lapsuudessa muotoutuneet mielikuvat, paikanpäällä koetut maisemat ja tulevat muistot muodostavat kokonaisuudessaan elämyksen, jolla on merkitystä niin lomalla kuin arjessakin.

Todellisuudesta irrottautumista ja erityisten kokemusten saavuttamista voidaan tarkastella *peak experience* ja *flow experience* -käsitteiden (oma suomennus ”huippukokemus” ja ”virtakokemus”) avulla. Käsitteitä on käytetty tutkittaessa yleensä vapaaajalla tapahtuvia erityisiä kokemuksia, jotka kestävät vain lyhyen hetken, mutta joiden aikana ihminen tuntee siirtävän kaiken keskittymiskykynsä itsestään ympäristöönsä ja todellisuuden aistimiseen. *Peak experience* -käsite on lähtöisin Abraham Maslowilta (1962) ja liittyy itsensä toteuttamiseen. Huippukokemukset ovat tutkimusten mukaan suhteellisen harvinaisia. Useat ihmiset eivät koskaan koe huippukokemusta, ja ne jotka kokevat, saavuttavat sen yleensä vain kerran elämänsä aikana. Usein huippukokemukset liittyvät mahtavaan luonnonympäristöön, kuten vuoristoon, valtamereen tai erämaahan. (Shultis ei vl.) Tämä voisi viitata siihen, että romantiikan opetukset ovat erityisen hyvin sisäistetty länsimaalaisessa kulttuurissa, ja jos on päässyt arjen tarpeiden yli voi saavuttaa romantiikan oppien täydellisen sisäistämisen – niiden mukaisen kokemuksen.

Huippukokemuksia yleisempiä ovat virtakokemukset, jolloin tylsistyminen ja huolet ylitetään kiinnittymällä hetken ja tekemisen virtaan. *Flow experience* -käsite on peräisin Mihaly Csikszentmihalyin (1990) psykologisista tutkimuksista. Virtakokemuksia esiintyy eri kulttuureissa ja niitä voivat kokea kaikki ihmiset. Ne eivät ole yhtä voimakkaita ja lyhytkestoisia kuin huippukokemukset. Virtakokemusten saavuttamista on tutkittu erityisesti keskittymistä vaativien seikkailulajien yhteydessä. Virtakokemusten aikana aktiiviteettiin keskittyminen ja omien taitojen sekä tilanteen hallitseminen korostuvat. Virtakokemukset ovat lisäksi sisäisesti palkitsevia. (Csikszentmihalyi ja Csikszentmihalyi 1990,150–152; Shultis ei vl.)

Edellä kuvattujen kaltaisten kokemusten saavuttaminen on aina hyvin henkilökohtaista ja eikä niitä voida mitenkään taata tietyn tyyppisiin aktiviteetteihin osallistumalla. Ne ovat kuitenkin yleisimpiä juuri vapaa-ajan toimintoihin liittyen. Haastatteluaineistossa maiseman kehyksen kautta tapahtuvassa puheessa saattaisi olla viitteitä juuri tämän kaltaisten herkkien kokemusten saavuttamisesta. Suomalaisessa matkailututkimuksessa on *peak* ja *flow experience* -käsitteiden sijaan yleensä käytetty elämys -käsitettä kuvattaessa vapaa-ajalla ja matkalla syntyvien erityisten kokemusten rakentumista ja rakentumiseen vaikuttavia tekijöitä (ks. edellä luku 3.3). Elämyksiin keskittyminen on ajoittain ollut jopa niin tiivistä, että käsite on saanut osakseen negatiivisen vivahteen. Sekä elämyksen että *peak* ja *flow experience* -käsitteiden kautta pyritään kuvaamaan tilannetta, joka on optimaalinen sekä matkailijan että matkailutalouden kannalta: matkalla oltaessa saavutetaan sellaisia kokemuksia, jotka vaikuttavat niin syvästi kokijaan, että hän yhä monien vuosien jälkeenkin muistaa tuon tapahtuman ja matkan. Parhaimmassa tapauksessa syvä kokemus ja siihen liittyvät muistot elävöittävät matkailijan arkea ja saavat hänet palaamaan yhä uudestaan samaan lomakohteeseen.

Haastatteluaineistossa sadunomaiseen tunnelmaan syventyminen ja tutkimusmatkailijana kulkemisen toive, useat maiseman väreihin liittyvät tunnepitoiset kuvaukset ja ylevöitymisen kokemukset (uskonnolliset kokemukset ja pienuuden tunne) viittaavat sellaisiin tilanteisiin ja tapahtumiin, joissa elämyksiä ja arkea muuttavia kokemuksia saavutetaan tunturikeskuksia ympäröivissä metsissä. Metsän satumaisen tunnelman synnyttävät synkät kuusikot, tunturikoivikkojen muodostamat omenapuumetsät, lumen kuorruttamat männyt ja oksiaan ojentelevat kelot. Maiseman kehyksen kautta matkailijat kuvaavatkin lappilaista metsämaisemaa varsin elämysriikkaana ympäristönä. Lappilaisessa metsässä erityisesti värisävyt, metsään liittyvät koskemattomuuden mielikuvat, lappilainen kulttuuri, korkeuserot ja irtautuminen arjesta mahdollistavat kokonaisuuden, jolloin hetkeen kiinnittyminen (läsnäolo tilassa ja ajassa) on hyvin voimakasta ja matkailija kokee samanaikaisesti monenlaisia tunnetiloja. Nämä kokemukset ovat samanaikaisesti sekä hyvin yksilöllisiä että kulttuurisesti muodostuneita. Toiset matkailijat kokevat elämyksenä yksin olemisen tunteen erämaassa, toiset yhteyden hevosen kanssa ja joillekin elämyksen tuottaa erityinen sosiaalisuus ja yhdessä ponnistelu. Suomalaisille juuri tunteihin liittyy useita elämyksiä mahdollistavia mielikuvia. Ulkomaalaisille elämyksiä synnyttää mielikuva metsän luonnontilaisuudesta. Kaikki matkailijat korostivat lappilaisen luonnon erityisiä värisävyjä.

Elämyksistä ja erityisistä kokemuksista kertoessaan matkailijat käyttävät kaikkein tunnepitoisimpaa kieltä. ”Helmet kristallikruunussa, maahiset ja etiäiset, mennin-

käiset ja kuusikuningattaret” vilahtelevat matkailijoiden puheissa kun he kertovat maisemakokemuksistaan, jotka elävät muistoissa vuosikymmentenkin kuluttua. Mitä useammin ja enemmän matkailija on kulkenut matkakohteen ympäristössä, sitä pienempiin yksityiskohtiin hänen elämyksensä saattavat liittyä. Elämykset ja erityiset kokemukset liittyvät pitkälti Lapin luontoon ja sen lumoon. Lappilainen kulttuuri on kuitenkin taustalla luontoon liittyvien mielikuvien muokkaajana. Seuraavassa esimerkissä Oloksella paljon liikkuneet iäkkäämmät matkailijat kertovat metsiin liittyvistä maisemakokemuksistaan varsin rikkaalla tavalla maiseman kehikseen liittyvien merkitysten avulla:

Olos/talvi/hiihto:

40N67L-Suomi: Näistä puista puheen ollen, niin mulle on yks vaikuttavempia kohtia siinä kun käännytään Olosvuoman, vuoman laavulle niin ja mennäänkin siitä suoraan ja siinä on niin mahtavat ne puut. Ja ne on niin, jotenkin lähellä siinä latua ja ne on niin korkeet. Että siinä tulee semmonen ihan semmonen sadunomanen tunne siinä kun hiihtelee sitä. Se on hiukan synkkä. Se on, hiukan pelottaakin. Tulee mieleen tuleekohan susi tuolta.

.....

H: Mainitsitte nuo maisemat tuossa, tuossa tota ladun varrella. Edustaako ne teidän mielestä teidän mielikuvaa Lapin maisemista? Semmonen Lappia hyvin edustava kun siellä hiihtelee.

36M67Lappi: Kyllä mä nyt ainakin, jos ajattelee että siihen nyt tulee tät tunturijärveä ja tulee jänkää sen matkan varrelle ja sitten siihen tulee tät, tyypillisiä Lapin puita, niin kyllä se on ihan. Se ihan kuva sitä.

38M61E-Suomi: Niin, niinku Metsä-Lappia.

K: Niin.

36M67Lappi: Niin, niin justiin. Et ei vielä sitä Ylä-Lappia ole.

40N67L-Suomi: Nää kynttiläkuuset ne on lumonnu mun. Siis mun Lappiini kuuluu kynttiläkuusi. Ja siellä on siellä, siellä Olosvuomasta mennään vähän eteenpäin, niin siellä on niin upee semmonen yks mahtava kuusi, ainakin yksi.

K: Naurua.

40N67L-Suomi: Jollen oo niinku, en oo vielä kaikkia rekisteröinyt, mutta kun se on niinku alhaalta ylös saakka saakka, mm.

37N60Lappi: Saman paksuinen.

40N67L-Suomi: Ei saman paksuinen vaan sillain hienosti kapeneva. Mut se on niin tasainen ja, ja kaunis ja komee. Se on, mä tohon laitoinkin et se on siin kun kuningatar siellä.

K: Naurua.

40N67L-Suomi: Sitten alamaisia pienempiä kuusia siinä ympärillä.

38M61E-Suomi: Mutta kyllähän täällä on paljon muitakin hienoja hiihtoreittejä, kyllähän ne on nuo Juuvanrova ja Särkitunturin reitti niin kyllähän ne on, ne tuota tosi upeita ja sitten kun menee tuonne Jerikselle päin, Sarmaltunturille ja sinne. Kyl täällä on. Kyllä täällä niitä riittää.

H: Mikä niistä reiteistä tekee erityisen upeita?

38M61E-Suomi: Niin mitä?

H: Että mikä tekkee niistä reiteistä erityisen?

38M61E-Suomi: No kyllähän

39N60E-Suomi: Särkitunturi tuo Juuvanrova Sarmaltunturireittikin mennään kahen hui-pun yli niin, kyllä se. Sieltä näkee todella paljon kun hyvä ilma on niin. Ja sitten ne just ne

puut, siellä huipuilla, niin kuin Juuvanrovan huipullakin sitten kun oikeen kun lumi on tarttunut niin ku se tähän aikaan vuodesta vielä siellä huipulla on, kiinni siellä. Et kyl se. 37N60Lappi: Ja samoten niinkun toi Sammal-, Sammaltunturi tuota kun me mentiin Keimiö-, Keimiöjärvi toissapäivänä, niin ne on kun pieniä menninkäisiä siel ne kuuset, kun ne on ihan täynnä lunta ja sitten se alaalla on se kuopat.

38M61E-Suomi: Potero.

37N60Lappi: Niin, Potero kun siihen tuuli on heitettäny ne, niin kyllä. Siin oli kyllä kaunis paikka kun nous sitä vanhaa tietä sinne Sammalvaaran päälle. Ja takana Pallastunturit.

40N67L-Suomi: Kyllähän Pallastunturit on mulle Lappi. Siis sillä lailla, että se on niinkun kohta yks.

39N60E-Suomi Se on, joo.

40N67L-Suomi: Ehdottomasti kohta yks, että, että tää Olos on nyt semmonen pikkuveli, pikkusisar.

37N60Lappi: Mutta kuitenkin ne näkyy tästä niin hyvin ne Pallakset, että mitä ei niinkun, sanotaan että tuolla Ylläksellä ja Levillä ei vielä näy näin paljon kun tunturin lakea kun tästä.

40N67L-Suomi: Mm-m.

39N60E-Suomi: Muuten Pallas on kyllä semmonen paikka

38M61E-Suomi: Niinkun ne, täytyy sanoa että siis ne näkyy pihasta.

39N60E-Suomi: Siellä ei tartte ko hissilä, eikä tartte ees mihin mennä.

38M61E-Suomi: Ne näkyy ikkunasta. Missäs muualla näätte ikkunasta? Äkäslompolossa-kin kun on käyty monta kertaa, aikasemmin paljon oltiin, et sä näe ikkunasta siellä mitään muuta kun mettää.

39N60E-Suomi Niin, siellä ei nää missään.

38M61E-Suomi: Se on se vaihtuva taulu täällä ikkunassa.

39N60E-Suomi: Eri värinen taulu.

H: Mikä niissä on niissä Pallastunturissa?

39N60E-Suomi: No tietysti kun se on niin, siellä ei oo niitä puuta, semmonen.

37N60Lappi: Ja sit se vaihtuu sen värikin vuorokauden aikana hirveen monta kertaa ku. Tässä oli.

36M67Lappi: Joo ja sitten iltasin kun sieltä lähtee kuu nousee sieltä tunturin takaa, niin se on kyllä upeeta ja sitä saat koko ajan seurata ikkunasta et miten se sieltä tulee.

37N60Lappi: Sit me huomattiin tässä, no me tultiin uuden vuoden aaton aattona, vai miten me tultiin pois tuolta, niin, hotellivalot näky toltä päin ja mettässähän oli sitten, en tiedä olinko jonkun leiri siellä, niin siellä oli ihan tuolla tunturissa tuli ja se palo siel aika pitkään.

K: Mm-m.

40N67L-Suomi: Siis Pallaksen, niin ne semmoset kaarevat, kaarevat muodot niin. Se on kaunis. Se ei oo semmonen kovan tuntunen. Pehmeä. Ja sitten siellä yks mielipaikkoja niin on se Vatikurun perä siellä. Siellä kun kiivetään siitä niin ihan että näkyy siellä se kurun perä, niin siinä. Siinä on semmonen paikka et on niinko tunturit joka puolella ympärillä. Ja. On jotenkin niinkun jossakin kehdossa siellä. Ja se on kesällä ja talvella, syksyllä. Se on joka kerta niin, niin upee paikka. Ja hieno kokemus mikä siellä tulee. Siellä itkettää melkeen. Oon monta kertaa Loukokeron rinteessä silloin kun vielä uskalsin mennä tunturiin niin itkenyt. Itkenyt sitä kauneutta.

Valokuvissa maiseman kehyksen käyttö ilmenee erityisesti kaukomaisemista otettuina valokuvina ja tuntureiden, eläinten jälkien, purojen sekä koskemattomien hankien valokuvaamisena. Valokuvauksessa on kiinnitetty huomiota maiseman väreihin ja luonnontilai-

suuteen. Kuvauksen kohteeksi on valikoitunut positiivisia tunteita herättäviä ja kauniita maisemia. Valokuvissa erottuvat lisäksi hyvin romantiikan kauden opit. Korkealta avautuvan maiseman kuvaus, jossa on kuvan etulaidassa puu tuomassa kuvaan lisää syvyyttä ja perspektiiviä edustaa taiteesta opittua kuvaustyyliä. Matkailijat liittivät lisäksi maiseman kehyksen kautta kuviin mielikuvia muista kulttuurituotteista, kuten elokuvista ja kirjallisuudesta.

Kuva 6. Snow covered trees: the surrounding looked like a farytail. From a Disney movie. (33N15K-Eurooppa)

5 Metsä kehysten välisissä suhteissa

Luvussa neljä olen kuvannut Metsä-Lapin tunturikeskusten matkailijoiden metsämaiseen liittyvien kokemusten rakennetta erottamalla matkailijoiden puheesta ja matkailijoiden ottamista valokuvista neljä eri kehystä, joiden avulla he kertovat maisemakokemuksistaan (taulukko 4). Maisemakokemukseen liittyviä kulttuurisia, sosiaalisia ja yksilöllisiä piirteitä tarkastelemalla loman, kodin, maaston ja maiseman määräävät kehykset erottuvat varsin selkeiksi erillisiksi kokonaisuuksiksi. Matkailijat käyttivät loman ja maiseman kehyksiä useimmiten kuvaillessaan Lapin maisemaa yleisempien mielikuvien pohjalta, kun taas maaston kehystä käytettiin erityisesti haastattelua edeltäneen maisemakierroksen kokemuksista kerrottaessa sekä karttatehtävän yhteydessä. Kodin kehys nousi matkailijoiden puheessa esille metsäteemaan liittyvissä keskusteluissa. Matkailijat saattoivat kuitenkin puhuessaan vaihtaa kehyksiä tai käyttää niitä samanaikaisesti niin, että kokemuksen rakenne ja merkitys muuttui osittain tai kokonaan. Kehysten yhtäaikaisessa käytössä on havait-

tavissa joitakin säännönmukaisuuksia. Matkailijat käyttivät esimerkiksi varsin usein loman kehystä maiseman kehysten sisällä ja kodin kehystä maaston kehysten sisällä.

Taulukko 4. Matkailijoiden metsämaisemankokemukseen liittyvät kehykset

	<i>loman kehys</i>	<i>kodin kehys</i>	<i>maaston kehys</i>	<i>maiseman kehys</i>
metsämaisemaan liittyvän kokemuksen perusta	mielikuva luonnontilaisesta ja erämaisesta metsästä	henkilökohtainen, arkeen pohjautuva kokemus metsästä	henkilökohtainen, lomakohteeseen pohjautuva kokemus metsästä	mielikuva koskemattomasta ja tunnepitoisesta metsästä
mielikuvien merkityslähde	loma	arki ja tieto	liikkuminen	tunteet ja kulttuuri
metsään liittyvät merkitykset	vaivattomuus, arjesta poikkeavat toiminnot	hyöty, rauha, syvä tunneside	käyttö ja ihailu, omakohtainen kokemus	lapinromantiikka, elämys
matkailijaryhmä	lapinkävijät ja laskettelijat	lapinkävijät	lapinkävijät	lapinkävijät ja laskettelijat
valokuvan aiheet	erilaisuus, palvelut, laskettelurinteet	epäkohdat, informaatiokyltit, yksityiskohdat maisemassa	maaston muodot, ladut ja polut, opasteet	eläinten jäljet, värit, erikoiset muodot
metsä valokuvissa	metsä taustana	arkinen metsä, metsään kohdistuvat uhat	aistittu metsä, koettu metsä	metsä kaukomaisemissa, erikoiset yksityiskohdat lähimaisemassa
sekundaarit kehykset	maiseman ja maaston kehys	maaston ja maiseman kehys	kodin kehys	loman kehys

Vaikka kaikki neljä matkailijoiden käyttämää kehystä ovat määrääviä kehyksiä, on kehysten välillä eroja, sillä loman ja kodin kehykset määrittävät koko matkakohteessa olemiseen liittyvää kerrontaa, kun taas maiseman ja maaston kehyksiä käytettiin enemmän matkakohteen toimintoihin ja ympäristöön liittyvistä kokemuksista kerrottaessa. Kehysten välisestä tasoerosta johtuen maiseman ja maaston kehyksiä käytettiin sekä loman ja kodin kehysten sekundaareina kehyksinä, kun taas loma ja koti määrittivät selkeämmin vain joko maiseman tai maaston kehystä. Maiseman kehysten yhteydessä maisemassa huomiota herättivät nimenomaan arjesta poikkeavat värit ja maiseman muodot. Maaston kehyksessä liikkumi-

sen tapoihin liittyi usein kodin kehyksen merkityksiä. Maiseman ja maaston kehyksiä ei voida kuitenkaan pitää vain sekundaareina kehyksinä, sillä matkailijat saattoivat maiseman kehyksen yhteydessä kiinnittää huomiota myös moniin maisemakokemuksen ulottuvuuksiin, jotka eivät kuulu loman kehyksen piiriin. Myös maaston kehykseen liittyi sellaisia tekemisen tapoja, jotka eivät kuulu kodin ja arjen käytäntöihin.

Loman kehystä käyttäessään matkailijoiden mielikuvat metsästä liittyivät yleensä luonnontilaiseen metsään ja erämaiseen metsään, sillä lomalla kaivataan arjesta poikkeavia maisemia ja Lapin eksotiikkaa, johon yleensä liitetään jonkinasteinen rakentamattomuus. Loman kehyksen yhteydessä maiseman kehyksen avulla saatettiin tuoda esille juuri loman tunnelmaan liittyviä merkityksiä, jolloin ideaalikuva koskemattomasta metsästä edelleen voimistui matkailijoiden puheissa. Ideaalikuva koskemattomasta metsästä ei useinkaan vastaa todellisuutta, etenkin aivan matkailukeskuksen lähimaastossa. Matkailijat saattoivat antaa puheessaan loman kehykseen liittyville ideaalikuville uudenlaisen ja muuttuneen merkityksen käyttämällä maaston kehystä loman kehyksen sekundaarina kehyksenä. Tällöin painottuivat matkailijoiden laatu-tietoisuus ja toiminnallisuus, mikä mahdollisti metsän näkemisen myös omien kokemusten välittämän tiedon valossa.

Kodin kehykseen liittyvät mielikuvat metsästä rakentuvat matkailijoiden henkilökohtaisiin arjen kokemuksiin. Tällöin metsä näyttäytyy usein toiminnan ympäristönä ja matkailijalla on käytettävissään sekä kokemukseen, että aikaisempaan tietorakenteeseen pohjautuvaa tietoa metsästä. Ulkomaalaiset matkailijat erottivat kuitenkin usein lomakohteen metsämaiseman kotimaisemasta niin selkeästi että heidän puheessaan kodin kehyksenkin metsämaisema näyttäytyy enemmän mielikuviin kuin arjen kokemuksiin pohjautuvana. Kodin kehyksessä ei keskusteltu koskemattomaan metsään liittyvistä mielipiteistä, vaan erilaisista metsään liittyvistä henkilökohtaisista merkityksistä ja käytänteistä. Kodin kehyksen yhteydessä matkailijat käyttivät maaston kehystä sekundaarina kehyksenä, kun he halusivat korostaa kotona vallitsevien liikkumistapojen arvoa. Näin metsään liittyvistä toiminnoista voitiin keskustella paremmin yhteisistä lähtökohdista, eli lomakohteen kokemuksista käsin. Maiseman kehystä ei käytetty kovinkaan usein kodin kehyksen sisällä. Alla olevassa esimerkissä matkailija puhuu aluksi metsästä kodin kehyksestä käsin, mutta vaihtaa tunnelmaa kuvatessaan maiseman kehykseen. Hän siirtyy kuitenkin varsin nopeasti takaisin kodin kehykseen. Maiseman ja kodin kehyksiä saatettiinkin käyttää rinnakkain korostamaan metsän monia erilaisia tunnelmia ja käyttötarkoituksia, mutta niitä käytettiin hyvin harvoin toistensa sisällä.

Kätkätunturi/syksy/patikointi:

75M56E-Suomi: Ja, ja tuota sellasen terveellisen raikkaan ilmastonkin sinänsä ja sitten mä katson metsää aina niin, että onks se lehtimetsää, onks se sekametsää, onks mänty. Itse tykkään tällästä kuivasta mäntymetsästä. Erityisesti. Ja kuusimetsä on synkkä ja vähän, hieman pelottavakin, kun se on harva ja taloton paikka. Se on semmonen. Ja sitten kun se on jämäkkä pohja ollu aina meidän talouselämälle. Elikkä paperi ja puun puolesta ja veikkaisin, että se tulee takasin se, se jämäkkyyys, kun tällaset... Tämmöset juottamis, naurahtaa, juottamiseen ja tällaseen (läpyttää käsiä yhteen) tällaseen, mikä tää nyt on. Tällasten, tekniikkaan.

Maaston kehyksessä puhuessaan matkailijoiden mielikuvat metsästä liittyivät matkailukeskuksen maisemassa ja metsässä kertyneisiin kokemuksiin. Jos keskustelutilaisuudessa läsnä olevien matkailijoiden tiedot ja kokemukset alueen metsistä poikkesivat huomattavasti toisistaan, käyttivät matkailijat yleensä kodin kehystä tukeakseen argumentointiaan kokemusperäisellä tiedolla. Loman kehystä käyttämällä matkailijat saattoivat puolestaan korostaa lomakokemusten erilaisuutta suhteessa arjen käytäntöihin. Maaston kehys liittyy metsäkokemuksista kerrottaessa kuitenkin selvemmin kodin kehysten yhteyteen kuin loman kehysten yhteyteen. Kehystäessään metsämaisemakokemuksiaan maiseman kehysten kautta korostivat matkailijat loman kehysten puheen kaltaisesti mielikuvia koskemattomasta metsästä. Loman kehysten mielikuvat pohjautuivat usein matkailuesitteiden ja internet-sivustojen tarjoamaan tietoon. Maiseman kehyksessä mielikuvilla on laajempi pohja ja usein matkailijat painottivatkin tunnelmapitoisempia mielikuvia metsästä maiseman kehysten yhteydessä, kuin loman kehysten yhteydessä.

Valokuvissa kehysiä käytettiin samalla tavalla kuin puheessakin, mutta matkailijoiden kehysten merkityksiä muuttavien kuvaustapojen jäljittäminen oli vaikeampaa (erityisesti niiden kuvien kohdalla, joista puuttuvat kuvaan liittyvät kommentit). Alla olevassa kuvassa matkailija käyttää lähinnä kodin ja maaston kehystä, mutta on tuonut niiden sisälle samanaikaisesti maiseman kehykseen liittyviä mielikuvia ja loman kehysten kuuluvia tunnelmia. Useiden kehysten samanaikainen käyttö tuleekin usein matkailijoiden puheessa esille juuri ristiriitaisuuksien ja vastakohtaisuuksien korostamisena. Tämä mahdollistaa toisaalta matkailukeskusten läheisyydessä olevien metsien muokkauksen hyväksymisen, mutta toisaalta voi korostaa mielikuviin ja kokemukseen perustuvan tiedon vastakkaisuutta.

Kuva 7. Laavu ja paljon ihmisiä: ristiriitaiset tuntemukset: laavu herättää hyviä ja lämpimiä partiomuistoja, ihmisten runsas määrä ahdistusta, halua etsiä rauhaa, toinen paikka tai tulla toiseen aikaan. (10N42E-Suomi)

Kehysten välisten suhteiden analyysi perustuu matkailijoiden yhteisten toimintatapojen kartoittamiseen. Yhteisten toimintatapojen pohjalta matkailijat muokkaavat ja käyttävät kehyksiä hyvin yksilöllisesti. Kehysanalyysi antaa suuntaviivoja yleisten kokemusten ja mielikuvien kartoittamiseen.

6 Luonnontilainen ja hoidettu metsämaisema

Tässä tutkielmassa tarkastelun kohteena ovat olleet matkailijoiden maisemakokemukset Metsä-Lapin tunturikeskusten läheisissä metsissä. Tarkoituksena on ollut tarkastella maisemakokemuksiin liittyviä yksilöllisiä ja kulttuurisia piirteitä. Kehysanalyysin avulla maisemakokemuksista on erottunut neljä yhteistä tapaa puhua maisemasta; loman, kodin, maiseman ja maaston kehyksen kautta. Kehysten käyttöä tarkasteltaessa ovat korostuneet matkailijoiden yksilölliset tavat käyttää kehyksiä puheessaan. Kehysten välisten suhteiden pohjalta on erotettavissa kaksi johtavaa tapaa puhua maisemasta; maisemakokemuksen jäsentäminen henkilökohtaisten kokemusten kautta tai yleisempien mielikuvien pohjalta.

Kaikki matkailijat yhdistävät lappilaiseen metsämaisemaan yleisellä tasolla mielikuvia erämaisyydestä ja laajoista, koskemattomista metsäalueista. Erityisesti suomalaisten matkailijoiden mielikuvissa lappilaista maisemaa hallitsevat tunturit. Heidän mielikuviansa ovat vaikuttaneet muun muassa kansakoulussa nähdyt kuvat Kaunispään huipulta avautuvasta tunturimaisemasta, elokuvat, eräkirjallisuus sekä omakohtaiset kokemukset ja

ystävien kertomukset. Ulkomaalaisten mielikuvat pohjautuvat usein internetistä saatuihin tietoihin, kirjallisuuteen ja esitteisiin sekä Lapissa vierailneiden ystävien tarinoihin.

Lomakohteessa matkailijat kokevat mielikuvien erämaisia ja koskemattomia metsiä kokonaisvaltaisesti kaikilla aisteillaan liikkueensa kohteen ympäristössä. Tällöin mielikuvat muokkautuvat edelleen. Matkailukokemusten karttuessa ja informaatiomäärän kasvaessa moni matkailija sitoo erämaisten mielikuvien yhteyteen kokemuksia ruuhkaisista lomakeskuksista, mutta toivoo voivansa helposti päästä ruuhkaisuuden ja hälinän ulottumattomiin keskuksen läheisissä metsissä liikkueensa. Mitä elämyksellisempiä ja tunnerikkaampia kokemuksia matkailijat hakevat, sitä luonnontilaisempaa metsää he toivovat retkiltään löytyvän. Samanaikaisesti matkailukeskuksen reitistöjen tulisi olla hyvin suunniteltuja, hoidettuja ja viitoitettuja. Tunturikeskusten käyttäjäryhmien kasvaessa ja monipuolisuudessa alueiden kehittäjät ja yrittäjät tulevat kohtamaan monenlaisia haasteita. Matkailukeskuksia kehitettäessä tulisikin pohtia, miten mielikuvia koskemattomasta metsästä voidaan pitää yllä samalla kun lisätään rakennuskantaa ja palveluiden määrää.

Haastattelemistamme matkailijoista suurin osa oli kotoisin Etelä- ja Länsi-Suomen läänistä. Heille lappilainen maisema tarjoaa yhä riittävästi erämaisia metsämaiseimia loma-aktiviteettien puitteiksi. Vaara-Suomesta, Lapista ja ulkomailta tulevien matkailijoiden mielikuvat lappilaisesta metsämaisemasta voivat kuitenkin poiketa etelä- ja länsisuomalaisten matkailijoiden mielikuvista, mikä tulee huomioida tunturikeskuksia edelleen kehitettäessä ja markkinoitaessa. Matkailun painopisteen muuttuessa massamatkailusta kohti yksilöllisempiä matkustustapoja saattavat ympäristöystävälliset käytännöt kiinnittää jatkossa yhä useamman matkailijan huomion. Yhteiskunnassa yksilöllistyminen, uudenlainen yhteisöllisyyden kaipuu sekä esimerkiksi väestön vanheneminen asettavatkin osaltaan haasteita metsämaiseman matkailukäyttöä suunniteltaessa (esim. Cooper ym. 2005, 699; Vuoristo 2003, 45). Haastatteluissamme korostuikin erityisesti tarve huomioida jatkossa matkailijoiden ikääntyminen reitistöjä kehitettäessä. Tämä johtunee osaltaan siitä, että haastatteluihimme osallistui keskimäärin iäkkäämpiä matkailijoita. Huomio on kuitenkin erittäin ajankohtainen tulevaa seniorimatkailun kasvua ajatellen.

Nykyisessä matkailumainonnassa tulisi lisäksi huomioida lappilaisessa kulttuurissa vuosien aikana tapahtuneet muutokset ja pyrkiä luomaan sellaisia mielikuvia, joiden kautta matkailijat voivat saavuttaa elämyksiä myös tunturikohteeseen saavuttuaan. Olisi hyvä myös pohtia, miten alueen luonto ja sen erityispiirteet voitaisiin paremmin tuoda esille matkailijoille jo ennen heidän matkalle lähtöään. Kuvat laajoina aukeavista metsämaisemista saattavat osaltaan luoda valheellisia (mutta toivottuja?) mielikuvia matkaili-

joille. Esimerkiksi metsästä tarjottu tieto saattaa auttaa matkailijaa rakentamaan mielikuviin uudelleen.

Olen jakanut matkailijat karkeasti lapinkävijöiden ja laskettelijoiden luokkiin, jolloin lapinkävijöiden ryhmään lukeutuvien matkailijoiden puheessa henkilökohtaiset kokemukset ovat korostuneessa asemassa ja laskettelijat puolestaan puhuvat tunturikeskusten maisemista yleisemmällä, mielikuviin pohjautuvalla tasolla. Käyttämäni lapinkävijä-laskettelija -jaon sijaan saatuja tuloksia voidaan jatkossa verrata esimerkiksi Riikka Puhakan (2005; ei vl.) muodostamiin matkailijatyyppeihin. Puhakka tutkii matkailijoiden suhtautumista kansallispuiston matkailukäyttöön ja -kehittämiseen ja suhtautumiseen vaikuttavia tekijöitä Kolin kansallispuistossa vierailneiden matkailijoiden haastatteluiden pohjalta. Myös Puhakan aineistossa matkailijoiden ympäristötietoisuus ja erilaiset metsäihanteet ovat nousseet selvästi esille. Näiden kahden tutkimuksen tulosten vertailu voisikin auttaa ymmärtämään paremmin laskettelijoiden ympäristötietoisuuden ja metsäihanteiden vaikutusta maisemakokemukseen. Monet laskettelijaryhmään lukeutuvat matkailijat saattavat arvostaa ympäristöystävällisyyttä, vaikka he eivät itse liikkuisikaan matkailukeskuksen ympäristössä. Laskettelijoiden ryhmään lukeutuvien matkailijoiden puheessa maisemakokemukset rakentuvat pitkälti mielikuvien varaan. Tällöin omakohtaiset kokemukset matkailukeskusten läheisissä metsissä saattavat olla hyvinkin ristiriitaisia suhteessa aikaisemmin muodostuneisiin mielikuviin. Laskettelijoiden tunneside matkailukeskukseen ei ole kovinkaan vahva ja tämän vuoksi he saattavat vaihtaa herkemmin lomakohtetta, jos mielikuvien ja todellisuuden välinen ristiriita korostuu liiaksi.

Kehysten käytön analysointi osoittaa lapinkävijöiden eli matkailukeskuksia ympäröivissä metsissä runsaasti liikkuneiden matkailijoiden maisemakokemusten pohjautuvan ensisijaisesti omakohtaisiin kokemuksiin ja kokemusten ohella myös yleisempiin mielikuviin lappilaisesta metsämaisemasta. Lapinkävijöille on usein muodostunut lisäksi syvä tunneside lomakohteeseen ja tämän vuoksi he saattavat hyväksyä matkailukeskukseen kohdistuvan rakentamisen ja keskuksen läheisen metsämaiseman muokkaamisen, jos keskuksen ulkopuolelta (ei kuitenkaan liian kaukaa) löytyy yhä runsaasti luonnontilaisempaa metsää. Matkailijoiden lomakohteessa syntyvien maisemakokemusten karttuessa korostuu kestävien matkailukäytäntöjen ja -kehittämisen asema, sillä vaikka lapinkävijät eivät vaihda lomakohtetta yhtä herkästi kuin laskettelijat, on heidän suhtautumisensa lomakohteen kehittämistä kohtaan hyvin kriittistä. He kokevat maisemaa hyvin kokonaisvaltaisesti ja tunnepitoisesti ja tästä johtuen negatiiviset kokemukset jäävät elämään heidän muistoi-

saan pitkään. Matkailijoiden puheissa kielikuvat, kuten ”slummi”, ”helvetti”, ”tunturin raiskaus” kertovat tällaisista negatiivisista maisemakokemuksista.

Matkailun ympäristönä lappilainen metsämaisema tulee jatkossa korostumaan elämyksiä synnyttävänä ympäristönä, ”saa vain olla” -ympäristönä sekä yhä yksilöllisempien ja asiantuntevampien matkailijoiden ympäristönä. Suomalaisten läheinen suhde metsään voi olla muuttumassa, mutta tämä muutos ei vielä näy matkailijoiden käyttäytymisessä. Lisäksi uudet suuntaukset taiteessa tulevat vaikuttamaan matkailijoiden maisemaihanteisiin. Kaiken kaikkiaan voidaan matkailijoiden puheissa nähdä aikaisempien matkailukäytäntöjen ja maiseman kokemisen tapojen vaikutus. Nykyiset matkailumaiseman ihanteet ovatkin sekoitus erilaisia kulttuurisia konstruktioita ja historiallisia merkityksenantoprosesseja. ”Vuottaan Firenzessä” viettävät matkailijat ihannoivat maiseman maalauksellisuutta ja yhteisöllisyyttä, seikkailumatkailijat hakevat vuorilta vahvistusta identiteetilleen ja erämaassa kulkeva patikoitsija ihailee luonnon mahtavuutta. Varhaisimmatkin ”matkailumaisemaopit” voidaan yhä nähdä läsnä olevina nykyisissä maisemankokemisen tavoissa. Matkailijoiden kokemuksissa korostuu lisäksi se, että metsiin liittyvässä matkailussa (tunturikeskuksiin kohdistuvassa matkailussa) kokemusten kytkeytyminen arkeen ja ”itsekokeminen” on tärkeää. Maisema tuntuu elottomalta jos sinne ei ole itse menty, sitä ei ole itse saatu kokea.

”- Ehkäpä, jatkoi Illusia.
- Ehkäpä elämä täällä maan päällä
eroakin elämästä sateenkaarella siinä,
että värikin pitää täällä kokea,
ennen kuin oppii ymmärtämään.”
(Yrjö Kokon teoksesta Pessi ja Illusia)

Kehysanalyttisen analyysin kautta tarkasteltuna matkailijoiden näkökulma matkailun ja metsätalouden yhteensopivuudesta näyttäytyy yleiskuvaltaan positiivisena. Matkailijat eivät haastatteluiden aikana nostaneet esille käytännön esimerkkejä huonosti matkailukäyttöön sopivista alueista, eikä heidän kerronnassaan tullut esille negatiivisia metsänkäsittelyyn liittyviä kokemuksia kiertämiltämme reiteiltä. Metsähakkuut ja metsän luonnontilaisuutta vähentävät toimenpiteet koettiin kuitenkin yleisesti keskusteltaessa negatiivisina. Tämä ristiriita matkailijoiden yleisten mielipiteiden ja käytännön kokemusten välillä ei johtune ainoastaan mielikuvien ja kokemusten eroavaisuudesta, eikä siitä, että tutkimus-

alueella metsään kohdistuvat toimenpiteet olisi toteutettu erinomaisen hyvin. Käytännössä vastauksiin ovat vaikuttaneet haastatteluiden ajankohta ja haastatteluiden toteutustavat.

Haastatteluja tehtiin sekä talvi- että syysmaisemassa. Näin pyrittiin ottamaan huomioon lumipeitteen vaikutus metsämaisemakokemuksissa ja matkailijoiden maisemamielikuvissa. Tässä työssä olen jo aineiston analyysivaiheessa kiinnittänyt huomiota siihen, että matkailijat havainnoivat syksyllä metsää ja kasvillisuutta huomattavasti yksityiskohtaisemmin kuin talvella. Matkailijoiden haastatteluissa ei kuitenkaan tullut syksyllä esille metsänkäsittelyn näkyminen maisemassa. Tämä johtunee siitä, että syksyn patikka-reitit kulkivat suurimmaksi osaksi joko kansallispuiston sisällä tai virkistysmetsässä (liite 5). Talousmetsää ja hakkuun jälkiä oli nähtävissä lähinnä talven koiravaljakko- ja moottorikelkkaretkien reittien varrella, jolloin lumipeite puolestaan vaikutti metsään kohdistuvien toimenpiteiden ”häviämiseen” maisemassa. Lisäksi juuri kyseisille retkille osallistuneet matkailijat olivat ulkomaalaisia, jotka näkevät lappilaisen metsän muutoinkin hyvin yksipuolisena ja tämän vuoksi talousmetsän tasaisuus ei tule esille heidän puheessaan. Jatkossa huomiota tulisikin kiinnittää reittien huolellisempaan ja tasapuolisempaan valintaan sekä talvi- että syysmaisemassa, jotta aineistosta voitaisiin tehdä matkailijoiden metsätalouteen liittyvistä näkemyksistä johdonmukaisia päätelmiä.

Metsämaisemakokemusten ”positiivisuuteen” on haastatteluissa vaikuttanut osaltaan myös se, että metsämaisemiin liittyvä aineisto on muodostanut vain yhden osion laajemmasta haastattelurungosta (liite 4). Koska haastatteluiden varsinaisena aiheena ei ollut metsämaisema, eivät metsään kohdistuvat käytännöt saaneet osakseen kovinkaan suurta huomiota matkailijoiden puheissa. Tämän tutkielman tuloksia olisikin hyvä tulevaisuudessa verrata muun tyyppisten haastatteluiden tuloksiin tai testata saatuja tuloksia haastatteluissa, jotka keskittyisivät ainoastaan metsämaisemakokemukseen. Haastatteluaineistomme antaa sen sijaan varsin totuudenmukaisen kuvan metsämaisemakokemusten roolista ja paikantumisesta matkailijoiden maisemakokemuksissa Lapissa. Saatujen tulosten myötä näyttäisi siltä, että metsätalouden ja matkailun yhteensopivuus ei ole puhuttanut matkailijoita myöskään sen vuoksi, että metsä piiryy vain yhtenä loman maiseman osana, joka Lapissa saattaa jäädä muiden voimakkaampien maisemaelementtien, kuten tunturien, runsaslumisuuden ja ruskan värien varjoon. Erämaisyyden ja luonnontilaisuuden korostuminen matkailijoiden puheissa viittaisi mielestäni kuitenkin siihen, että vaikka metsä ei näy-kään matkailijoiden maisemakokemuksissa pääroolissa, tulisi siihen liittyviä kokemuksia tutkia erillisenä osana jatkossa ja verrata sattuja tuloksia sitten metsämaiseman rooliin koko maisemakokemuksessa.

Kehysanalyttinen ja laadullinen tutkimusote yhdessä käyttämäni tutkimusaineiston kanssa on mahdollistanut syvälle menevän ja kokonaisvaltaisen matkailijoiden metsämaisemakokemusten analysoinnin. Muodostetut kehykset ovat analyysin tekijästä riippuvia, mutta uskoisin myös muiden aineistoon samalla menetelmällä tutustuvien tutkijoiden voivan nostaa käsittelemiäni aiheita esille, joskin näkökulmat ja painotusalueet voisivat olla erilaiset. Matkailijoiden metsämaisemakokemusten tutkiminen yhteisten maisemakierrosten, valokuvauksen ja ryhmähaastatteluiden avulla on antanut erittäin arvokasta ja monipuolista tietoa sekä matkailijoiden kokemusten rakentumisesta että matkailijoiden tunturikeskusten läheisiin metsiin liittyvistä mielikuvista ja kokemuksista. Aineiston keruutapaa ei ole aikaisemmin käytetty Suomessa matkailututkimuksen yhteydessä, mikä johtunee menetelmän työläydestä. Maisemakierrokset ja ryhmähaastattelut yhdistämällä saadaan kuitenkin aineistoa, josta matkailukeskukseen liittyvät kokemukset välittyvät tuoreina, koska matkailijat eivät ole vielä työstäneet kokemuksia esimerkiksi puhuessaan niistä muiden kanssa. Lisäksi valokuvaus mahdollistaa sellaisten maisemaan liittyvien näkökulmien huomioimisen, jotka eivät tule esille kielessä. Kehysanalyysi soveltui hyvin matkailijoiden kokemusten eri ulottuvuuksien erittelyyn. Muodostettujen kehysten avulla jäsennettyä tietoa matkailijoiden maisemakokemuksista voidaan nyt helposti työstää edelleen jatkossa.

Kirjallisuus

- Aitchison, Cara, Nicola E. Macleod ja Stephen J. Shaw (2000) *Leisure and tourism landscapes. Social and cultural geographies*. Routledge, London and New York.
- Ahola, Anja (2002) Fokusryhmähaastattelu tiedonkeruun kehittämisessä. Teoksessa Ahola, A., Godenhjelm, P. ja Lehtinen M. (toim.) *Kysymisen taito*. Tilastokeskus, Helsinki.
- Alajuuma, Kaija (1998) Tunturille mennä tahdon... Kullervo Kemppisen Lumikuru oppaana lapinkävijän mielenmaisemaan. Teoksessa Hakkarainen, Marja-Leena ja Tero Koistinen (toim.) *Matkakirja. Artikkeleita kirjallisista matkoista mieleen ja kieleen*. Kirjallisuuden ja kulttuurin tutkimuksia, Humanistinen tiedekunta, Joensuun yliopisto. 24–25 .
- Alasuutari, Pertti (1994) *Laadullinen tutkimus*. Vastapaino, Tampere.
- Anttonen, Mika (1998a) *Matkailun monet maisemat. Lapin maiseman ikonografia – esi-merkkinä Pallastunturi*. Pro gradu -tutkielma. Maantieteen laitos, Oulun yliopisto.
- Anttonen, Mika (1998b) Lapin maiseman ja matkailun varhaisvaiheista: esimerkkinä Pallastunturi. Teoksessa Saarinen, Jarkko ja Järviluoma, Jari (toim.) *Kestävyys luonnon virkistys- ja matkailukäytössä*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 671, Rovaniemen tutkimusasema. 129–138.
- Anttonen, Mika (2001) Matkailututkimuksen maisema: näkökulmia tutkimusperinteeseen. Teoksessa Järviluoma, Jari ja Saarinen, Jarkko (toim.) *Luonnon matkailu- ja virkistyskäyttö tutkimuskohteena*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 796, Rovaniemen tutkimusasema. 125–136.
- Bauman, Zygmunt (1996) *Postmodernin lumo*. Vastapaino, Tampere.
- Bauman, Zygmunt (2002) *Notkea moderni*. Vastapaino, Tampere.
- Beck, Ulrich, Giddens, Anthony ja Lash, Scott (1995) *Nykyajan jäljillä: refleksiivinen modernisaatio*. Vastapaino, Tampere.
- Berger, Peter ja Luckmann, Thomas (1994) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma*. Gaudeamus, Helsinki.
- Cooper, Chris, Fletcher, John, Fyall, Alan, Gilbert, David ja Wanhill, Stephen (2005) *Tourism: principles and practice*. Pearson, Harlow.
- Csikszentmihalyi, Mihaly ja Csikszentmihalyi, Isabella Selega (1990) Adventure and the flow experience. Teoksessa Miles, J. ja Priest, S. (toim.) *Adventure Education*. Venture, State College, PA. 149–155 .

- Goffman, Erving (1986) *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Northeastern University Press, Boston.
- Hallikainen, Ville (1998) *The Finnish Wilderness Experience*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 711, Rovaniemen tutkimusasema.
- Heiskala, Risto (1997) *Society as semiosis. Neostructuralist theory of culture and society*. Department of Sociology, Research Reports no. 231. University of Helsinki, Helsinki.
- Hirn, Sven (1987) Suomi matkailumaana vuoteen 1887. Teoksessa Hirn, Sven ja Markkanen, Erkki *Tuhansien järvien maa. Suomen matkailun historia*. Matkailun edistämiskeskus, Suomen matkailuliitto. Gummerus, Jyväskylä. 7–147.
- Järviluoma, Jari (2005) Pallaksen ja Ylläksen matkailualueet. Teoksessa Tuulentie, Seija ja Järviluoma, Jari (toim.) *Erottuvat tunturit. Pallaksen ja Ylläksen alueelliset identiteetit matkailijoiden ja yrittäjien puheissa*. Lapin yliopiston kauppätieteiden ja matkailun julkaisuja, B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 3, Rovaniemi. 7–17.
- Kangas, Jyrki ja Naskali, Arto (2001) Metsien käyttö ja merkitys nykyään Suomessa. Teoksessa Kangas, Jyrki ja Kokko, Ari (toim.) *Metsän eri käyttömuotojen arvottaminen ja yhteensovittaminen*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 800, Kannuksen tutkimusasema. 18–30.
- Karjalainen, Eeva (2000) Metsänhoitovaihtoehtojen arvostus ulkoilualueilla. Teoksessa Saarinen, Jarkko ja Raivo, Petri (toim.) *Metsä, harju ja järvi: Näkökulmia suomalaisen maisematutkimukseen ja -suunnitteluun*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 776, Rovaniemen tutkimusasema. 123–136.
- Karjalainen, Eeva (2001) Maisema-arvostukset ja niiden tutkimus. Teoksessa Kangas, Jyrki ja Kokko, Ari (toim.) *Metsän eri käyttömuotojen arvottaminen ja yhteensovittaminen*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 800, Kannuksen tutkimusasema. 175–188.
- Karjalainen, Eeva (2002) Ulkoilumetsän kokeminen ja merkitykset. Teoksessa Lyytikäinen, Susanna (toim.) *Luonnon monimuotoisuus, maisema ja virkistysarvot ulkoilumetsien hoidossa*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 846, Vantaan tutkimuskeskus. 11–22.
- Karjalainen, Pauli Tapani (1989) Punkaharju suomalaisen maiseman kuvaajana. Teoksessa Knuutila, S. ja Laaksonen, P. (toim.) *Runon ja rajan tiellä*. Kalevalaseuran vuosikirja 68. 282–291.

- Karjalainen, Pauli Tapani (1997) Maailman paikoista paikan maailmoihin – kokemuksen geografiaa. *Tiedepolitiikka* 4/97. 41–46.
- Karvonen, Erkki (1999) *Elämää mielikuvayhteiskunnassa. Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa*. Gaudeamus, Tampere.
- Kauppila, Pekka (2004) *Matkailukeskusten kehitysprosessi ja rooli aluekehityksessä paikallistasolla: esimerkkeinä Levi, Ruka, Saariselkä ja Ylläs*. Oulun yliopisto, Oulu.
- Kivi, Jussi (2004) *Kaunotaiteellinen eräretkeilyopas*. Kustannus Oy Taidelaboratorio/Kuvataideakatemia, Helsinki.
- Kerkelä, Heikki (2003) Teollistuva Lappi osana maailmantaloutta. Teoksessa Massa, Ilmo ja Snellman, Hanna (toim.) *Lappi. Maa, kansat, kulttuuri*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 129–159.
- Kostiainen, Auvo (2002) Historia matkailuelämyksenä. Teoksessa Saarinen, Jarkko (toim.) *Elämys. Teollisuutta, taloutta vai jotain muuta?* Lapin yliopistopaino, Rovaniemi. 17–30.
- Korpi, Krista (1959) *Tunturiloma*. Otava, Helsinki.
- Lehtinen, Ari (2003) Johdanto: ympäristö, yhteisö ja oikeudenmukaisuus. Teoksessa Lehtinen, Ari (toim.) *Oikeudenmukaisuus ja ympäristö*. Gaudeamus, Helsinki.
- Luhtakallio, Eeva (2005) Kehysanalyysi mediakuvien sukupuolirepresentaatioiden tutkimuksessa. *Sosiologia* 3/2005. 189–206.
- Lüthje, Monika (2005) *Se mukava maaseutu siellä jossain. Maaseutumatkailu kokemusten, mielikuvien ja markkinoinnin kohteena*. Lapin yliopistopaino, Rovaniemi.
- Löfgren, Orvar (1999) *On Holiday. History of Vacationing*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles.
- Markkanen, Erkki (1987) Harvojen harrastuksesta Kansan huviksi 1887-1987. Teoksessa Hirn, Sven ja Markkanen, Erkki *Tuhansien järvien maa. Suomen matkailun historia*. Matkailun edistämiskeskus, Suomen matkailuliitto. Gummerus, Jyväskylä. 148–382.
- Maslow, Abraham (1962) *Toward a psychology of being*. Princeton, N.J.
- McIntyre Norman, Yuan, Michael, Payne, Robert J. ja Moore, Jeffery (2004) Development of a Value-based Approach to Managing Recreation on Canadian Crown Lands. Teoksessa Sievänen, Tuija, Erkkonen, Joel, Jokimäki, Jukka, Saarinen, Jarkko, Tuulentie, Seija ja Virtanen, Eija (toim.) *Policies, Methods and Tools for Visitor Management*. Finnish Forest Research Institute. Gummerus, Saarijärvi. 291–299.
- Meriruoho, Anna ja Rantala, Outi (2005) Pallaksen ja Ylläksen alueellinen identiteetti. Teoksessa Tuulentie, Seija ja Järviluoma, Jari (toim.) *Erottuvat tunturit. Pallaksen ja*

- Ylläksen alueelliset identiteetit matkailijoiden ja yrittäjien puheissa.* Lapin yliopiston kauppätieteiden ja matkailun julkaisuja, B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 3, Rovaniemi. 19–36.
- Morgan, David L. (1988) *Focus Groups as Qualitative Research*. Qualitative Research Methods, Volume 16. Sage Publications, Beverly Hills.
- Morgan, David L. (2002) Focus group interviewing. Teoksessa Gubrium, Jaber F. ja Holstein, James A. (toim.) *Hand book of interview research. Context & Method*. Sage Publications, London . 141–159.
- Noro, Arto (2004) Aikalaisdiagnoosi: sosiologisen teorian kolmas lajityyppi? Teoksessa Rahkonen, Keijo (toim.) *Sosiologisia Nykykeskusteluja*. Gaudeamus, Helsinki. 19–39.
- Paasi, Anssi (1984) Alueellinen identiteetti ja siihen vaikuttavat tekijät – esimerkkinä alueellinen kirjallisuus. *Terra* 96(2). 113–120.
- Paasi, Anssi (1996) Alueellinen identiteetti ja alueellinen liikkuvuus: suomalaisten syntymäpaikat ja nykyiset asuinalueet. *Terra* 108(4). 210–223.
- Paasi, Anssi ja Raivo, Petri (1998) Boundaries as Barriers And Promoters: Constructing the Tourist Landscapes of Finnish Karelia. *Vision in Leisure and Business* 17:3. 30–45.
- Perttula, Juha (2002) Kiintopisteitä, ydinteemoja ja prototyyppejä: luonnos matkailun ja matkailuelämyksen psykologiaksi. Teoksessa Saarinen, Jarkko (toim.) *Elämys. Teollisuutta, taloutta vai jotain muuta?* Lapin yliopistopaino, Rovaniemi. 31–54.
- Peräkylä, Anssi (1990) *Kuoleman monet kasvot: identiteettien tuottaminen kuolevan potilaan hoidossa*. Vastapaino, Tampere.
- Pine, Joseph ja Gilmore, James (1999) *The Experience Economy. Work Is Theatre & Every Business a Stage*. Harvard Business School Press, Boston, Massachusetts.
- Puhakka, Riikka (2005) Matkailijoiden käsitys matkailun asemasta kansallispuistoissa. Teoksessa Tuulentie, Seija ja Saarinen, Jarkko (toim.) *Kestävät käytännöt matkailun suunnittelussa ja kehittämisessä*. Metlan työraportteja 20. 6–17. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2005/mwp020.htm>.
- Puroila, Anna-Maija (2002) *Erving Goffmanin kehysanalyysi sosiaalisen todellisuuden jäsentäjänä*. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 41, Rovaniemi.
- Raivo, Petri (1996) *Maiseman kulttuurinen transformaatio. Ortodoksinen kirkko suomalaisessa kulttuurismaisemassa*. Nordia Geographical Publications 25:1, Oulu.

- Raivo, Petri (1997) Kulttuurimaisema: alue, näkymä vai tapa nähdä. Teoksessa Haarni, Tuukka, Karvinen, Marko, Koskela, Hille ja Tani, Sirpa (toim.) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Vastapaino, Tampere. 193–210.
- Raivo, Petri (2001) The Eastern Connection: the transformation of the Karelian tourist landscape in Finland. Teoksessa Barnes, M.P. (toim.) *Borders and Communities*. University College London, Centre for Nordic Research. 132–142.
- Raivo, Petri (2002) The peculiar touch of the East: reading the post-war landscapes of the Finnish Orthodox Church. *Social & Cultural Geography* 3:1. 11–24.
- Raivo, Petri (2003) Lappi maisemana. Teoksessa Massa, Ilmo ja Snellman, Hanna (toim.) *Lappi. Maa, kansat, kulttuuri*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 13.
- Rautiainen, Marianne (2001) *Kaupunkikuvan arvioiminen. Selvitys kaupunkikuvaindikaattoreista*. Suomen ympäristö 502. Ympäristöministeriö, alueiden käytön osasto, Helsinki.
- Saarinen, Jarkko (1999) Tuntureille: matkailua erämaamaisemaan. Teoksessa Jokela, Timo (toim.) *Tunturi taiteen ja tieteen maisemissa*. Lapin yliopistopaino, Rovaniemi. 56–61.
- Saarinen, Jarkko (2002) ”Elämyksiä, elämyksiä, elämyksiä”: lyhyt johdatus elämystalouden ja –tutkimukseen. Teoksessa Saarinen, Jarkko (toim.) *Elämys. Teollisuutta, taloutta vai jotain muuta?* Lapin yliopistopaino, Rovaniemi. 5–16.
- Selänniemi, Tom (1996) *Matka ikuiseen kesään. Kulttuuriantropologinen näkökulma suomalaisten etelänmatkailuun*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Seppänen, Janne (2001) *Katseen voima. Kohti visuaalista lukutaitoa*. Vastapaino, Tampere.
- Sepänmaa, Yrjö (1998) Matkan estetiikka. Matka koettuna ja kokemus teoksena. Teoksessa Hakkarainen, Marja-Leena ja Koistinen, Tero (toim.) *Matkakirja. Artikkeleita kirjallisista matkoista mieleen ja kieleen*. Kirjallisuuden ja kulttuurin tutkimuksia, Humanistinen tiedekunta, Joensuun yliopisto. 13–23.
- Silvennoinen, Harri, Tahvanainen, Liisa ja Tyrväinen, Liisa (1998) Luonto ja maisema lomakohteen vetovoimatekijänä: maatila- ja luontomatkailun erityisvaatimukset. Teoksessa Saarinen, Jarkko ja Järviluoma, Jari (toim.) *Kestävyys luonnon virkistys- ja matkailukäytössä*. Pallas symposium 1997. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 671. Rovaniemen tutkimusasema. 109–127.
- Silvennoinen, Harri ja Tyrväinen, Liisa (2001) Luontomatkailun kysyntä Suomessa ja asiakkaiden ympäristötoiveet. Teoksessa Sievänen, Tuija (toim.) *Luonnon virkistyskäyt-*

- tö 2000. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 802. Rovaniemen tutkimusasema. 112–127.
- Silvennoinen, Harri ja Tyrväinen, Liisa (2002) Saksalaisten matkailijoiden luonto- ja ympäristöodotukset. Teoksessa Saarinen, Jarkko ja Järviluoma, Jari (toim.) *Luonto matkailukohteena: virkistystä ja elämyksiä luonnosta*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 866, Rovaniemen tutkimusasema. 91–108.
- Sironen, Esa (1993) Laajavuoren maisemaa lukiessa. Teoksessa Sironen, Esa (toim.) *Ryhti- lästä Ramonin kentälle: Jyväskylän liikuntamaisema ennen ja nyt*. Atena kustannus oy, Jyväskylä. 149–174.
- Sironen, Esa (1996) Lauri-poika metsässä' häärii.. Luonnon kokemisen paradokseista. Teoksessa Kotkavirta, Jussi (toim.) *Luonnon luonto. Filosofisia kirjoituksia luonnon käsitteestä ja kokemisesta*. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 2. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. 115–124.
- Tani, Sirpa (1997) Maantiede ja kuvien todellisuudet. Teoksessa Haarni, Tuukka, Karvinen, Marko, Koskela, Hille ja Tani, Sirpa (toim.) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Vastapaino, Tampere. 211–226 .
- Tikkanen, Matti (2003) Lapin maantiede. Teoksessa Massa, Ilmo ja Snellman, Hanna (toim.) *Lappi. Maa, kansat, kulttuuri*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 11–35.
- Tuan, Yi-Fu (1974) *Topophilia. A study of environmental perception, attitudes, and values*. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.
- Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli (2003) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki.
- Tuulentie, Seija (2002) Tunturin tuolla puolen: autenttisen luontoelämyksen jäljillä. Teoksessa Saarinen, Jarkko (toim.) *Elämys. Teollisuutta, taloutta vai jotain muuta?* Lapin yliopistopaino, Rovaniemi. 73–90.
- Tuulentie, Seija (2003) Naiset synnyttivät erävaelluksen traditiota. Vallan ja vastarinnan narratiivit Kaarina Karin kertomuksessa 1930-luvun Lapin matkoista. *Naistutkimus* 3/2003. 4–17.
- Urry, John (1990) *The Tourist Gaze. Leisure and Travel in Contemporary Societies*. Sage Publications, London.
- Urry, John (1995) *Consuming places*. Routledge, London.

- Uusitalo, Marja (2001) Kyläraitin maisemanhoito-ohjeet. Julkaisussa Uusitalo, M., Ylimarimo, T. ja Keränen, K. (toim.) *Kyläraitin hoitosuunnitelma*. Lapin kyläraitit kuntoon -hanke. Lapin 4H-piiri, Rovaniemi.
- Uusitalo, Marja ja Rantala, Outi (2005) Matkailijoiden maisemamielikuvat matkailualueiden kehittämisessä. Teoksessa Tuulentie, Seija ja Saarinen, Jarkko (toim.) *Kestävät käytännöt matkailun suunnittelussa ja kehittämisessä*. Metlan työraportteja 20. 56–63. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2005/mwp020.htm>.
- Veijola, Soile (2002) Aitoja elämyksiä näyttämöllä: matkailun elämysteollisuuden sosiaalisesta ja taloudellisesta logiikasta. Teoksessa Saarinen, Jarkko (toim.) *Elämys. Teollisuutta, taloutta vai jotain muuta?* Lapin yliopistopaino, Rovaniemi. 91–114.
- Vuoristo, Kai-Veikko ja Vesterinen, Nina (2001) Lumen ja suven maa: Suomen matkailumaantiede. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki.
- Vuoristo, Kai-Veikko (2003) Matkailun maailma: kansainvälisen matkailun maantiede. WSOY, Helsinki.
- Väliverronen, Esa (1996) *Ympäristöuhkan anatomia*. Vastapaino, Jyväskylä.

Muut lähteet

- Kyttä, Marketta (ei vl.) Kävelykierros eli ohjattu kävelyretki (asuin)alueella (gåtur). <http://www.tkk.fi/Yksikot/YTK/koulutus/metodikortti/Gatur.html>. Viitattu 26.11.2005.
- Lapin Kansa (ei vl.) Yliniemen konserni Saariselällekin. Artikkelit 27.11.2005.
- Lapinliitto (ei vl.) Lappi. Elämänvoimaa. Matkailustrategia 2003–2006. <http://www.lapinliitto.fi/aluekehitys/matstra.pdf>. Viitattu 28.11.2005.
- Metsähallitus (ei vl.) Metsänkäyttöluokka kartat. (Aineisto LANSCAPE LAB -hankkeen käytössä)
- Pantzar, Mika (ei vl.) Kuluttajakansalaisen synty ja Elämystalouden aikavarkaat -luennot ja luentomoniste Pantzar, Mika (12.11.2003) Kunpa saisi vain olla – vapaa-ajan ongelma. Luentosarjassa Kulutus ja vapaa-aika. Lapin yliopisto, Rovaniemi 15.4.2004.
- Puhakka, Riikka (ei vl.) Matkailijat ja luonnonsuojelu: koskemattoman luonnon idean säilyttämistä? Esitelmä Suomen matkailututkimuksen seuran Matkailu- ja vapaa-ajantutkimuksen symposiumissa. Vaasan ammattikorkeakoulu, Vaasa 2.9.2005.
- Shultis, John (ei vl.) Luento luentosarjassa Introduction to Resource Recreation Management. The University of Northern British Columbia, Prince George 23.9.2003.

Tyrväinen, Liisa (ei vl.) Metsä- ja maatalouden vaikutus maisemaan. Suomen Maataloustieteellisen Seuran ja Suomen Metsätieteellisen seuran yhteinen 95-vuotisjuhlaseminaari. Arppenaumin Auditorio, Helsinki 12.1.2005.

Uusitalo, Marja (ei vl.) Maisemakuvaselvitys. Reittien maisemakuvat. LANDSCAPE LAB/LABLAND. (Aineisto LANDSCAPE LAB -hankkeen käytössä)

	tunturi-k eskus	retki	sukupuoli	ikä 2005	lääni	nykyinen elämän- tilanne	lomien useus alueella
1	Ylläs	moottorikelkk asafari	mies	44	Etelä- Suomi	palkkatyössä	alle kerran vuodessa
2	Ylläs	moottorikelkk asafari	mies	13	Etelä- Suomi	koululainen	alle kerran vuodessa
3	Ylläs	moottorikelkk asafari	nainen	46	Etelä- Suomi	palkkatyössä	ei käynyt aiemmin
4	Ylläs	moottorikelkk asafari	nainen	16	Etelä- Suomi	koululainen	ei käynyt aiemmin
5	Ylläs	moottorikelkk asafari	mies	14	Etelä- Suomi	koululainen	ei käynyt aiemmin
6	Ylläs	hiihtoretki	mies	45	Etelä- Suomi	maatalousyrit täjä	kerran vuodessa
7	Ylläs	hiihtoretki	nainen	66	Länsi- Suomi	eläkeläinen	yli kahdesti vuodessa
8	Ylläs	hiihtoretki	nainen	42	Länsi- Suomi	palkkatyössä	kerran vuodessa
9	Ylläs	hiihtoretki	mies	42	Länsi- Suomi	palkkatyössä	alle kerran vuodessa
10	Ylläs	hiihtoretki	nainen	42	Etelä- Suomi	palkkatyössä	alle kerran vuodessa
11	Ylläs	hiihtoretki	nainen	41	Etelä- Suomi	palkkatyössä	alle kerran vuodessa
12	Ylläs	hiihtoretki	nainen	11	Etelä- Suomi	koululainen	alle kerran vuodessa
13	Ylläs	koiravaljakko safari	mies	51	Keski- Eurooppa	palkkatyössä	ei käynyt aiemmin
14	Ylläs	koiravaljakko safari	nainen	47	Keski- Eurooppa	palkkatyössä	ei käynyt aiemmin
15	Ylläs	koiravaljakko safari	mies	46	Keski- Eurooppa	palkkatyössä	ei käynyt aiemmin
16	Ylläs	koiravaljakko safari	nainen	35	Keski- Eurooppa	palkkatyössä	ei käynyt aiemmin
17	Ylläs	koiravaljakko safari	mies	31	Keski- Eurooppa	palkkatyössä	ei käynyt aiemmin
18	Ylläs	koiravaljakko safari	nainen	41	Keski- Eurooppa	palkkatyössä	ei käynyt aiemmin
19	Levi	hiihtoretki	nainen	39	Länsi- Suomi	palkkatyössä	ei käynyt aiemmin
20	Levi	hiihtoretki	mies	39	Länsi- Suomi	palkkatyössä	ei käynyt aiemmin
21	Levi	hiihtoretki	nainen	14	Länsi- Suomi	koululainen	ei käynyt aiemmin
22	Levi	hiihtoretki	mies	49	Länsi- Suomi	maatalousyrit täjä	alle kerran vuodessa
23	Levi	hiihtoretki	nainen	45	Länsi- Suomi	palkkatyössä	alle kerran vuodessa
24	Levi	hiihtoretki	nainen	13	Länsi- Suomi	koululainen	alle kerran vuodessa
25	Levi	hiihtoretki	mies	9	Länsi- Suomi	koululainen	alle kerran vuodessa

	tunturi-k eskus	retki	sukupuoli	ikä 2005	lääni	nykyinen elämän- tilanne	lomien useus alueella
26	Levi	hiihtoretki	mies	41	Länsi-Suomi	yrittäjä	alle kerran vuodessa
27	Levi	hiihtoretki	nainen	40	Länsi-Suomi	opiskelija	alle kerran vuodessa
28	Levi	moottorikelkk asafari	mies	53	Keski-Eurooppa	palkkatyössä	ei käynyt aiemmin
29	Levi	moottorikelkk asafari	mies	23	Keski-Eurooppa	opiskelija	ei käynyt aiemmin
30	Levi	moottorikelkk asafari	nainen	21	Keski-Eurooppa	opiskelija	ei käynyt aiemmin
31	Levi	moottorikelkk asafari	nainen	49	Keski-Eurooppa	palkkatyössä	ei käynyt aiemmin
32	Levi	moottorikelkk asafari	mies	49	Keski-Eurooppa	palkkatyössä	ei käynyt aiemmin
33	Levi	moottorikelkk asafari	nainen	15	Keski-Eurooppa	koululainen	ei käynyt aiemmin
34	Olos	moottorikelkk asafari	mies	23	Keski-Eurooppa	opiskelija	ei käynyt aiemmin
35	Olos	moottorikelkk asafari	nainen	25	Keski-Eurooppa	opiskelija	ei käynyt aiemmin
36	Olos	hiihtoretki	mies	67	Lappi	eläkeläinen	yli puolet vuodesta
37	Olos	hiihtoretki	nainen	.	Lappi	eläkeläinen	yli puolet vuodesta
38	Olos	hiihtoretki	mies	61	Etelä-Suomi	palkkatyössä	yli kahdesti vuodessa
39	Olos	hiihtoretki	nainen	60	Etelä-Suomi	työtön	yli kahdesti vuodessa
40	Olos	hiihtoretki	nainen	67	Länsi-Suomi	eläkeläinen	yli kahdesti vuodessa
41	Olos	hiihtoretki	mies	66	Länsi-Suomi	eläkeläinen	yli kahdesti vuodessa
42	Levi	moottorikelkk asafari	nainen	.	Keski-Eurooppa	.	.
43	Levi	moottorikelkk asafari	nainen	.	Keski-Eurooppa	.	.
44	Ylläs	patikkaretki	mies	67	Länsi-Suomi	eläkeläinen	yli kahdesti vuodessa
45	Ylläs	patikkaretki	mies	59	Länsi-Suomi	palkkatyössä	alle kerran vuodessa
46	Ylläs	patikkaretki	nainen	.	.	.	.
47	Ylläs	patikkaretki	nainen	.	.	.	.
48	Ylläs	patikkaretki	nainen	62	Länsi-Suomi	eläkeläinen	alle kerran vuodessa
49	Ylläs	patikkaretki	mies	64	Itä-Suomi	palkkatyössä	kerran vuodessa
50	Ylläs	patikkaretki	nainen	58	Itä-Suomi	palkkatyössä	kerran vuodessa
51	Ylläs	patikkaretki	nainen	59	Länsi-Suomi	palkkatyössä	kerran vuodessa

	tunturi-k eskus	retki	sukupuoli	ikä 2005	lääni	nykyinen elämän- tilanne	lomien useus alueella
52	Ylläs	patikkaretki	nainen	56	Länsi- Suomi	palkkatyössä	alle kerran vuodessa
53	Ylläs	patikkaretki	nainen	53	Länsi- Suomi	palkkatyössä	kerran vuodessa
54	Ylläs	patikkaretki	mies	60	Itä-Suomi	eläkeläinen	alle kerran vuodessa
55	Ylläs	patikkaretki	nainen	.	.	.	.
56	Ylläs	patikkaretki	nainen	60	Itä-Suomi	kotiäiti tai -isä	yli kahdesti vuodessa
57	Ylläs	patikkaretki	mies	68	Länsi- Suomi	eläkeläinen	yli kahdesti vuodessa
58	Ylläs	patikkaretki	mies	58	Etelä- Suomi	palkkatyössä	alle kerran vuodessa
59	Ylläs	patikkaretki	nainen	56	Etelä- Suomi	palkkatyössä	alle kerran vuodessa
60	Ylläs	patikkaretki	nainen	40	Etelä- Suomi	palkkatyössä	ei käynyt aiemmin
61	Olos	patikkaretki	nainen	61	Oulun lääni	palkkatyössä	kahdesti vuodessa
62	Olos	patikkaretki	mies	56	Oulun lääni	palkkatyössä	kerran vuodessa
63	Olos	patikkaretki	mies	62	Oulun lääni	palkkatyössä	kahdesti vuodessa
64	Ylläs	patikkaretki	nainen	25	Kanada	opiskelija	ei käynyt aiemmin
65	Ylläs	patikkaretki	nainen	25	Kanada	koululainen	ei käynyt aiemmin
66	Levi	patikkaretki	mies	58	Lappi	eläkeläinen	yli kahdesti vuodessa
67	Levi	patikkaretki	nainen	55	Etelä- Suomi	yrittäjä	ei käynyt aiemmin
68	Levi	patikkaretki	mies	58	Etelä- Suomi	eläkeläinen	alle kerran vuodessa
69	Levi	patikkaretki	nainen	27	Etelä- Suomi	palkkatyössä	kahdesti vuodessa
70	Levi	ratsastus	nainen	45	Länsi- Suomi	palkkatyössä	alle kerran vuodessa
71	Levi	ratsastus	nainen	44	Lappi	palkkatyössä	kahdesti vuodessa
72	Levi	patikkaretki	mies	59	Etelä- Suomi	maatalousyrit täjä	yli kahdesti vuodessa
73	Levi	patikkaretki	nainen	58	Etelä- Suomi	palkkatyössä	kerran vuodessa
74	Levi	patikkaretki	nainen	50	Etelä- Suomi	palkkatyössä	alle kerran vuodessa
75	Levi	patikkaretki	mies	56	Etelä- Suomi	palkkatyössä	alle kerran vuodessa
76	Levi	melontaretki	nainen	.	Itä- Eurooppa	opiskelija	ei käynyt aiemmin

		tunturi-k eskus	retki	sukupuoli	ikä 2005	lääni	nykyinen elämän- tilanne	lomien useus alueella
77		Levi	melontaretki	mies	.	Itä- Eurooppa	palkkatyössä	kahdesti vuodessa
Total	N	77	77	77	69	74	72	72

LANDSCAP LAB
LABLAND

Kameran nro: _____

Päivämäärä ja paikka: _____

**KIRJOITA (ESIMERKIKSI RANSKALAISIN VIIVAIN) VALOKUVAN TIEDOT
KUSTAKIN OTTAMASTASI KUVASTA:**

- Kuvan aihe (mitä kuvasit)
- Mitä kuva sinulle kertoo, mitä tuntemuksia se herättää
- Merkitse rastilla se kuvista, joka mielestäsi parhaiten edustaa aluetta (tyypillisin kuva)

KUVA 1. **Aihe:** _____

KUVA 2. **Aihe:** _____

KUVA 3. **Aihe:** _____

KUVA 4. **Aihe:** _____

KUVA 5 **Aihe:** _____

KUVA 6. **Aihe:** _____

KUVA 7. **Aihe:** _____

KUVA 8. **Aihe:** _____

KUVA 9. **Aihe:** _____

Kauppätieteiden ja matkailun tiedekunta
Matkailututkimus

Lapin tutkimusasema

*Matkailualueet maisemalaboratorioina –
Työvälineitä kestävän matkailun edistämiseen*
Ylläksen maisemamielikuva-analyysi, talvi 2005

Ole ystävällinen ja vastaa kysymyksiin ympäröimällä oikealta tuntuva vastausvaihtoehto tai kirjoittamalla vastaukset niille varattuihin kohtiin.

_____ Myönnän luvan haastattelun nauhoittamiseen

_____ Myönnän luvan haastattelu- ja valokuvamateriaalin käyttöön tutkimuksessa (nimet häivytetty)

1. Sukupuoli 1. nainen 2. mies

2. Syntymävuosi _____

3. Kotitaloudessanne asuvien henkilöiden lukumäärä (teidät mukaan lukien)

_____ aikuista
_____ alle 18-vuotiasta

4. Nykyinen asuinkuntanne _____

5. Asumisajan mukaan pitkäaikaisin asuinpaikkanne

1. Kaupunki	4. Maaseudun haja-asutusalue
2. Taajama	5. Muu, mikä? _____
3. Kylä	

6. Peruskoulutus

1. Perus-/keski-/kansakoulu	4. Korkeakoulututkinto
2. Ylioppilas	5. Muu, mikä? _____
3. Opistotason tutkinto	

7. Ammattinne _____

8. Tämänhetkinen elämäntilanteenne

1. Palkkatyössä	5. Eläkeläinen
2. Maatalousyrittäjä	6. Opiskelija
3. Yrittäjä	7. Kotiäiti tai koti-isä
4. Työtön	8. Muu, mikä? _____

9. Kuinka usein lomaillette Ylläksen alueella?

1. En ole käynyt alueella aikaisemmin	4. Kaksi kertaa vuodessa
2. Harvemmin kuin kerran vuodessa	5. Useammin, kuinka usein? _____
3. Kerran vuodessa	

10. Jos olette lomailleet Ylläksellä aiemmin, kuinka pitkään olette yleensä viipyneet käyntinne aikana?

1. Yli kuukauden	4. Kaksi viikkoa
2. Neljä viikkoa	5. Viikko
3. Kolme viikkoa	6. Lyhyemmän aikaa, _____ pvä

11. Mihin vuodenaikaan tavallisesti lomaillette Ylläksellä?

1. Koulujen hiihtoloma	4. Ruska
2. Kevättalvi	5. Jouluku
3. Kesä	6. Muulloin, milloin? _____

12. Kuinka usein lomaillette muualla Lapissa?

1. En ole käynyt Lapissa aikaisemmin	4. Kaksi kertaa vuodessa
2. Harvemmin kuin kerran vuodessa	5. Useammin, kuinka usein? _____
3. Kerran vuodessa	

13. Jos tämä ei ole ensimmäinen kertanne Lapissa, milloin kävitte ensimmäistä kertaa? Vuonna _____

14. Mitä seuraavista lajeista harrastatte eniten alueella lomaillessanne?

1. Hiihto tai lumikenkäily	5. Koiravaljakkoajelu tai ratsastus
2. Patikointi	6. Lumikelkkailu
3. Laskettelu	7. Mönkijääajelu
4. Maastopyöräily	8. Muu, mikä? _____

15. Oletteko jonkin lajin aktiiviharrastaja, minkä? _____

16. Mikä on majoituspaikkanne osoite Ylläksellä? _____

17. Miten pääasiassa liikutte alueella?

1. Jalkaisin	4. Moottorikelkalla	7. Muu, millä? _____
2. Hiihtäen	5. Henkilöautolla	
3. Polkupyörällä	6. Linja-autolla	

19. Kuinka paljon pidätte Ylläksestä?

1. Erittäin paljon	3. Jonkun verran	5. En osaa sanoa
2. Paljon	4. En pidä ollenkaan	

20. Numeroikaa järjestyksessä kolme itsellenne merkityksellisintä kotipaikkakuntanne asuinalueen (1, 2, 3) ja Oloksen (I, II, III) maisemiin vaikuttavaa toimenpidettä:

— — Arvokkaiden luonnonmaisemien säilyminen	— — Helppo suunnistettavuus
— — Historiallisten rakennusten säilym.	— — Katkeamaton viheralueiden verkosto
— — Rakennusten sopeutum. maisemaan	— — Pimeän ajan ilmeen kehittäminen
— — Paikallinen omaleimaisuus	— — valaistuksen avulla
— — Tyylin yhtenäisyys	— — Laadukas ylläpito ja hoito

— — Muu, mikä _____

1. *Piirtäkää (joko tälle tyhjälle arkille tai annetulle isommalle paperiarkille) Ylläksen matkailualueesta sellainen kartta, jonka avulla voisitte ajatella ensikertalaisen matkailijan selviytyvän.*
2. *Merkitkää (ja nimetkää) piirtämäänne karttaan paikkoja, luontoon/maisemaan liittyviä yksityiskohtia, rakennuksia, ym. omaleimaisia kohteita, joihin matkailijan mielestänne kannattaisi tutustua.*
3. *Merkitkää kartalle kaksoisviivalla (=) hiihtoreittimme ja tähdellä (*) kohteet, joista otitte valokuvan.*

KIIITOS!

HAASTATTELUPROTOKOLLA

1. ALKULÄMMITTELY JA PERUSTELUT

- koska tutkijat ovat esittäytyneet ja esittäneet tutkimukseen liittyvät perustelut jo kierroksille lähdetessä, palataan tähän aiheeseen vain lyhyesti
- aluksi sovitaan siitä, miten toimitaan (varmistetaan lisäksi, että nauhoitus sopii kaikille ja mainitaan luottamuksellisuudesta, samalla rohkaistaan mielipiteiden esittämiseen) ja käydään läpi keskustelun tavoitteet
- esitietolomakkeiden täyttäminen
- osallistujat esittäytyvät uudelleen (ääninäytteet ja nimikartta)
- osallistujilta voidaan kysyä jotain konkreettista kierrokseen liittyen (jos ”lämmittelyä” tapahtunut riittävästi jo hiihto-/kelkkakierroksen aikana, voidaan siirtyä suoraan aiheeseen)
 - Kuinka tuttu reitti on teille?

2. TEEMAT

1. TEEMA: MAISEMAKOKEMUKSET REITILLÄ

Palauttakaa mieliinne tänään kierretty reitti:

- ***Mikä teille tulee ensimmäisenä mieleen (maisemat/paikat, fyysinen rasitus kierroksen aikana, vauhdin hurma, onnistuminen, sääolosuhteet reitillä vai juttelutuokiot)? Perustelut.***
 - Mitä nämä kokemukset teille merkitsevät?
 - Millaiset kokemukset tuntuvat elämyksiltä? Perustelut.
 - Edustavatko reitin maisemat yleisesti mielikuvaanne matkailualueen maisemista?
- ***Millaisia aistihavaintoja teitte reitin varrella?***
 - Mitkä aistit olivat käytössä retkemme aikana? Mitkä niistä toimivat aktiivisimmin? Perustelut.
 - Mikä vaikutus säällä on maisemakokemukseenne? Perustelut.
- ***Kertokaa, mitä valokuvasitte.***
 - Valokuvaatteko maisemia usein?
 - Mikä vaikuttaa päätökseenne ottaa kuvia tietystä maisemasta?
 - Jäikö teiltä joitain maisemia reitin aikana seuran vuoksi havaitsematta tai kuvaamatta?
- ***Koetteko maiseman eri lailla käydessänne hiihtämässä, laskettelemassa, lumikenkäilemässä tai kelkkailemässä? Perustelut.***

- **Vaikuttaako matkaseuranne siihen, miten koette tai havainnoitte maisemaa?**
- **Miten reitinvarrella tai esimerkiksi luontokeskuksissa tarjottu informaatio tai muualta saatu tieto vaikuttaa havaintoihinne ja kokemuksiinne?**

2. TEEMA: METSÄMAISEMA

Miettikää metsiä yleisesti:

- **Mitä mielikuvia metsään liittyy?**
 - Kuuluuko lähivirkistysalueellenne metsiä?
 - Kuinka usein liikutte metsässä, päivittäin-viikoittain-kuukausittain? Millaisessa? Mitä siellä yleensä teette?
- **Miten metsä liittyy matkailualueen erityispiirteisiin?**
 - Minkälaisia metsämaisemia alueella on?
 - Millaisia metsämaisemia Lapissa on?
 - Miten tärkeä osa metsä on lappilaista maisemaa, entä matkailualueen maisemaa?
 - Kuuluuko metsä mielestänne osaksi lappilaista matkailumaisemaa ja miksi kuuluu tai ei kuulu?
 - Miten ne poikkeavat kotipaikkakuntanne/muun Suomen metsämaisemista?
 - Onko metsällä erityinen merkitys teille maisemana (vertaa esimerkiksi tunturit / suot / järvet)?
 - Millainen metsä on mielestänne mieluinen matkailumaisema ja millainen ei?

Palauttakaa mieliinne reitin metsät:

- **Minkälaisia eri metsämaisemia reitin varrella oli?**
 - Oliko ottamienne valokuvienne joukossa metsämaisemia? Voitteko kuvailla niitä? Poikkeavatko metsään liittämänne mielikuvat muista reitillä syntyneistä maisemamieli-kuvista?

3. TEEMA: LAPPILAINEN MATKAILUMAISEMA

Ajatelkaa maisemia yleisesti:

- **Mitä käsitätte sanalla maisema?**
- **Mitä matkailumaisema teidän mielestänne tarkoittaa?**
 - Mitä matkailumaisemaan kuuluu ja mitä siihen ei kuulu?
 - Minkälainen maisema soveltuu matkailumaisemaksi?
 - Minkälainen maisema ei sovellu matkailumaisemaksi?
- **Määritelkää lappilainen matkailumaisema?**
 - Miten Lapin maisemat poikkeavat nykyisen kotiseutunne, entä lapsuuden maisemista?

4. TEEMA: MIELIKUVAT MATKAILUALUEESTA

Sulkekaa hetkeksi silmänne.

Ajatelkaa aluksi koko matkailualueetta:

- **Mitä teille tulee ensimmäiseksi mieleen?**
 - Millaisena paikkana yleensä ottaen matkailualueetta pidätte?
- **Miten olette tutustuneet alun perin alueeseen ja millainen se oli silloin?**
 - Mikä on oma suhteenne siihen?
 - Missä yhteydessä kuulitte matkailualueesta ensimmäisen kerran?
 - Miten käsityksenne alueesta ovat muuttuneet vuosien myötä?
- **Miten alue edustaa lappilaista maisemaa?**
 - Edustavatko matkailualueen maisemat mielikuvaanne Lapin maisemista?
 - Millaiseen maisemaseutuun/maisemakokonaisuuteen matkailualue mielestänne kuuluu? Perustelut.
- **Millaisia asioita kertoisitte ystävilleen tai tuttavilleen alueesta ja sen maisemista (omaleimaisuus ja edustavuus):**
 - Mitä luulette muistelevalanne tai muistavanne matkailualueesta, kun palaat kotiin?
 - Miten markkinoisitte aluetta ystävilleen tai tuttavilleen, jotka vielä harkitsevat lomakohdetta?
- **(Muuttaako Pallas-Ylläksen kansallispuisto mielikuvaanne matkailualueesta?)**

Pohtikaa

- **Miten ihmistoiminta mielestänne näkyy alueen (kulttuuri)maisemassa?**
 - Miten elinkeinot ja ihmistoiminta näkyvät maisemassa?
 - Millainen on mielestänne näkemänne perusteella paikallisten toimijoiden suhde luontoon / ympäristöön? Eroaako se omasta luontosuhteestanne?
 - Oletteko tavanneet matkoillanne paikallisia asukkaita?
- **Miten ihmistoiminta on muuttanut matkailualueen maisemaa?**
- **Voiko muutokselle/kehitykselle mielestänne määritellä rajat, millaiset?**

Merkitäkää karttaan:

- **Mikä on matkailualueen kaunein maisema?** Merkitkää piirtämällä siihen **M**-kirjain. Perustelut.
- **Mikä on matkailualueen kaunein alue?** Merkitkää alue **ympyröimällä** se. Perustelut.
- **Mikä on matkailualueen kaunein paikka?** Merkitkää piirtämällä siihen **P**-kirjain. Perustelut.
- **Mistä paikasta avautuu kaunein näkymä?** Merkitkää **nuolella** (→) näkymän suunta. Perustelut.

- **Mikä on mielipaikkanne matkailualueella?** Merkitkää piirtämällä sydän (♥) sen kohdalle. Perustelut.
- **Mikä on mielireittinne?** Merkitkää se karttaan **pistekatkoviivalla** (• - • - •). Perustelut.

Merkitkää karttaan:

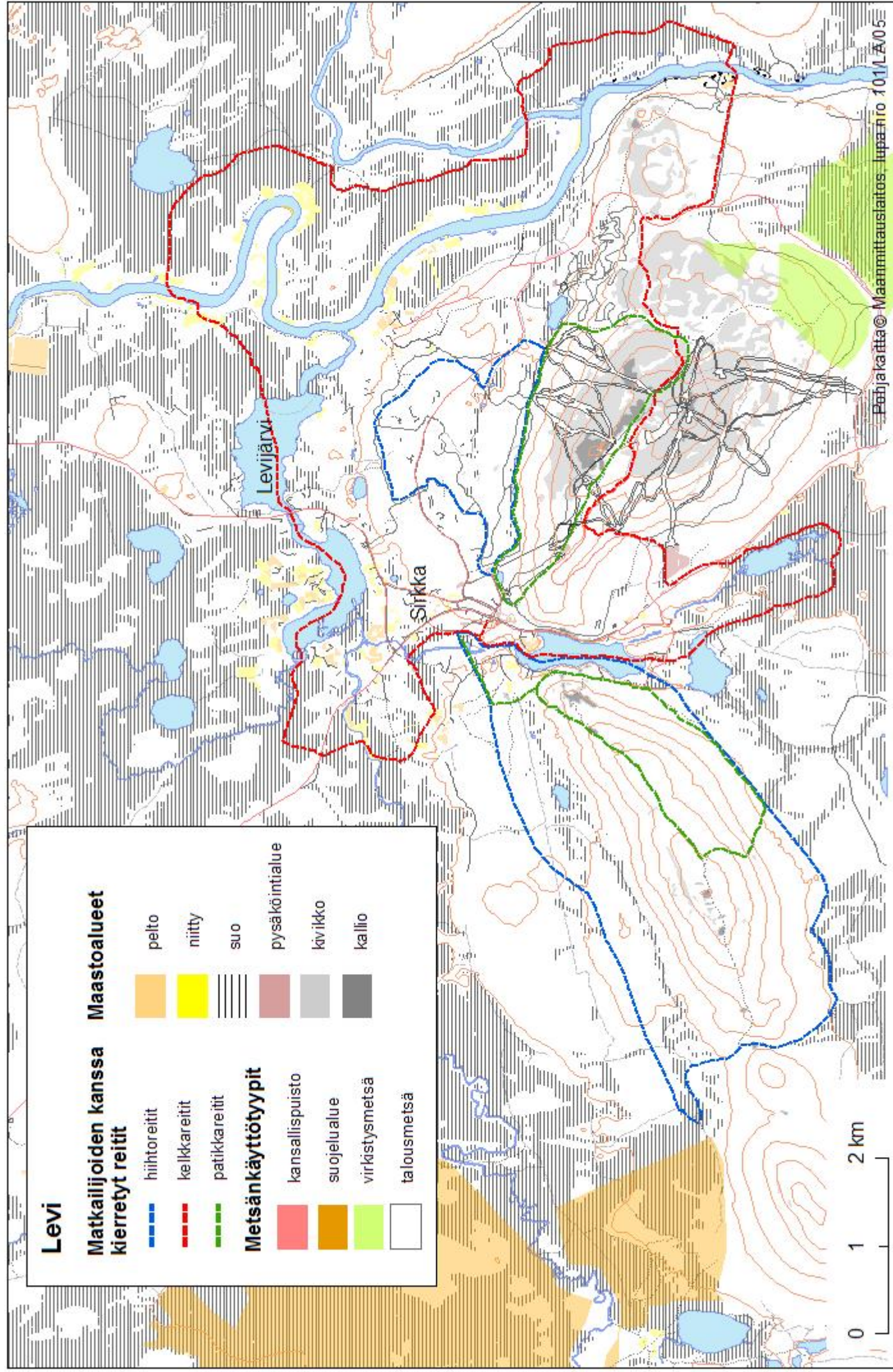
- **Mitkä asiat ovat ratkaisseet majapaikan valinnan?** Merkitkää majapaikkanne piirtämällä siihen **kolmio** (▽). Perustelut.
- **Missä matkailualueen keskusta mielestänne sijaitsee?** Merkitkää alue **vinoviivoituksella** (////). Perustelut.
- **Mikä on mielestänne keskustan keskipiste?** Merkitkää sijainti **ristillä** (+). Perustelut.
- **Mikä rakennus tai rakennelma on mielestänne keskusta-alueen maa- tai tunnusmerkki?** Merkitkää se **R**-kirjaimella. Perustelut.
- **Mikä on koko matkailualueen maa- tai tunnusmerkki?** Merkitkää se karttaan **MM**-kirjainyhdistelmällä. Perustelut.
- **Onko matkailualueella erotettavissa omaispiirteiltään, toimintamahdollisuuksiltaan ja tunnelmiltaan erilaisia alueita?** Rajatkaa ne karttaan **pisteviivalla** (.....).
- **Onko maisemassa häiriötekijöitä, jotka haittaavat viihtymistä lomallanne?** Merkitkää ko. kohdat karttaan **huutomerkillä** (!).

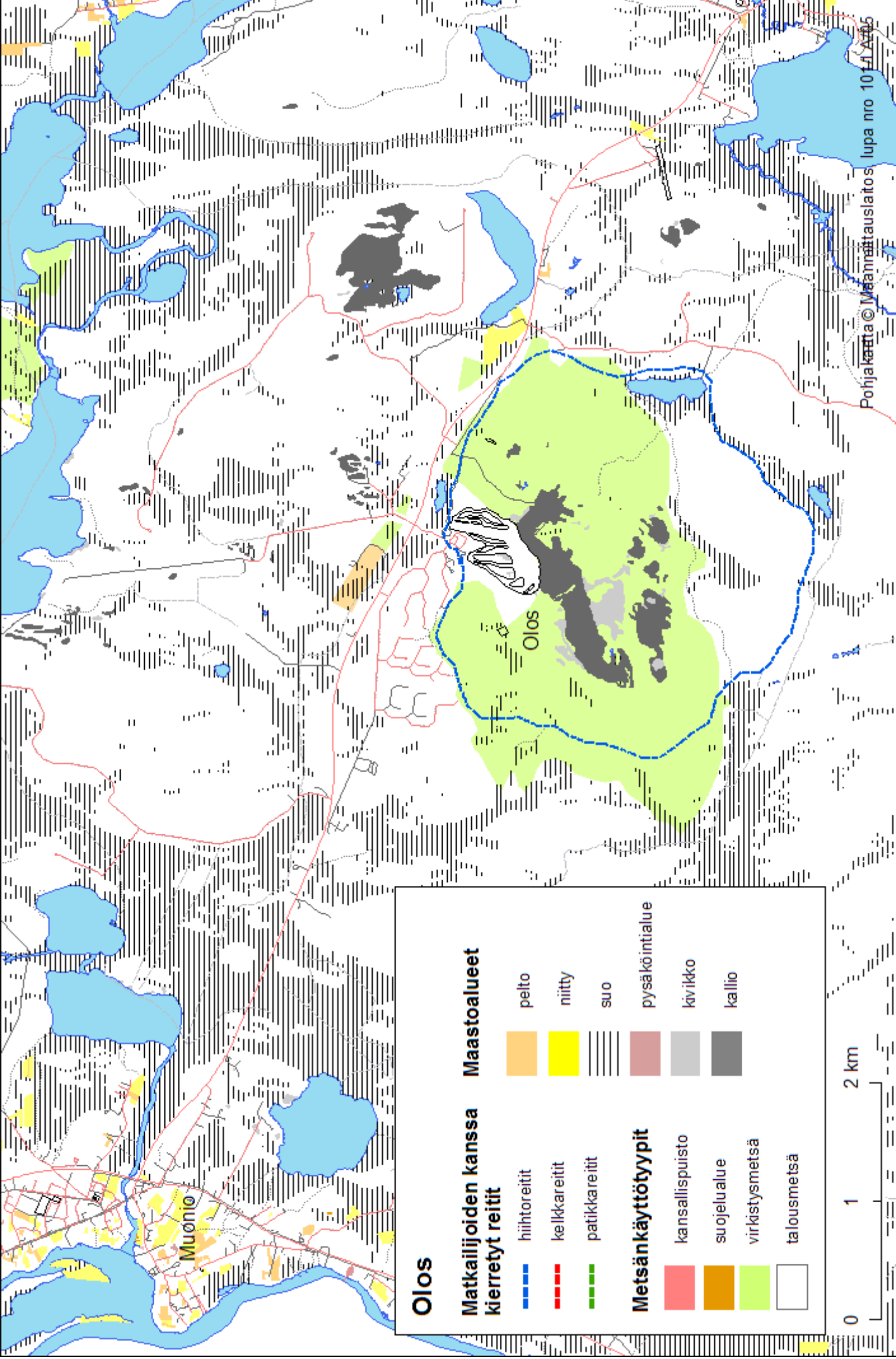
Pohtikaa:

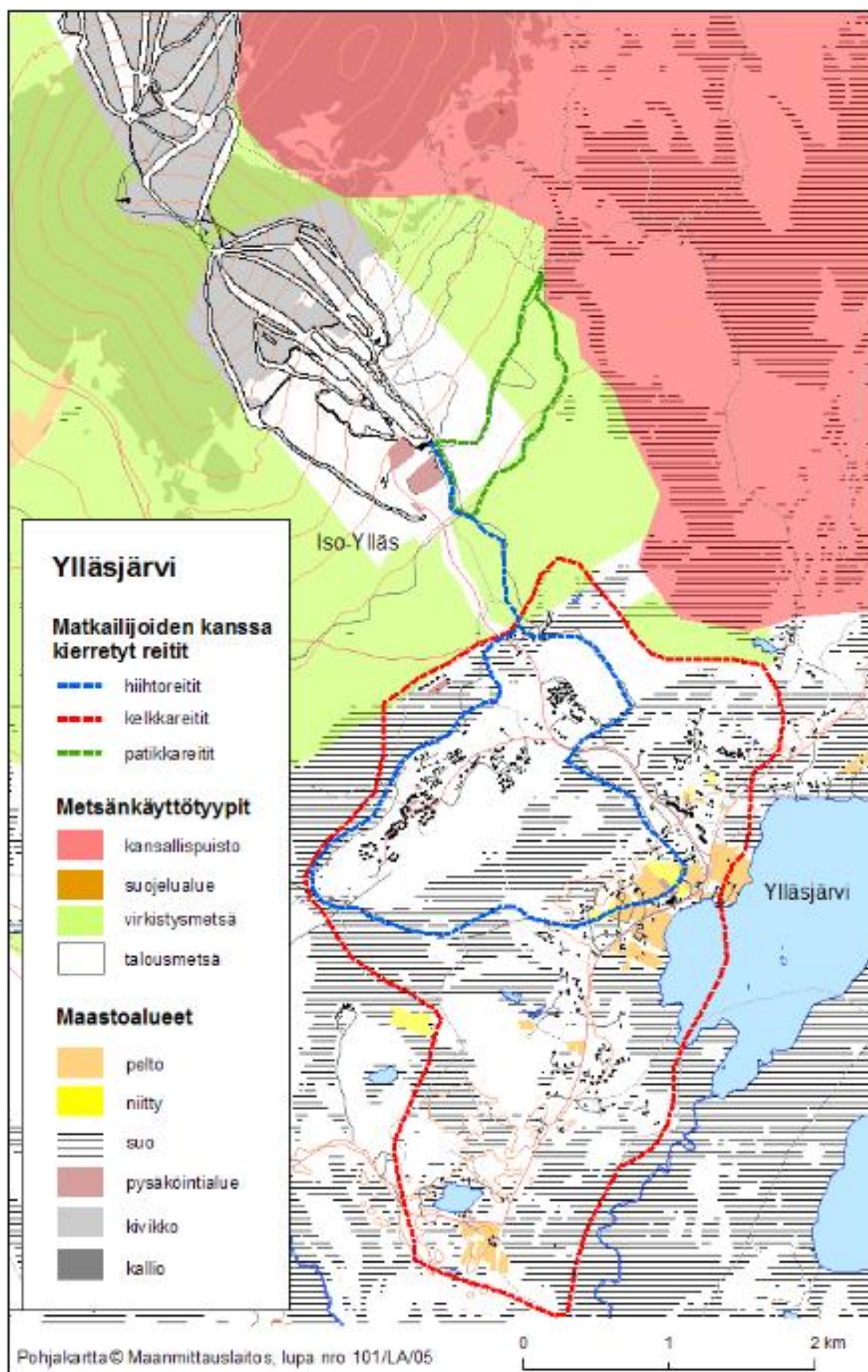
- **Miten nämä valitsemanne kohteet vaikuttavat toimintaanne matkailualueella ollessanne (esim. reitin suunnitteluun, tauko-, yöpymis-, valokuvauspaikan valintaan, yms.)?**

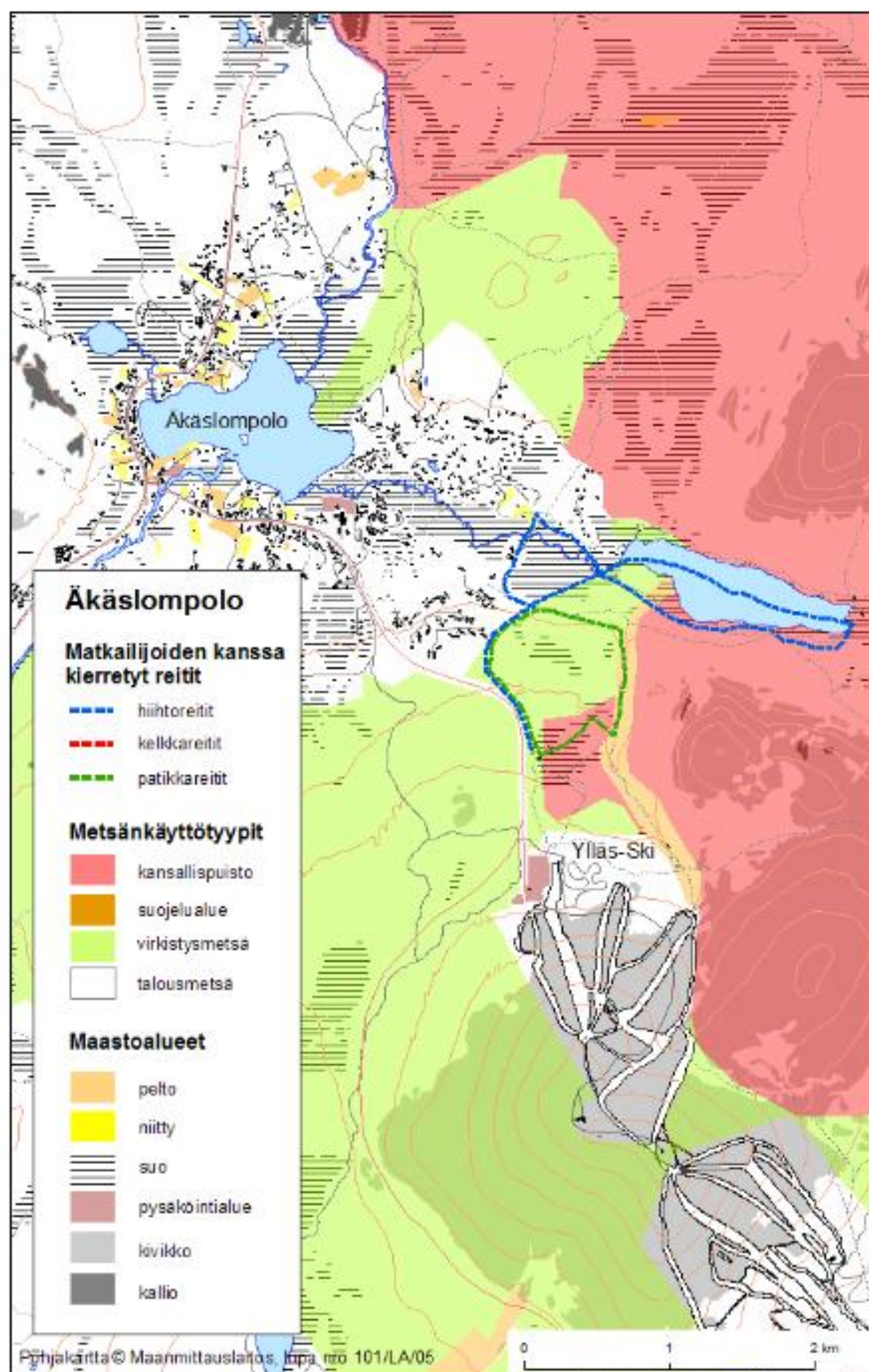
3. LOPETUS

- ☐ Yhteenveto: jokainen voi esittää vuorollaan lyhyen yhteenvedon keskustelusta
- ☐ Lisäkysymyksiä/onko jotain unohtunut
- ☐ Kiitos!

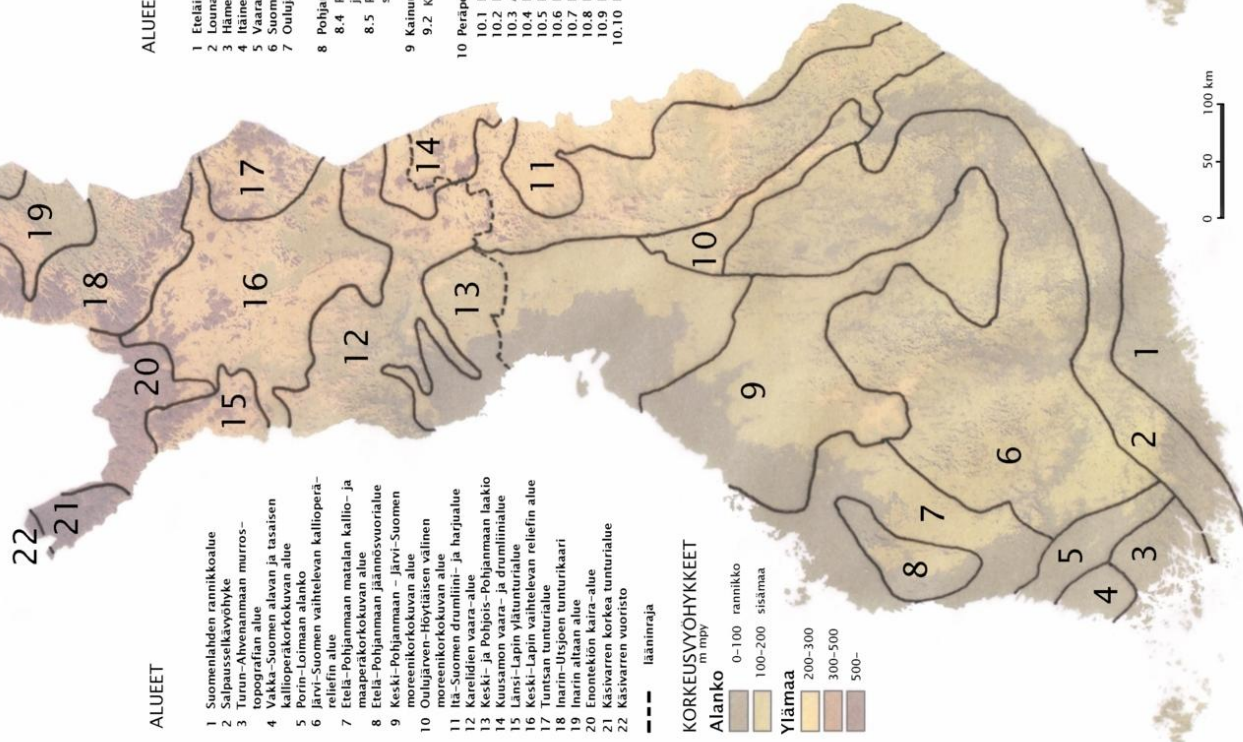

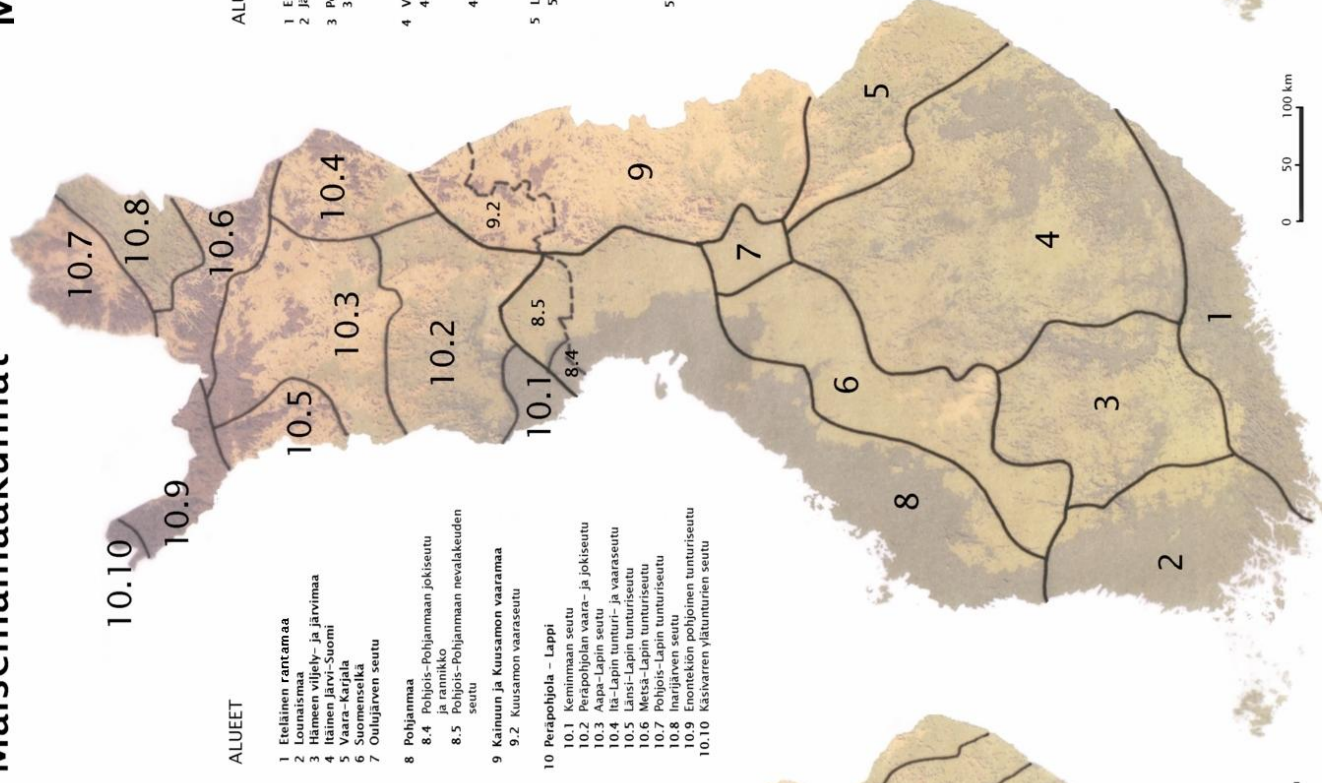

Geomorfologinen aluejako

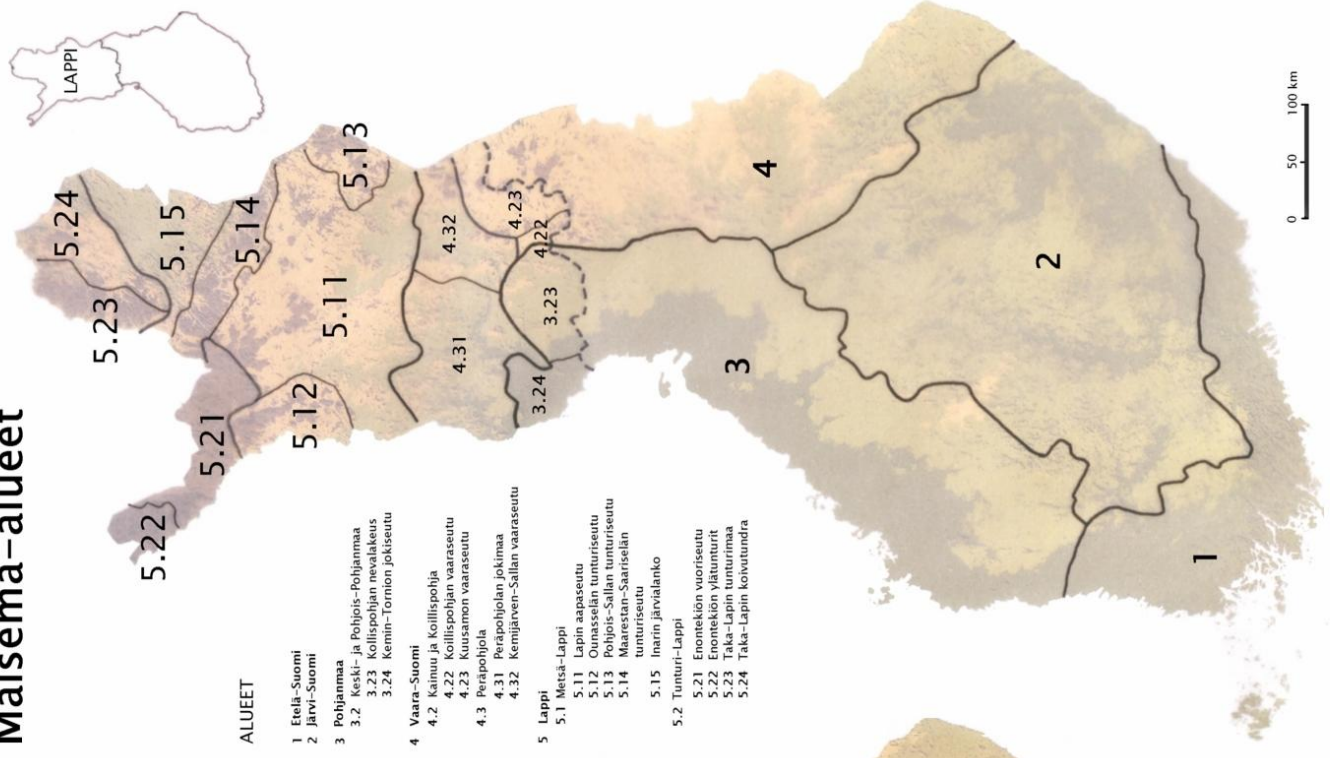
Lähde: Suomen kartasto 1986, 17
Pohjakartta: Suomen kartasto 1993, 12

Maisemamaakunnat

Lähde: Maisemanhoito 1992, liitekartta
Pohjakartta: Suomen kartasto 1993, 12

Maisema-alueet

Lähde: Suomen kartasto 1993, liite 2
Pohjakartta: Suomen kartasto 1993, 12